

Byggnadshistoriska rapporter utgivna av Stockholms stadsmuseum

2000

1. Argus 8, Skeppsbron 38, byggnadshistorisk inventering
2. Grönlandet Södra 13, Adolf Fredriks Kyrkogata 8, byggnadshistorisk inventering
3. Närkebro 3 (del av), Södra Blasieholmshamnen 12, byggnadshistorisk inventering
4. Kv Sjövik, Årstadalshamnen, Liljeholmen, byggnadshistorisk inventering
5. Uven Större 4 och 27, Hornsgatan 82B, byggnadshistorisk inventering
6. Norra Djurgården 1:1, Tekniska Högskolan hus 8-9, "Sing-Sing", byggnadshistorisk inventering
7. Fiskartorpets friluftsanläggning, Norra Djurgården, byggnadshistorisk inventering
8. Bergholmstorpet, Skarpnacks gård 1:1, byggnadshistorisk inventering
9. Godsvagnen 8, Virkesvägen 19-21, byggnadshistorisk inventering
10. Fordfabriken i Frihamnen, Ladugårdsgärdet 1:48, byggnadshistorisk inventering

2001

1. Åkeshov 1:1, Åkeshovs slott: östra flygeln, byggnadshistorisk inventering
2. Kista gård, Kista gård 1, Skagafjord 1 och 2, byggnadshistorisk inventering

2002

1. Bromma gymnasium, Mossen 4, Byggnadshistorisk inventering
- 2:I. Stadshuset, Eldkvarnen 1, Byggnadshistorisk inventering. Del I. Historik
- 2:II. Stadshuset, Eldkvarnen 1, Byggnadshistorisk inventering. Del II. Inventering
- 3 Hässelby slott, Byggnadshistorisk inventering
- 4 Sturehovs slott, Byggnadshistorisk inventering

2003

1. Vällingby centrum, Byggnadshistorisk inventering
2. Riddersvik, Byggnadshistorisk inventering
3. Södra Bankohuset, Pluto 1, Arkeologisk och byggnadshistorisk förstudie av källarvåning
4. Perseus 14, Byggnadshistorisk inventering
5. Spelbomskan 16, Stadsbiblioteket, Byggnadshistorisk inventering

2004

1. Svärdfisken 2, Skandia-Teatern, Byggnadshistorisk inventering och värddplan
2. Lappskon Större 8, Byggnadshistorisk inventering

LAPPSKON STÖRRE 8 • BASTUGATAN 6, PRYSSGRÄND 8, 10 A OCH B, SÖDER MÄLARSTRAND 15-19

Byggnadshistorisk rapport 2004:2

Lappskon Större 8

BASTUGATAN 6, PRYSSGRÄND 8, 10 A OCH B,
SÖDER MÄLARSTRAND 15-19

Byggnadshistorisk inventering

Maria Lorentzi och Lena Lundberg (text)

Göran Fredriksson och Ingrid Johansson (foto)

Stockholms stadsmuseum
Kulturmiljöavdelningen

Byggnadshistorisk rapport 2004:2

LAPPSKON STÖRRE 8

Bastugatan 6, Pryssgränd 8, 10 A och B, Söder Mälarstrand 15–19

BYGGNADSHISTORISK INVENTERING

Maria Lorentzi och Lena Lundberg (text)

Göran Fredriksson och Ingrid Johansson (foto)

BYGGNADSHISTORISK RAPPORT 2004:2

STOCKHOLMS STADSMUSEUM

Kulturmiljöavdelningen

OMSLAGSBILD Lappsken Större 8 från nordost, 2004.
Foto Ingrid Johansson, SSA S2004-0103-8

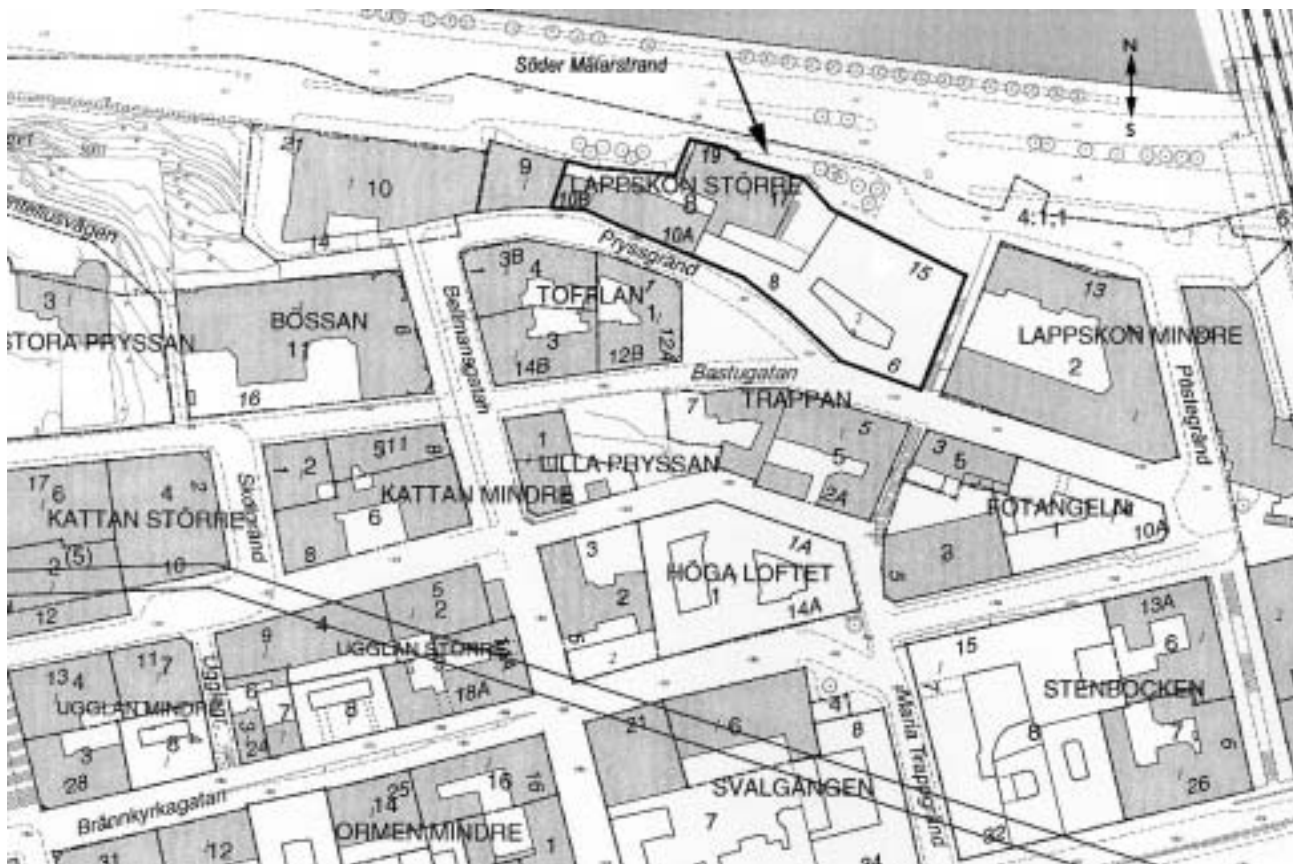
Stockholms stadsmuseum
Kulturmiljöavdelningen
Box 15025
104 65 Stockholm

PRODUKTION Stockholms stadsmuseum, kulturmiljöavdelningen
REDAKTIONELL BEARBETNING Kerstin Törngren
GRAFISK FORM Majbritt Hagdahl, Bokform
FOTO Göran Fredriksson och Ingrid Johansson
PAPPER Colotech
TRYCKT HOS CM Digitaltryck AB, Stockholm 2004

ISSN 1650-9587
ISBN 91-85233-22-6

INNEHÅLL

Förord	5	Bilagor	65
Inledning	6	Äldre byggnadslovsritningar	65
Kulturhistoriskt värde	6	F.d. Lappskon Större 3	66
Tidigare forskning	8	Förslag till delning av bostadslägenheter, 1933	66
1960-talets utredningar om Mariaberget Östra	8	Ändring i gårdshusets källare, 1946	67
Övrig forskning	8	F.d. Lappskon Större 4	68
		Uppdelning av lägenheter, 1935	68
Mariaberget Östra och kv. Lappskon Större – Historisk översikt	9	Anordnande av tvättstuga, 1935	69
Före branden 1759	9	F.d. Lappskon Större 5	70
Efter branden	9	Delning av 4-rumslägenhet, 1938	70
		Exteriörbeskrivningar	71
Kv. Lappskon Större 8 – Fastighets- och byggnadshistorik	12	F.d. Lappskon Större 3	71
Fastighetsbeteckningar	12	F.d. Lappskon Större 4	77
Byggnadshistoria	13	F.d. Lappskon Större 5	82
F.d. Lappskon Större 3	13	Interiörbeskrivningar	88
F.d. Lappskon Större 4	18	F.d. Lappskon Större 3	88
F.d. Lappskon Större 5	28	F.d. Lappskon Större 4	154
Hela fastigheten	31	F.d. Lappskon Större 5	244
Notförteckning	38	Byggnadsritningar med rumsnummer	277
Ägarlängd	40	Fasadritningar över hela fastigheten	278
Förteckning över byggnadsritningar	46	F.d. Lappskon Större 3, sektions- och planritningar	280
Förteckning över fastighetsbeskrivningar i Brandkontorets samt Rådhusrättens arkiv	48	F.d. Lappskon Större 4, sektions- och planritningar	289
		F.d. Lappskon Större 5, sektions- och planritningar	296
Presentation av stenhusens ålder efter arkivalisk undersökning	50		
Förklaring och förtydliganden till planer med kolorerade murar och färgnycklar	50		
F.d. Lappskon Större 3	51		
F.d. Lappskon Större 4	56		
F.d. Lappskon Större 5	60		
Käll- och litteraturförteckning	64		

Fastighetskarta med Lappsikon Större 8 markerad av rapportförfattarna. Kartbild, Stockholms stadsbyggnadskontor.

Förord

Kulturmiljöavdelningen vid Stockholms stadsmuseiförvaltning har på uppdrag av Banverket, Östra banregionen, utfört en byggnadshistorisk inventering av kv. Lappskon Större 8 inför projekteringen av Citybanan. Fastigheten ägs och förvaltas av AB Stadsholmen.

Inventering och rapportsammanställning utfördes under april t.o.m. oktober 2004. Detta arbete har utförts av undertecknade. Fotografier är i huvudsak tagna av fotograf Ingrid Johansson men även fotograf Göran Fredriksson har medverkat.

Oktober 2004

Lena Lundberg
Antikvarie

Maria Lorentzi
Antikvarie

Inledning

Fastigheten Lappskon Större 8 är en sammanslagning av flera fastigheter med adress Bastugatan 6, Pryssgränd 8–10 A och B, Maria Trappgränd samt Söder Mälarstrand 15–19. Byggnaderna är i huvudsak uppförda under 1760-talet och 1800-talets andra hälft.

Den planerade Citybanan kommer att medföra omfattande sprängningsarbeten i Mariaberget på Södermalm. Kv. Lappskon Större 8 ligger ovanför mynningen till en planerad tunnel, som ska löpa genom berget. Inför den kommande projekteringen av Citybanan är därför frågor som rör grundläggning och murverk inom fastigheten viktiga. Denna inventering har fokuserat på att försöka klarlägga när olika byggnadskroppar har uppförts. En datering av murarnas ålder som utgår från arkivuppgifter finns redovisat på planritningar. I rapporten ingår även historiska

data, rums- och exteriörbeskrivningar samt ritningsmaterial och nytagna fotografier.

De mest aktuella ritningar som finns över byggnaderna härrör från 1969 då fastigheten fortfarande var indelad i tre fastigheter, Lappskon Större 3 och 4 samt 5. Inventeringen utgår därför från denna tredelning. Förhoppningen är att det också ska göra det enklare för rapportläsaren att hantera materialet.

Kulturhistoriskt värde

Kv. Lappskon Större 8 ligger inom ett område som är av riksintresse för kulturmiljövården. Området som helhet är ett unikt exempel på 1700-talets medvetna stadsbyggande i Stockholm. Områdets dominerande läge invid Riddarfjärden gör det till ett av de mest sär-

*Bastugatan 6, Pryssgränd 8 och 10 A, 2004.
Foto Ingrid Johansson.
SSA S2004-0068-10.*

*Pryssgränd 10 B, 2004.
Foto Ingrid Johansson. SSA
S2004-0068-12.*

*Maria Trappgränd mot
norr, 2004.
Foto Ingrid Johansson. SSA
S2004-0068-06.*

präglade i Stockholms stadsbild. Kv. Lappskon Större 8 är ett representativt exempel på denna 1700-talsmiljö.

Alla kvarterets byggnader är blåmärkta i den kulturhistoriska värderingen av Stockholms innerstad. Det innebär att de motsvarar fordringarna för byggnadsminnen i Kulturminneslagen. Plan- och bygglagens 3 kapitel §12 – skydd mot förvanskning, är tillämplig vid ändringar.

Tidigare forskning

1960-talets utredningar om Mariaberget Östra

Under 1960-talets andra hälft pågick ett omfattande utredningsarbete kring utvecklingen av Mariaberget Östra. Gatumiljön och husen var nedgångna och boendestandarden låg. Den gällande stadsplanen syftade till omfattande rivningar och nybyggnader.¹ Under 1965 arbetade stadsbyggnadskontoret och stadsmuseet med inventering och analys av Mariabergets miljö och bebyggelse. År 1966 tog byggnadsnämnden initiativ till bildandet av en utredningsgrupp med uppdrag att undersöka hur arbetet med området borde fortskrida. I gruppen ingick representanter från stadsbyggnadskontoret, fastighetskontoret och stadsmuseet. År 1967 lade gruppen fram en programutredning där man föreslog att planeringsarbetet skulle inrikta sig på att utreda restaurering istället för rivning och nybyggnad. Under 1968 återupptogs utredningsarbetet med utredningen från 1967 som utgångspunkt. Utredarna tog fram ett principförslag för restaurering av bebyggelsen, vilket framlades under 1969.² Restaureringsförslaget antogs som principprogram för det fortsatta saneringsarbetet vid Stockholms stadsfullmäktiges sammanträde den 17 november 1969.³

I *Mariaberget Östra, 1969, programutredning och restaureringsförslag* finns samlat programutredningarna från 1967 och 1969 samt utdrag ur Kommunfullmäktiges beslut och sammanträde i samband med att 1969 års utredning framlades.

I programutredningen från 1967 presenteras översiktliga inventeringar av hela området men också provstudier av kvarteren utmed Hornsgataspuckeln, särskilt utförligt för kvarteret Svalgången. I utred-

ningen finns bilagt en redovisning av Mariabergets stadsplane- och byggnadshistoria (författad av Marianne Råberg vid Stockholms stadsmuseum). Utredningen presenterar vidare behov, möjliga tillvägagångssätt, målsättningar samt ett program för fortsatt utredning. Man pekade ut kvarteret Lappskon Större som ett kvarter av särskilt byggnadshistoriskt intresse. Arbetsgruppen föreslog att kvarteret skulle bli föremål för detaljprojektering innan projektering utfördes för andra delar av området.⁴

Inför det restaureringsprogram som framlades 1969 hade ett omfattande utredningsarbete genomförts. I programmet presenteras en restaureringsplan med program för boendemiljö och bebyggelse, trafik, parkering, gatumark och gårdar. Här presenteras även byggnadshistoriska och arkitektoniska målsättningar samt en byggnadshistorisk översikt över fastigheterna inom kvarteret Lappskon Större. I utredningsarbetet ingick att uppmätningar utfördes av fastigheterna inom Lappskon Större samt att byggnadslovhandlingar för restaurering av dessa fastigheter upprättades. Uppmätningar och byggnadslovhandlingar presenteras enbart i mindre utsträckning i utredningen. Byggnadslovhandlingarna finns idag i byggnadsnämndens arkiv.

I samband med att den fysiska miljön utreddes gjordes också studier med sociologisk inriktning. I *Östra Mariaberget: de boende inför restaureringen* av Lillemor Landström, 1971, presenteras studier av de boendes sociala miljö och deras attityder till saneringsarbetet.⁵ Av byggnadshistoriskt intresse är det material som redovisar bostädernas standard innan renoveringen och de boendes attityder till detta samt deras önskemål om framtida standard.

Övrig forskning

För det som idag utgör Lappskon Större 9, den del av kvarteret Lappskon Större som inte ingår i föreliggande inventering, finns en byggnadshistorisk inventering från Stockholms stadsmuseum.⁶

Mariaberget Östra och kv. Lappskon Större – Historisk översikt

Före branden 1759

År 1641 påbörjades ett omfattande regleringsarbete av tomter och gator på Södermalm. Stora delar av malmens gatustruktur kom att förändras. Kvarteret Lappskon Större (nuvarande fastigheterna nr 8 och 9) var ett av få kvarter som berördes i liten utsträckning av regleringarna. Gatusträckningen Bastugatan – Pryssgränd kvarstår sannolikt från tiden innan regleringarna genomfördes. Den del av Maria Trappgränd som avgränsar kvarteret i öster hade under 1600-talet ett något västligare läge men har dagens sträckning på kartor från 1700-talets början.

Bevarade mantalslängder, tillsammans med en tomtbok från 1679, *Holms tomtbok*, ger en god bild av dåvarande bebyggelsen i kvarteret Lappskon Större. Dessa källor visar att både trähus- och stenhusbebyggelse förekom. Arkivhandlingar från 1711 informerar om att kvarteret då var indelat i fem tomter och att samtliga dessa hade bebyggts med stenhus.

Södermalms norra sida präglas av den förkastningsbrant som sträcker sig ned mot Mälaren. Ofta innehöll tomterna i kvarteret Lappskon Större två gårdar, en övre vid gatan och en nedre vid vattnet. Fram till 1800-talets senare del, då Söder Mälarstrand anlades, fortsatte kvarterets tomter ned till, och ut i vattnet.

Den närhet till vattenvägarna som fastighetsägarna i Lappskon Större hade skapade goda förutsättningar för tillverkning, handel och industri. Under det tidiga 1700-talet etablerade sig t.ex. sidenfärgare i kvarteret. Under 1700-talets andra hälft kom färgerierna att utgöra den dominerande verksamheten där.

Efter branden

År 1759 drabbades östra delen av Maria Magdalena församling av en omfattande brand då stora delar av bebyggelsen ödelades. Trähusen var ett lätt byte för lågorna och totalförstördes ofta, medan stenhusen klarade branden bättre. I kvarteret Lappskon Större stod i några fall delar av yttermurarna kvar och dessa kunde återanvändas när nya byggnader uppfördes.

Vid återuppbyggandet tvingades fastighetsägarna uppfylla strängare brandregler, angivna i 1763 års byggnadsstadga. Denna angav t.ex. att samtliga

invändiga trappor skulle utföras av sten eller järn och att vindsbjälklagen skulle beläggas med tegel, s.k. brandbotten. Byggnadsstadgan gjorde också gällande att samtliga hus (med enstaka undantag) inom staden (Gamla stan) och malmarna skulle uppföras i sten, vilket även gällde enkla gårdshus. I samband med återuppförandet av de nedbrunna byggnaderna tillbyggdes många envåningshus med en våning och/eller vindar inreddes för bostadsändamål. Till vissa hus byggdes också en eller två nya flygelbyggnader.

Dåvarande stadsarkitekt Carlberg kom att sätta sin prägel på den nya bebyggelse som växte fram inom östra Maria efter branden. Detta gällde både form och färgsättning.

Inga stadsplaneändringar skedde inom östra delen av Maria Magdalena församling under första hälften av 1700-talet. Efter branden 1759 genomfördes mindre förändringar, bl.a. breddades delar av Bastugatan.

Vid slutet av 1700-talet hade bebyggelsen i kvarteret Lappskon Större i stort sett samma utbredning som idag. Ett undantag var tomt nr 14 (idag del av Pryssgränd 10 B, Lappskon Större 9) som i huvudsak var obebyggd. Ytterligare ett undantag var dåvarande tomt nr 10 (idag del av Bastugatan 6, Lappskon Större 8) som var obebyggd och utgjorde en mellangård.

Under 1800-talets första hälft stagnerade kvarterets utveckling, eventuellt beroende på den allmänna ekonomiska nedgången i Stockholm vid denna tid. 1800-talets andra hälft var däremot en expansiv period och detta manifesterades bl.a. i viss ombyggnad och tillbyggnad i kv. Lappskon Större. Tomt nr 14 samt mellangården på tomt nr 10 bebyggdes. Ett par verkstadsbyggnader nyuppfördes eller tillbyggdes. I något fall utfördes påbyggnad och inredning av vind för bostadsändamål och vissa befintliga fasader gavs ny dekor.

Från 1800-talets mitt började färgeriverksamheten försvinna från kvarteret för att ersättas av verkstadsindustri, som t.ex. metallverkstäder och gjuterier.

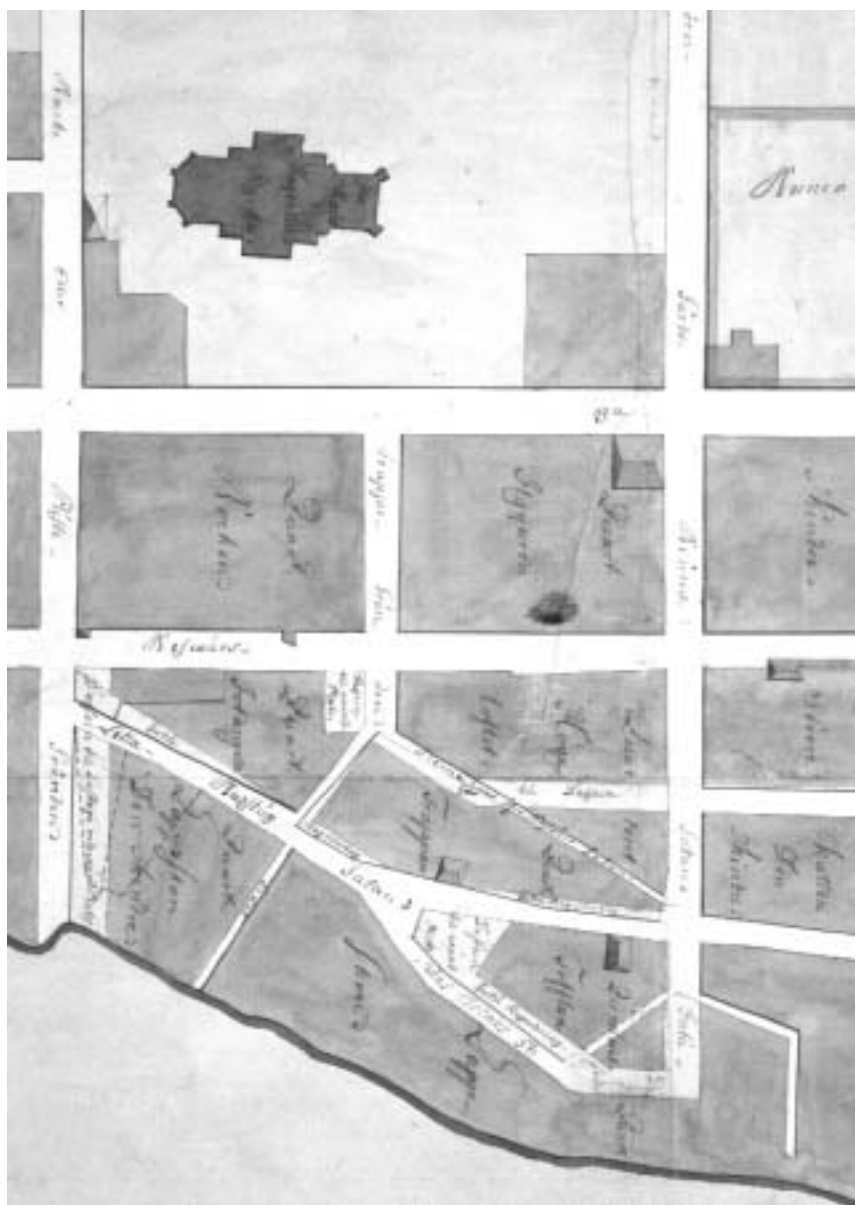
Framdragningen av Söder Mälarstrand fr.o.m. 1880-talet ledde till att fastigheternas direktkontakt med vattnet bröts. Strandlinjen ändrades och en kaj

med stenskoning av granit anlades. Många ekonomi-
byggnader och bryggor på sjögårdarna revs. De större
stenhusen, vilka hyste den egentliga industriella pro-
duktionen, var ofta uppförda en bit in på tomterna
och kunde stå kvar även efter Söder Mälärstrands
anläggning.

Under 1900-talets första hälft stagnerade området
återigen. Mekaniska verkstäder i liten skala, järnhan-
delslager, mindre plåtslagerier och smidesverkstäder
är exempel på verksamheter som fanns i kvarteret
under denna period.

Efter den stora förändring som framdragningen av
Söder Mälärstrand innebar stod kvarterets byggnader
i stort intakta fram till tidigt 1970-tal, då en totalre-
novering samt viss ombyggnad genomfördes. Detta
föregicks av diskussioner om östra Mariabergets
framtid då röster höjdes för att riva delar av bebyggel-
sen. Generellt var bebyggelsen då nedgången och
hade låg standard. Efter ett omfattande utredningsar-
bete beslutades att bevara och renovera byggnaderna.

Trots viss nybyggnad, tillbyggnad och ändring
under 1800- och 1900-talen bevarar kvarteret Lapp-

Utsnitt av Grundritning över den delen av Södermalm som genom olycklig vådeld utbrann den 19 juli 1759. I kvarteret Flygaren illustreras brandhärden med en liten eld. Ritningen redovisar även de gatubreddningar som anbefölls efter branden. SSA, Församlingsritning Maria 90.

Söder Mälarstrand 1897. Till vänster Lappskon Större 8 och 9. Delar av den nya kajen är anlagd men ännu finns plats för skjulbyggnader nedanför stenhusen i Lappskon Större 8. Där Mariahissen nyligen uppförts är berget ursprängt, till skillnad från i kv. Lappskon Större där byggnaderna klättrar på berget. SSM, Unmans samling, ark 12.

skon Större, och östra Mariaberget som helhet, mycket av den karaktär som det fick under 1700-talets andra hälft, efter den stora branden.

Ovanstående text grundar sig på uppgifter i *Mariaberget östra 1969. Programutredning och restaureringsförslag* (Ahlgren, I. m.fl.).

Kv. Lappskon Större 8 – Fastighets- och byggnadshistorik

Fastighetsbeteckningar

Dagens fastighet Lappskon större nr 8 utgör en sammanslagning i omgångar av flera äldre fastigheter. Fastigheten begränsas av Maria Trappgränd i öster, Pryssgränd och en begränsad del av Bastugatan i söder, den angränsande fastigheten Lappskon större 9 i väster samt slutligen Söder Mälarstrand i norr. Pryssgränd hette före år 1885 Lilla Bastugatan, men har i äldre handlingar även helt kort kallats Bastugatan eller Måns Brincks gränd.⁷ Bastugatan nämns i skriftligt källmaterial från tidigt 1600-tal, men först vid mitten av 1600-talet förekommer uppgifter om fastigheter som kan knytas till den del av kvarteret som i dag utgör Lappskon större 8. Vid denna tid användes dock inga konsekventa fastighetsbeteckningar som gör tomterna lätt identifierbara, i ett flertal äldre handlingar redovisas dessutom fastigheterna

i kv. Lappskon större under kv. Tofflan, kvarteret söder om Lappskon, vilket ytterligare försvårar identifikationsmöjligheterna.

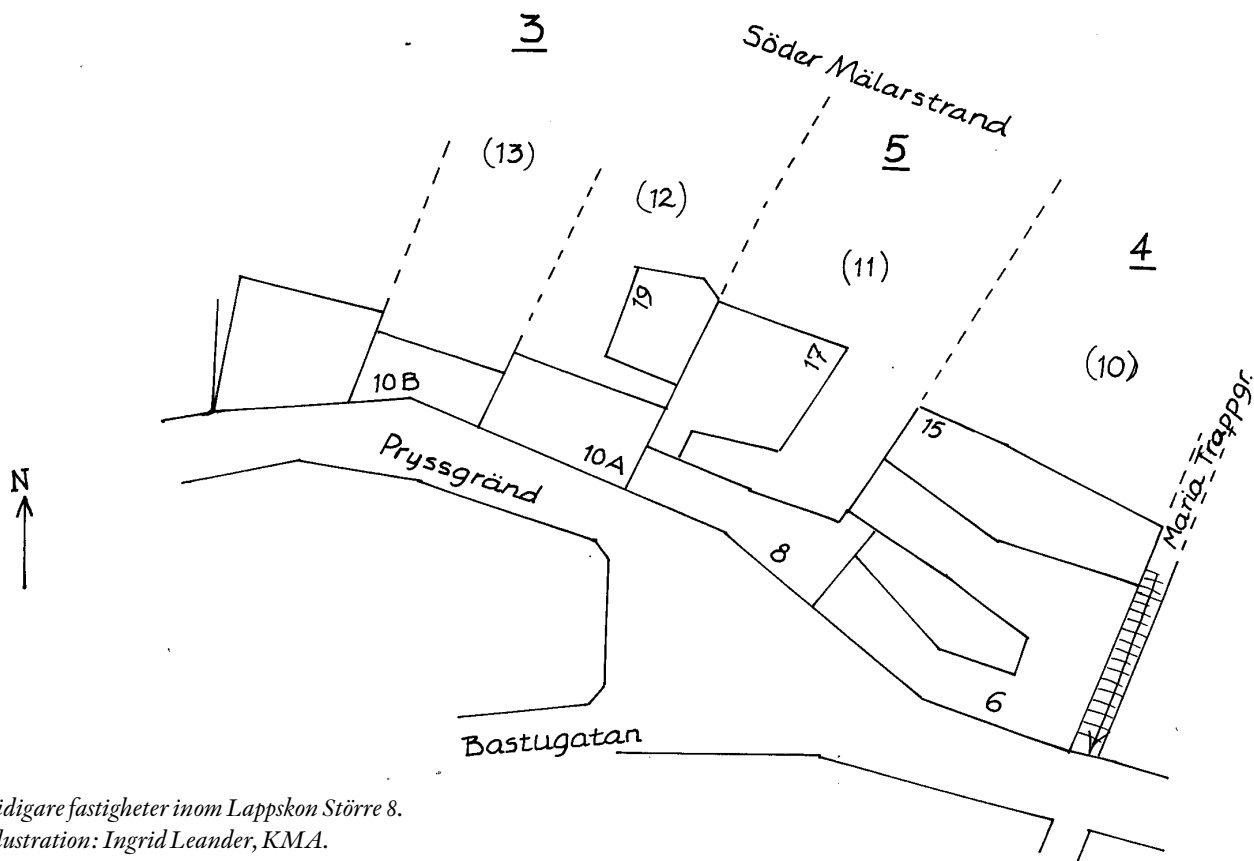
Betydelsefull för kunskapen om tomterna i Maria församling på 1600-talet är *Holms tomtbok* bestående av tomtkartor upprättade av Johan Holm år 1679.⁸ För kv. Lappskon större visas tomtindelning med ägare och vissa av tomtmåttens inskrivna.

Först år 1729 ordnades dock Stockholms tomter efter bestämda nummer. År 1810 kom en ny nummerordning och inom Lappskon större 8 har fastighetsbeteckningarna ändrats ytterligare ett par gånger innan fastigheten fick dagens beteckning, 8.⁹ Nedan redovisas fastighetens olika tidigare beteckningar i tabellform.

För att underlätta presentationen av historiken delas denna upp i de tre fastigheter som utgjorde Lappskon större 8 närmast före nuvarande beteckning.

Utsnitt ur Holms tomtbok för Maria församling, 1679, SSA.

Tidigare fastigheter inom Lappskon Större 8.
Illustration: Ingrid Leander, KMA.

Tidigare fastighetsbeteckningar inom
nuvarande Lappskon större 8

1729	1810	1882	1911	1980
10	1	4	4	8
11	2	2	5	8
12	3	3	3	8
13	3	3	3	8

För läsning av historiken i det följande underlättar det att parallellt studera det material som på kolorerade planer presenterar murarnas åldrar. Fastighetsnummer enligt den äldsta nummerordningen anges inom parentes.

Byggnadshistoria

F.d. Lappskon Större 3 (12, 13) – Pryssgränd 10 A och B, Söder Mälarstrand 19

1600-talets mitt – Tre gårdar på (12) och (13)

Vid 1600-talets mitt var denna västra del inom Lappskon större 8, vilken tidigare ingick i Lappskon större 3, uppdelad på tre fastigheter.¹⁰ På var och en av dessa uppges under 1600-talet gårdar, med andra ord trähusbebyggelse.

(12) Omkring 1700 – En gård och ett stenhus

På den östra delen av (12) uppges år 1677 ”ett halvbyggt stenhus”, men fortfarande år 1704 benämns fastigheten ”gård”, varför man måste anta att något fullbyggt stenhus aldrig kom till stånd.¹¹ Man skulle kunna tänka sig att det ”halvbyggda” stenhuset var en källare och grund, värdig ett stenhus, men som istället kom att slutföras med ett trä- eller korsvirkeshus.

Den västra delen av (12) uppges som gård 1676, men var bebyggd med ett stenhus 1705, oklart när under perioden det uppförts.¹² Standarden var sannolikt låg, då detta var det enda hus i kvarteret som vid mantalsräkningen år 1711 upptogs utan eldstad.

(12) 1719 – Fastigheten drabbad av eldsvåda, nya stenhus uppförs

1719 uppges vid en försäljning att fastigheten bestod av två sammandragna tomter, den östra obebyggd och den västra bebyggd med stenhus.¹³ Genom en handling några år senare framkommer att fastigheten samma år, 1719, utsattes för brand i vilken två stenhus, ”uppbyggda på idel branta berg”, drabbades så att ägaren i deras ställe uppförde en ”ansenlig stenhusbyggnad” av två våningars höjd.¹⁴ Det nya stenhuset hade samma sträckning vid gatan som dagens hus på tomt (12), men var grundare.¹⁵ Att stenhuset åt-

Utsnitt av tomtkarta i Holms tomtbok för Maria församling, 1679, SSA. Markering av f.d. 12 östra, f.d. 12 västra och f.d. 13 är utförd av rapportförfattarna.

minstone inte var oansenligt antyds av att det år 1749 såldes med ”väggbeklädnarna till åtta rum”.¹⁶

Den första mer detaljerade beskrivningen av fastigheten är från 1753.¹⁷ Detta år uppges två stenhus, förutom gatuhuset ytterligare ett ”nere på gården”. Till gatuhuset hörde två välvda källare, en bottenvåning med sal, kamrar, portgång, stall och vagnshus samt fyra rum på våning 1 trappa.

Stenhuset nere på sjögården är dagens hus i samma läge och hade med sina två våningar under dubbla vindar redan vid denna tid dagens volym. Bottenvåningen var inredd med en bagarstuga jämte två bjälkkällare, våning 1 trappa inrymde sal, två kammare och kök. Däröver var två vindsplan där den nedre vinden var inredd med tre kammare och ett antal kontor, den övre fungerade som torkvind.

Gårdshuset, som alltså omnämns första gången år 1753, måste ha uppförts efter 1726 men mest sannolikt efter 1748.¹⁸

(13) Ett litet stenhus uppfört 1676

Tomten omedelbart väster om (12), tomt (13), uppges fortfarande på 1670-talet som ”gård”, men benämns ”hus” vid mantalsräkningen 1676, samma år som en ny ägare till fastigheten lagfarits.¹⁹ Först efter sekelskiftet 1700 finns ytterligare källor som belägger ett stenhus på fastigheten, men då benämns huset efter den sedan något decennium dode ägaren sedan 1676, ett stöd för att det var han som var byggherre.²⁰ 1711 kallas det ”Salig Olof Sparrmans lilla hus” och uppges med fyra eldstäder.

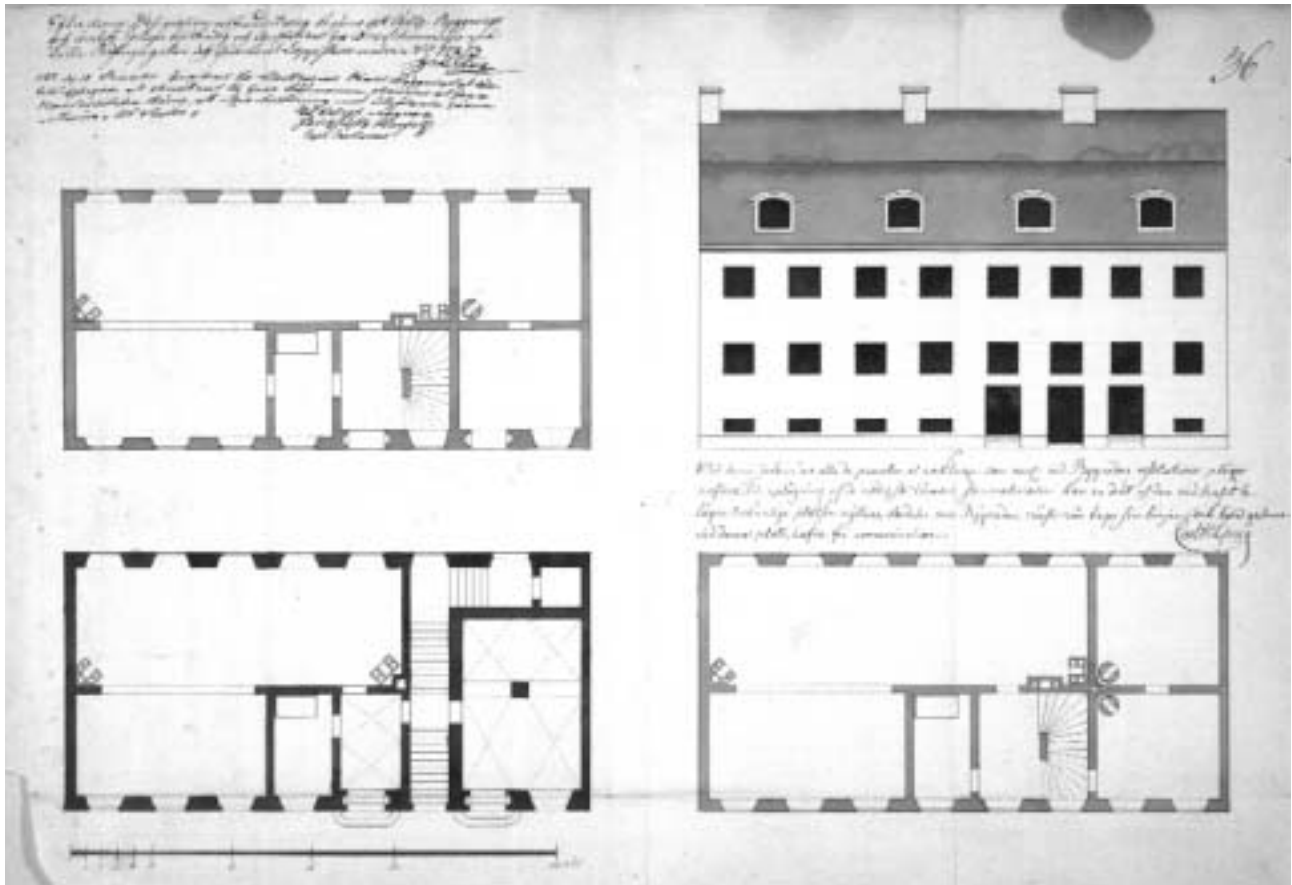
På 1600-talet och fram till 1770 var de södra och

västra tomtlinjerna något annorlunda dragna jämfört med nuvarande tomtlinje motsvarande tomt (13) mot Pryssgränd. Där i dag tomtlinjen gör en knyck västerut löpte tomtlinjen istället mot nordost drygt sju meter för att sedan rätas ut och någorlunda parallellt med grannarnas västra tomtlinjer löpa ner mot vattenet. Omedelbart väster om tomten låg då ”lilla gränden som går till sjön”.²¹ I sträckningens nedre parti var på tomt (13) en mur mot ”vattustigen”. Denna sneda tomtlinje lever i dag kvar i källarplanet 2 trappor ned.

Efter branden 1759 – Ägaren till båda fastigheterna bygger nya stenhus

Åren 1770 och 1771 förvärvade en stofftapetfabrikör de båda tomterna (12) och (13), varefter de så småningom kom att utgöra en fastighet.²² Denna del av kvarteret hade liksom grannfastigheterna drabbats av Mariabranden år 1759, men branden verkar främst ha berört gatuhuset.

I den första beskrivningen av den sammanslagna fastigheten, från 1777, sägs två hus vara nybyggda.²³ I väster, motsvarande tomt (13) uppges ett fyra våningar högt stenhus ha uppförts år 1770. Nederst var en bottenvåning med två stora välvda rum, däröver tre våningsplan och en vind. På varje våningsplan var ett stort fabriksrum, liksom på vinden. Österut, omedelbart bredvid det förra och på tomten motsvarande (12), uppges ett stenhus med ”tvenne stora rum över varandra” ha uppförts år 1776. Inga trappor nämns i beskrivningen. Alldeles öster om stenhuset stod ett ”lider av bräder”.

Byggnadslovsritning utförd av byggmästare Johan Thun 1787. Påbyggnad i två plan av den del av fastigheten som motsvarar Pryssgränd 10 A. BNA 1787:36, SSA.

De två stenhusen beskrivs med utgångspunkt från mellangården, varför de två nedersta våningsplanen endast hade ljus från norr. Det östra huset var inte ens högre än så, medan det västra hade två våningsplan ovan gatunivån och var med andra ord lika högt som dagens hus på platsen. Tillsammans med senare uppgifter kan man konstatera att de båda husen också hade dagens husdjup. Mycket talar för att det östra husets ”tvenne stora rum” motsvarar de två nedersta planens fem fönsteraxlar mot mellangården i dagens östra huskropp, räknat västerifrån.²⁴

Det har inte gått att helt avgöra hur mycket av de två tidigare stenhusen som bevarades i 1770-talets nybyggnader, men det faktum att det västra huset var grundare, motsvarande precis samma djup som det östra då det var nybyggt ca 1720, gör att man gärna tror att prosten Sparrmans lilla stenhus från 1600-talet kan vara bevarat åtminstone i de nedre planerna av den västra huskroppen. Möjligtvis stöds detta av de två dragjärnen som i dag endast sitter mellan de två nedersta våningsplanerna mot mellangården. För den östra huskroppen visar det nya, ökade husdjupet, och det faktum att det hus som tidigare stod på platsen

hade sina källare och våningar mot gatan, att det som eventuellt kvarstod efter branden 1759 helt rivits av inför nybygget 1776.

Nere på sjögården stod det två våningar höga stenhuset som sannolikt var från tiden strax efter 1748 fortfarande kvar, men bottenvåningens bagarstuga var nu inredd till färghus och bostadsplanet benämns ”vind och därpå tvenne stora rum” under dubbla vindar.

1787 – Påbyggnad av stenhuset på den östra delen

Tio år efter att det östra huset uppförts som två stora rum i två plan inlämnades en ansökan om påbyggnad i två plan.²⁵

Förutom de två plan som skulle nybyggas visar ritningen även det redan befintliga, övre suterrängplanet, på ritningen uttryckt genom svärtade murar. Denna del av ritningen visar att de två stora rummen sedan 1777 tillbyggs österut med en stentrappa och ytterligare ett rum. Tillbyggnaden ersatte ”ett lider av bräder” och byggnadskroppen fick nuvarande sträckning. Genom den därefter genomförda påbyggnaden fick huset dessutom dagens volym.

Det påbyggda, östra huset och övriga byggnader på

fastigheten beskrivs första gången 1790.²⁶ Beskrivningen visar att byggnadslovsritningen för det östra huset hade följts i stora drag. I bottenvåningen mot mellangården, våning 2 trappor ner, var längst i öster en hög bjälkkällare med ingång från trapploppets mynning mot gården, som ritningen visar. Därefter följde ett stort rum med eldstad ”eller så kallade konvojrummet” innanför vilket var ytterligare ett rum. I trappan upp till gatuplanet var österut ett ”valv med järndörr”, västerut ett större och två mindre rum använda som magasin. På bottenvåningen mot gatan var två rum öster om portgången samt ett stort rum väster därom. Våningen 1 trappa var inredd med bostadsrum bestående av förmak och kammare österut samt sal, förmak, kammare och kök västerut räknat från förstugan. Stentrappan löpte ända upp till den nedre vinden, som från nybyggnadsåret var inredd med fem rum. Den övre vinden fungerade som torkvind.

I dag är trapphuset bevarat i ursprungligt läge och planlösningen i övrigt skönjbar inom nuvarande planlösning. Några få rumsvolymer står orörda sedan 1789, exempelvis det östra källarrummet samt det välvda utrymmet ovanpå. På våningsplanen återfinns en av kamrarna innanför de två östligaste fönsteraxlarna mot gatan på samtliga tre våningsplan. På våningen 1 trappa bevaras ett förmak längst i nordväst och, eventuellt, de västligaste rummen på vindsplanet, i sina ursprungliga volymer. Övriga rum har avdelats för nya rumsfunktioner.

Det västra gatuhuset stod, jämfört med 1777 års beskrivning av 1770 års hus, oförändrat år 1790, men detta senare år förtydligas att uppgången till våningsplanen gick via en trärappa utanpå husets västra gavel, då fortfarande lika sned som 1600-talets tomtlinje.

Stenhuset nere på sjögården fungerade fortfarande som färgerihus, men på våningen 1 trappa var nu, liksom 1753, fyra rum. Den nedre vinden hade inretts med en stor sal.

Tidigt 1800-tal – Några mindre förändringar

Först 1816 finns uppgift om en liten bjälkkällare motsvarande den lilla källaren under gatuhuset tre trappor ner, en källare som måste ha grävts ut i efterhand.²⁷

I övrigt hade endast några få avdelningar av större rum gjorts i det östra gatuhuset. I det västra gatuhuset hade däremot alla våningsplan avdelats för förstugor, rum och/eller kök. I bottenvåningen mot mellangården hade det ena källarrummet inretts till bagarstuga. Nere på sjögården hade stenhusets nedre vind inretts med tre rum och förstuga.

1827 – Tillbyggnad av det västra gatuhuset

Det västra gatuhuset fick sin nuvarande rätvinkliga västra husmur i samband med en tillbyggnad av ett trapphus år 1827.²⁸ Tillbyggnadens omfattning var i princip två fönsteraxlar mot gatan samt en fönsteraxel mot gården, från våningen 2 trappor ned och uppåt. Genom tillbyggnaden erhöll det västra gatuhuset dagens volym.

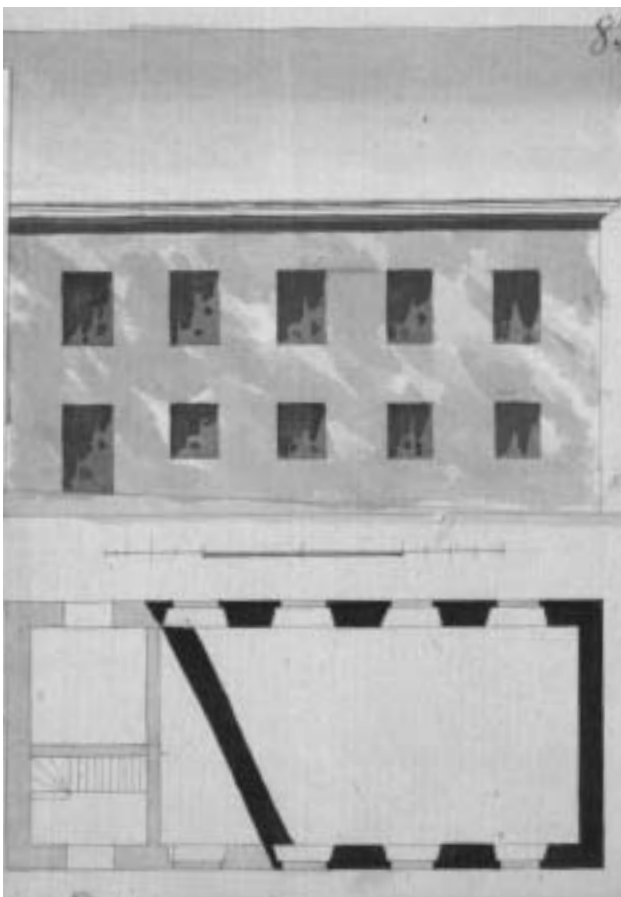
Byggnadslovsritningen antyder att det gamla husets yttermurar, på ritningen svärtade, behölls där de kunde återanvändas.

Huset beskrivs två år senare och hade då grunddraggen av dagens planlösning.²⁹ I bottenvåningen mot mellangården var då, liksom tidigare, det större välvda rummet inrett till bagarstuga. På nästa suterängplan var fabriksrummet tillbyggt med en förstuga till den nya trappan, bottenvåningen mot gatan hade samma planlösning. På våning 1 trappa var ett bostadsplan med förstuga, rum och sal mot sjösidan, mot gatan var ett rum samt ett kök med särskild ingång från förstugan. Vindsplanet står vid beskrivningen fortfarande under inredning, men det uppges att man vill inreda kök ”vid västra gaveln”.

Trappan är i dag i 1800-talets läge men sannolikt har de flesta av rummen, undantaget det längst i öster mot sjösidan på våningen 1 trappa, förändrats till volym och/eller funktion sedan tillbyggnaden 1827. Bottenvåningen mot mellangården kvarstår dock med sina två välvda rum åtminstone sedan 1770.

Det östra gatuhuset var år 1829 i stort bevarat sedan påbyggnadsåret 1789. Några rum hade fått nya funktioner, bland annat fanns nu ett presshus i det så kallade konvojrummet i bottenvåningen mot mellangården, och på våningen 1 trappa hade avdelats för ytterligare rum.

Stenhuset nere på sjögården fungerade fortfarande som färgeri men med bottenplanet avdelat i två etager

Byggnadslovsritning från 1827. Tillbyggnad västerut av den del av fastigheten som motsvarar Pryssgränd 10 B. BNA 1827:85, SSA.

för ett magasin. På våningen 1 trappa var, genom en mot mellangården tillbyggd förstuga av bräder, en förstuga, två rum, en "vind" samt ett kök. Via en trätrappa nåddes den nedre vinden som var inredd med förstuga och två rum. Hanbjälksvinden var oinredd. Förutom bottenvåningens stora färgerirum har de flesta rum i gårdshuset ändrat volym sedan 1829. Trätrappan låg i ungefär samma läge som dagens trappa, tillkommen långt senare.

1859 – Fler rum och fast inredning

1859 års brandförsäkring ger besked om att flera förändringar har skett.³⁰ I det östra gatuhusets trappa från gård till gata finns de rum som 1790 beskrevs som ett större och två mindre rum använda som magasin. Nu finns på samma plats en förstuga, två rum med kakelugnar, ett större fabriksrum med kakelugn samt ett kök med spis. Även på bottenvåningen har flera rum tillkommit och standarden höjts. Här finns sju rum med kakelugnar, socklar, mittelbandslistor och tapeter samt ett kök med spis och järnspis. På vinden har ett kök med spis tillkommit och även här finns nu

rum med kakelugnar, socklar, mittelbandslistor och tapeter.

I det västra gatuhuset kan också några förändringar noteras. På bottenvåningen har fabriksrummet delats av i två uppvärmda magasinrum och två kallrum. Även på våning 1 trappa har nya rum tillskapats och dessa har kakelugnar, papperstapeter, bröst- och fönsterpaneler. På vinden finns några mindre, uppvärmda rum.

Stenhuset vid sjön innefattar på bottenvåningen vad som kallas "verkstadsrum med spis", någon färgeriverksamhet omnämns inte längre. Det som tidigare utgjorde en etage av bottenvåningen tycks vid denna tid utgöra ett eget våningsplan, där det finns två rum och ett magasinrum. De två övriga våningsplanen är relativt oförändrade men även i denna byggnad omnämns nu sådant som tapeter, bröst- och fönsterpaneler.

1933 – Fler rum och kök tillskapas

År 1933 utförde husbyggnadsavdelningen på Stockholms stads fastighetskontor invändiga ändringar på bottenvåning och våning 1 trappa, Pryssgränd 10 A, d.v.s det östra gatuhuset. På varje våningsplan tillskapades två lägenheter, en större med kök samt en mindre med kokvrå.³¹ Att döma av bygglovshandlingarna är det 1859 års planlösningar som bestått fram till att denna förändring genomfördes.

1946 – Torrklosetter och vedbod i källarrum i det östra gatuhuset

Vid denna tid inreddes torrklosetter och en vedbod i källaren på våning 2 trappor, mot gården på Pryssgränd 10 A, d.v.s. i de rum som år 1790 beskrivs som två rum, varav ett med eldstad ("konvojrum"). Byggherre är husbyggnadsavdelningen vid Stockholms stads fastighetskontor.³²

1970 – Ombyggnad och totalrenovering

Se vidare under rubriken Byggnadshistorik, hela fastigheten.

Utsnitt ur tomtkarta i Holms tomtbok för Maria församling, 1679, SSA. Markering av Lappskon Större 4 (10) är utförd av rapportförfattarna.

1981 – Ändrad användning av källarrum i det västra gatuhuset

De källarrum, med entré från gården, som 1829 rymde en bagarstuga betecknades vid denna tid som lager. En bygglovsansökan gjordes nu för att istället inreda kontor och där iordningställa pentry samt WC/duschrum.³³ Dessa ändringar kvarstår idag.

Odaterade förändringar

I några av lokalerna har sekundära innerväggar avlägsnats, eller tillkommit, allteftersom hyresgästernas behov har förändrats, utan att bygglovshandlingar upprättats.

Med största sannolikhet har dessa ändringar skett efter renoveringsarbetet på 1970-talet. I några fall finns möjligheten att dagens planlösningar har tillkommit på 1970-talet utan att bygglovsritningarna från denna tid reviderades.

F.d. Lappskon Större 4 (10). Bastugatan 6, Söder Mälarstrand 15

1600-talet efter 1646 – En gård bebyggd med trähus

I samband med en uppmätning av granntomten år 1646 kallas fastigheten för ”gård”, varför man får anta att den vid denna tid var bebyggd med trähus.³⁴ I *Holms tomtbok* 1679 har tomten ett annat utseende än nuvarande, mot gatan är sträckningen kortare samt tomtlinjen bruten genom en klack. Maria Trappgränds föregångare, en ”vattugränd för dem som bo uppe i berget”, sträckte sig trappstegsformat snett västerut ned mot sjön, tvingad till denna form av de branta klipporna, också dessa illustrerade på kartan. Tomtgränsen norrut mot sjön blev därför relativt kort. Mot grannen i väster var tomtlinjen helt rak.

Bouppteckningen efter ägaren enligt *Holms tomtbok* uppger likaså gård, med särskilt uppgivande av två inmurade kopparpannor och en förhållandevis hög värdering, varför gården måste ha varit för tiden påkostad.³⁵

Omring 1700 – Fortfarande gård

År 1704 förekommer tomtuppgifter som ger en bruten linje mellan 4 (10) och grannen västerut, samma brutna linje som också finns i den tidigaste designationen över fastigheten från år 1748.³⁶ Den brutna tomtlinjen var en följd av att både 4 (10) och den östra delen av 5 (11) vid denna tid hade gemensam ägare, vilken bebyggt tomterna utan exakt hänsyn till tomtgränserna. Då tomterna återgick till skilda ägare fick tomtmåten revideras något efter de befintliga byggnaderna. Förmodligen fick Maria Trappgränd senast vid denna tid sin nuvarande raka sträckning och 4 (10) sin raka östliga tomtgräns mot trappgränden.

I handlingen från 1704 framgår att den västra delen av tomten var bebyggd med en ”träbyggnad” mot gatan, sannolikt manbyggnaden till 1600-talsgården, i senare handlingar uppgiven som ett brädslaget timmerhus med torvtak och två bjälkkällare under.³⁷ Norr därom längs västra tomtgränsen låg en flygel. En punkt längs denna västra tomtgräns ger läget för ”den yttersta muren av flygeln”. Då fastigheten fortfarande 1705 benämns ”gård”, kan den uppgivna muren vara en i slutningen ned mot vattnet belägen stensockel till ett timmerhus.³⁸ Dessutom går det inte att relatera läget för denna ”yttersta mur” till något givet läge i dagens byggnader på 4 (10), utan det hamnar i det närmaste mitt i västra källarmuren till dagens gårdshus.

Ett stenhus före 1711, ytterligare ett före 1740

Från år 1711 finns uppgift om stenhus på tomten, ett stenhus som följaktligen uppförts efter 1705 men före 1711.³⁹ Stenhusets läge får man sluta sig till genom åldersbedömningar av de två stenhus som uppges på fastigheten i en bouppteckning från år 1740 tillsammans med ytterligare beskrivningar från år 1748 och 1757.⁴⁰

Beskrivningarna ger tillsammans fastighetens utseende vid mitten av 1700-talet. Vid gatan, i hörnet mot Maria Trappgränd och Bastugatan, stod ett nästan kvadratisk två våningar högt stenhus med dubbla vindar och källare. De uppgivna källarna, flertalet välvda, ett par med bjälktak, beskrivs så att de kan identifieras inom den sydöstra delen av dagens fastighet. Vid mitten av 1700-talet fanns dock en källarnedgång från gården, och den nordöstra, nedersta källaren var då tillgänglig från en nu igenbyggd mellangård, belägen mellan gatuhus och sjögård. Dagens källarnedgång från förstugan är senare, liksom den fortsatta kommunikationen till det nedersta källarplanet. Likaså har en av de på 1700-talet uppgivna bjälkkällarna senare lagts igen. I två av källarplanets rum i dagens hus med ingång från Maria Trappgränd, det ena välvt och det andra med bjälktak, fanns eldstäder och rummen nyttjades som krog.

In på gården stod ett tre våningar högt stenhus med ett vindsplan och källare, motsvarande dagens gårdshus. Här noterades år 1740 den inmurade bryggkitteln för särskild värdering. Till de två välvda källarna ”med järndörrar före”, ledde två likaså välvda stentrappor. I linje med källarna låg österut ett bryggshus med glugg österut mot mellangården. Även dessa källarrum kan identifieras med dagens, där delar av en eldstad finns kvar i det gamla bryggshuset. Den östra av de två källarnedgångarna är den i dag använda, den västra är senare igensatt, men synlig från källaren. I förlängningen av den östra källartrappan kom man, via en trätrappa, ned till sjögården.

De två stenhusen var båda inredda som bostadshus och relativt påkostade. 1748 uppges att gårdshuset har ”nya snickerier, lås och gångjärn, stora fönster och nya golv”. Det är påtagligt att de mer ålderdomliga inslagen fanns i gatuhuset, som år 1740 kallas ”det mindre” och värderas med ”gamla tapeter till tre rum”. Här

fanns också ”spisel av huggen sten” i de två rummen längst i öster på våning 1 och 2 trappor. Båda dessa rum hade paneltak underslagna med väv och målade, på våning 1 trappa med ett ”schilderi mitt uti”.⁴¹

I en sammanfattning av beskrivningarna kan det mindre stenhuset mot gatan inte annat än uppfattas som det mer ålderdomliga, och torde därför vara det som fanns uppfört på fastigheten år 1711. Det större gårdshuset har uppförts någon gång därefter, senast strax före 1740.

Som ovan nämnts är källarplanen i dessa hus i dag till stor del bevarade från 1700-talets förra hälft, men det gäller även delar av planlösningen på våningsplanen. Inom den del av fastigheten som utgjorde gatuhuset är de två större rummen i öster volymer från det tidiga 1700-talet som finns inom dagens planlösning, det norra av dem dock i dag avdelat för hall, bad och kök. Dagens trapphus och portgång är i senare lägen. I gårdshuset är 1740-talets trapphusläge med stentrappor upp till vinden bibehållet och här är flertalet av de ursprungliga rumsvolymer skönjbara i dagens planlösning, om än även här i några fall avdelade och med nya funktioner. Längst i öster var på de tre bostadsplanen ett kök med skafferi, följt av ett mindre rum mitt emot trapphuset. Väster om trapphuset fördelade sig en sal samt ytterligare tre rum beskrivna som förmak, rum och/eller kammare. Från och till var salen avdelad för mindre utrymmen mot gården. I dag finns i bottenvåningen, i det rum som tidigare var kök, bevarat fundamentet och den murade kåpan till köksspisen.

I dagens gårdshus finns en kraftig mur mellan de två västra källarrummen, liksom i samma läge på bottenvåningen. Detta har givit upphov till tanken om ett uppförande av gårdshuset i två etapper där den kraftigare muren skulle kunna vara en tidigare yttermur. Källorna visar dock att åtminstone 1740-talets gårdshus hade nuvarande sträckning och något arkivaliskt belägg för ett uppförande i två etapper har inte gått att få fram.

På sjögården stod på 1740-talet ett antal bodar av korsvirke och bräder.

1757 – Tillbyggnad till gatuhuset av flygel och nybyggnad av färgerihus av sten

År 1753 fick fastigheten ny ägare som inrättade färgerifabrik.⁴² För den nya verksamheten tillbyggdes gatuhuset med en flygel i två plan västerut samt uppfördes ett långt, en våning högt, färgerihus nere på sjögården, allt beskrivet i värderingarna från 1757.⁴³

Flygeln var två fönsteraxlar bred mot gatan och innehöll ett fabriksrum på vardera planet. Från flygelns bottenvåning nåddes den senare igenlagda bjälkällaren under gatuhuset.

I dagens huslänga mot gatan finns, strax före fastighetens brutna vinkel västerut, en mur som skulle kunna ha utgjort flygelns västra gavel, men inga arkivaliska uppgifter har kunnat bekräfta detta. Dessutom tycks sträckningen för lång för att avse en flygel av två fönsteraxlars bredd.

Gårdshuset hade 1757 bekostats med ”nytt innanrede” i synnerhet på våning 1 trappa som inretts med bröstpaneler i flera av rummen och en, till skillnad från de vanligare gröna, mer modern blåvit kakelugn i salen. I källaren hade brygghuset längst i öster tagits i anspråk för färgeriverksamheten och inrättats till ”svartkammare med stengolv, gipstak, en inmurad kopparkittel med dess ugn och en glugg österut med järnluckor före”.

På den västra tomtdelen vid gatan stod manbyggnaden till den gamla 1600-talsgården fortfarande kvar, men uppges utan värde då ägaren ”är beredd att låta densamma nedriva”.

Den nybyggda längan på sjögården låg ”näst intill” gårdshuset, liksom dagens magasinshus nere mot Söder Mälarstrand, men den hade kortare sträckning. Det längdmått som uppges motsvarar dagens magasinsbyggnad från östra tomtlinjen och västerut fram till de rester av tvärgående mur som i dag närmast syns som en avdelning av den västra lokalen. Längan var inrättad i fyra rum benämnda västerifrån blåeringshus, yllefärgerihus, magasinsrum och färgerihus. Undantaget magasinsrummet hade rummen stengolv samt inmurade koppar- och tennkittlar med tillhörande ugnar för färgeriet. I magasinsrummet var trägolv och kakelugn. Över hela byggnaden var vinden inrättad med ”järnkakelugnar”, sannolikt sättugnar för att förbättra funktionen som torkvind, samt på

taket en altan med torkramar.

Sannolikt finns murar från detta äldsta stenhus på platsen bevarade i dagens magasinsbyggnad, i synnerhet mot söder och öster. På grund av senare ombyggnader är det mindre troligt att det finns murar från 1700-talet bevarade mot sjösidan.

Nere på sjögården stod i övrigt en korsvirkesbyggnad nyttjad som ylletvättereri samt en flottbrygga ut i vattnet med ”sköljepråm” i sjön.

1761 – Första beskrivningarna efter Mariabranden 1759

Beskrivningar från åren efter Mariabranden visar att stenhusen på 4 (10) inte varit allra mest drabbade.⁴⁴ Det faktum att planlösningarna till stor del var oförändrade före och efter branden tyder på att murarna kunnat återanvändas till ursprungliga höjder. Detaljer i beskrivningarna gör att man kan anta att även bjälklagen klarat att stå emot branden. Exempelvis stod det, såväl före som efter branden, en ”spisel” i ett av rummen på bottenvåningen respektive våning 1 trappa i det gamla gatuhuset, på bottenvåningen dock efter branden kompletterad med en grön kakelugn. Detta antyder att det är fråga om samma eldstäder, eftersom samtliga bevisligen nyinredda rum efter branden värmdes med kakelugnar istället för de omoderna öppna spisarna, som vid denna tid sällan nyttjades annat än i påkostad utformning för särskilt representativa rum.

Likväl uppger fastighetsägaren ”nybyggnad efter brand” samt ”fullbordad nybyggnad efter brand” vid de två försäkringstillfällena 1760 respektive 1761.⁴⁵ Gatuhuset hade efter branden byggts på med en våning till tre våningars höjd. Flygeln och det gamla timmerhuset mot gatan hade ersatts av nuvarande huslänga i dess fulla sträckning till västra tomtgränsen, också denna i tre våningar. Våningen 2 trappor var ännu inte inredd 1761. Över de två sammanbyggda gatuhusen var dubbla vindar.

Gatuhusets trapphus fick efter branden sitt nuvarande läge, och portgången blev bredare. Två rum mot öster behöll sina gamla lägen och i längan västerut var ett stort fabriksrum i kommunikation med portgången. Våningsplanen ovan bottenvåningen bestod av tre rum inom det tidigare gatuhuset samt en sal västerut.

Källarna var i stort oförändrade mot tidigare, men källarrummet i läge för nuvarande källartrapp, tidigare tillgängligt från gården, hade fått sin ingång via en trätrappa från mellangården, som var avskild från trappgränden med mur och gångport. Den gamla krogen högre upp mot trappgränden nyttjades som bagarstuga med kammare. Bjälkkällaren under den sydvästra delen av det gamla gatuhuset hade lagts igen.

För den västra, helt nybyggda delen av gatuhuset inrättades ett särskilt trapphus med ingång från gården. Denna tillbyggda del av gatuhuset bestod i bottenvåningen av bagarstuga, kök, skafferier och kammare, den senare med en numera igenlagd bjälkkällare. På våningsplanen var tre mindre rum samt en sal österut.

I princip består 1761 års planlösning i gatuhuset med sin tillbyggnad inom den nuvarande planlösningen upp till våning 2 trappor, och är tydlig på planritningar för husen. De större rummen har i flera fall avdelats för nya funktioner, men murar och de två trapphusen är bevarade i 1761 års lägen. Nuvarande fönsteraxlar är likaså 1700-talets, men ett antal av fönsteröppningarna har under åren satts igen. Där bagarstugan inrymdes i bottenvåningen längst i väster finns fortfarande fundamentet till eldstaden med en murad spiskåpa. Portöppningen från gården till det västra trapphuset är indragen i murlivet och har en korgbågig, konkav omfattning som är karakteristisk för tiden.

Gårdshuset hade inte genomgått några större förändringar i nybyggnadsarbetena efter branden, även här kan man anta att bjälklagen inte drabbats av branden. Dock hade den nedre vindsbotten stensatts och fyra kammare med egna skiljemurar inretts, den övre vinden var jordlagd och fungerade som torkvind. Den västra källartrappan hade satts igen.

Trapporna genom gårdshuset ned till mellangården och genom färgerihuset till sjögården var 1761 genomgående av sten.

Det långsträckta färgerihuset nere på sjögården uppgavs fortfarande med fyra enheter för färgeriverksamhet, men det totala antalet fönsterluftror var efter branden ytterligare fyra jämfört med tidigare, varför längan i upprustningsarbetena efter branden skulle

kunna ha byggts ut till nuvarande sträckning.⁴⁶ På taket var altanen borttagen.

1800-talets förra hälft före 1856 – Endast mindre planförändringar

Under 1800-talets förra hälft skedde endast mindre förändringar vad gäller de på fastigheten kvarvarande byggnaderna. På sjögårdens västra sida, norr om färgerihuslängan, uppfördes på 1830-talet ett mindre, numera rivet stenhus.⁴⁷

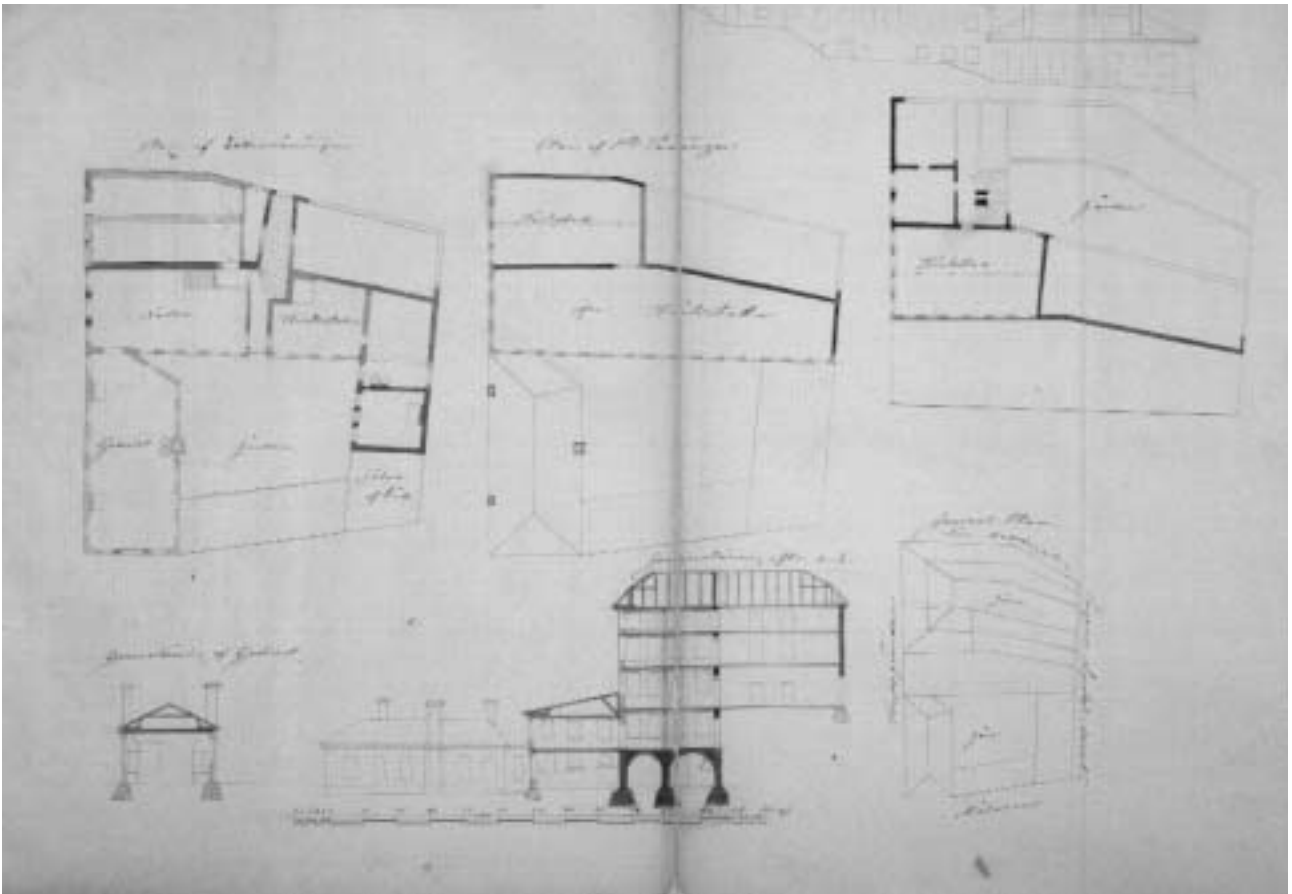
Vid en beskrivning från 1844 hade gatuhusets förstuga mot Bastugatan i bottenvåningen avdelats för ett rum västerut, som i dag.⁴⁸ På våningsplanen var den södra delen av förstugan avdelad för tambur samt salen avdelad för ytterligare ett mindre rum. I den västra delen av gatuhuset hade bagarstugan i bottenvåningen fått ny funktion som smedja och på våningsplanen hade salen delats av till tambur, det rum som i dag upptas av badrum och hall.

I gårdshuset kallades det gamla brygghuset i källarplanet längst i öster för förvaringsrum ”varunder en bod tillgänglig från den öster om denna byggnad belägna mellangården”. Vindsplanet hade utökats med ett rum.

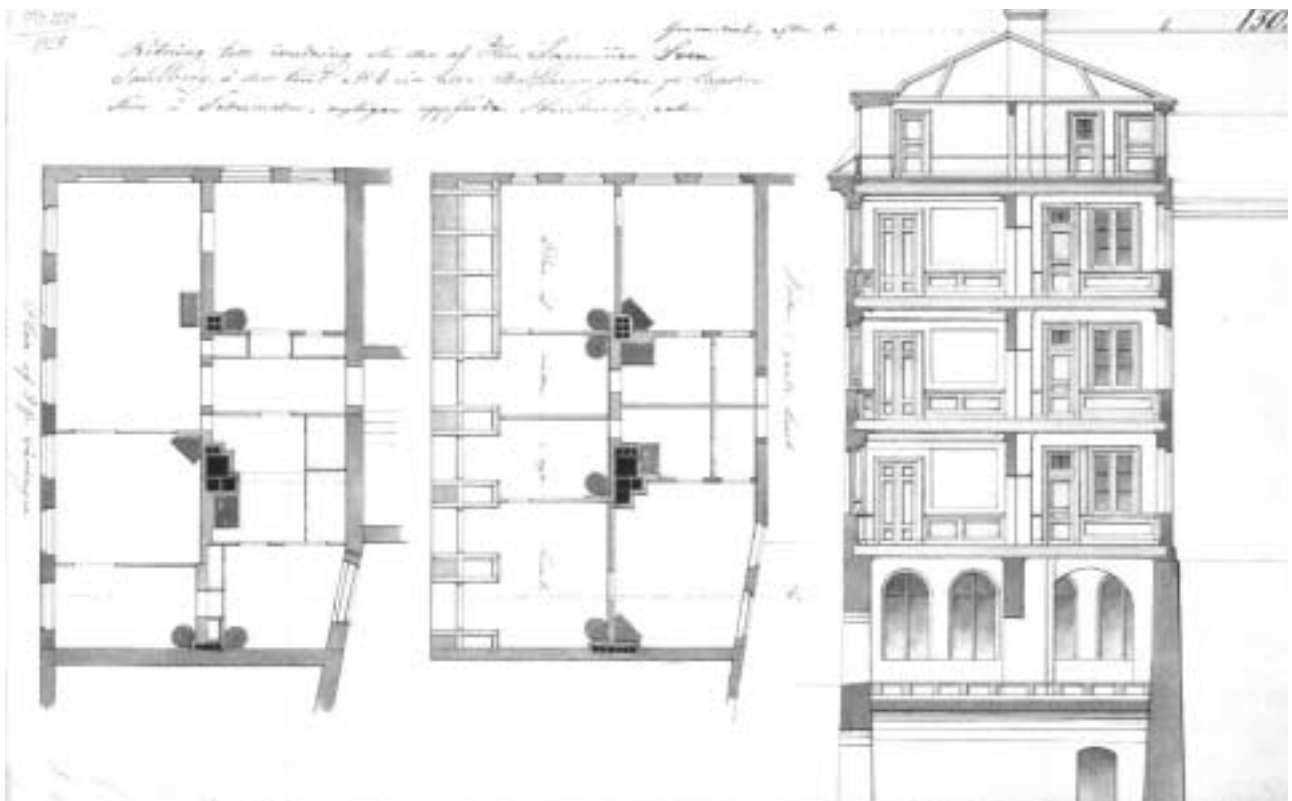
Färgerihuset nere på sjögården uppges 1844 med mått som överensstämmer med dagens. Väster om förstugan var två färgerirum, öster därom en vedbod och ytterligare två färgerirum.

1851–1861 – Ombyggnad, påbyggnad, nybyggnad

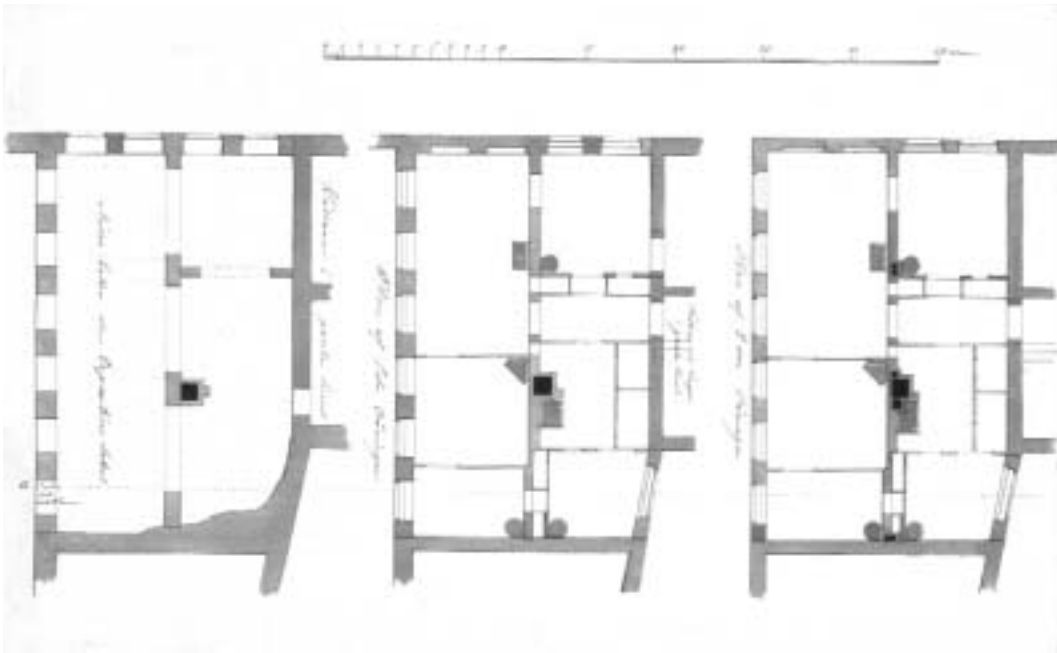
År 1856 ansökte fabrikör S. Sahlberg om att få utföra ”... åtskilliga reparationer och nybyggnader ...” på sin tomt vid det som idag utgör Bastugatan 6 och Söder Mälarstrand 15, d.v.s. f.d. Lappskon Större 4. Enligt den till ansökan bifogade ritningen ämnade Sahlberg påbygga både den östra och den västra delen av gatuhuset (den västra med ingång från gården) vid Bastugatan med en våning, bygga ett nytt bostadshus på den obebyggda mellangården samt bygga till och bygga om färgerihuset vid Söder Mälarstrand. Det nya bostadshuset var tänkt att sammanbyggas med gatuhuset och industrilokalen. Färgeribyggnaden skulle ges ny fasadutformning och tillbyggas med en helt ny flygel. Ett redan befintligt mindre hus skulle sammanbyggas med färgeriet för att tillskapa ytterligare en

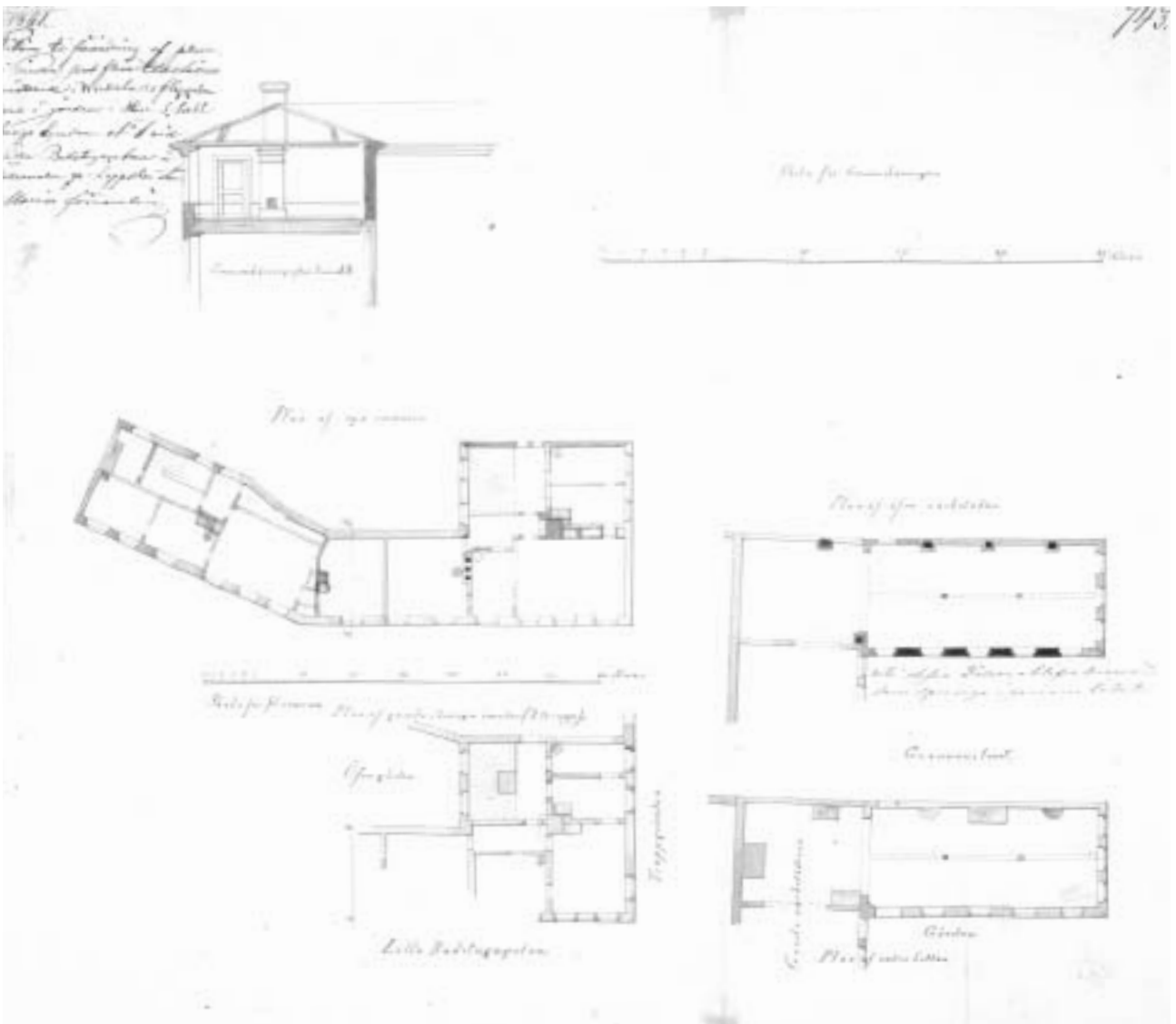
Byggnadslovsritning för ombyggnad och tillbyggnad av industribyggnaden vid Söder Mälarstrand 15. Från 1856. BNA, SSA.

Byggnadslovsritning över inredning av det nya huset på mellangården. Våning 2 och 3 trappor samt sektion. Från 1858. BNA, SSA.

Byggnadslovsritning över inredning av det nya huset på mellangården. Våning 1 trappa ned - våning 1 trappa. Från 1858. BNA, SSA.

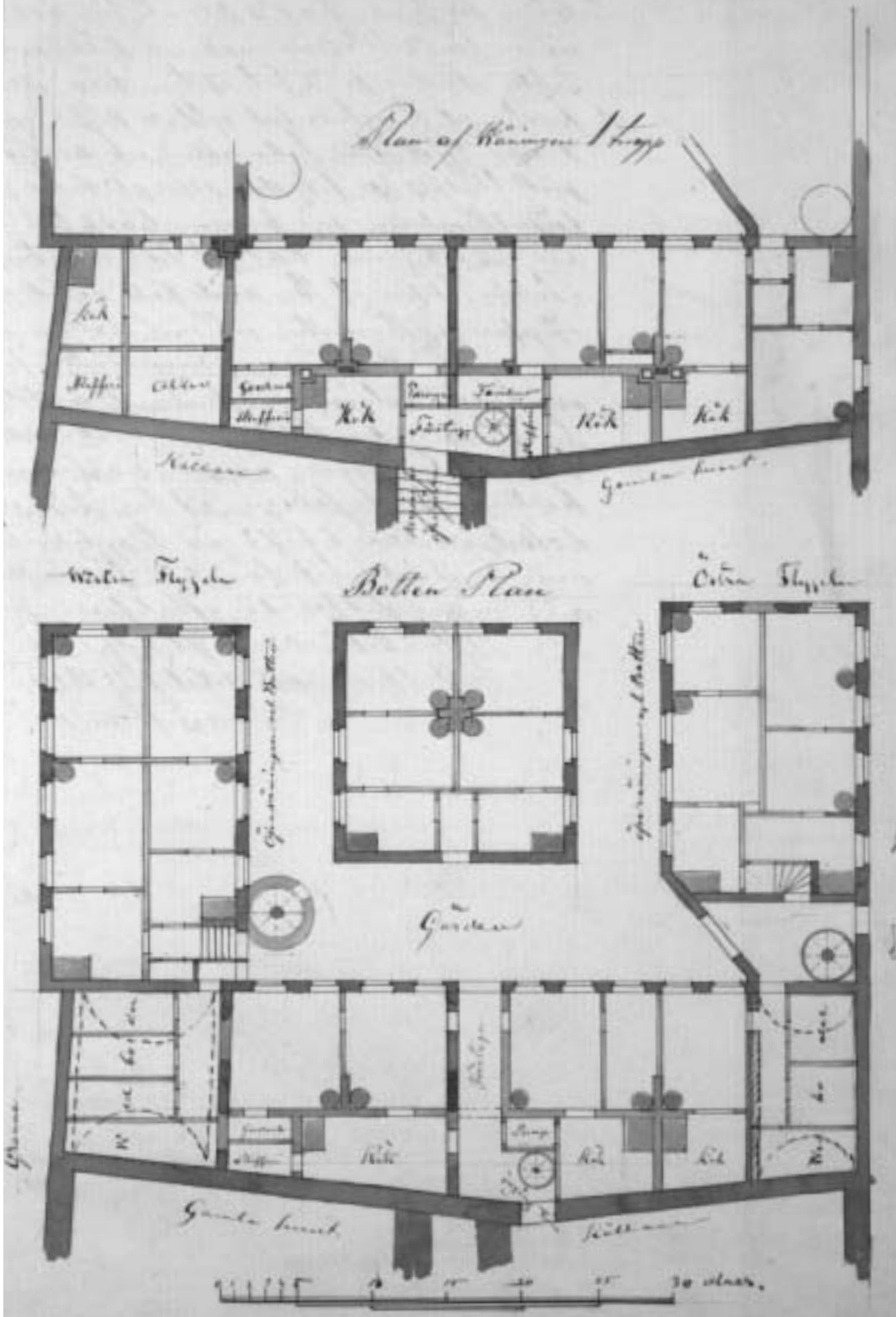

Byggnadslovsritning över inredning av den nedre vinden i gatuhuset. Från 1861. BNA, SSA.

1866

64

Plansritning till inredning af Bånings Rum
i Söderströmen Hrn S. Sahlbergs ägdom
N:o 15 vid Lilla Båstugugatan Quarnback
Lappskön mindre i Maria församling

Byggnadslovsritning från 1866 med tänkta invändiga ändringar i färgerihus vid Söder Mälarstrand 15. BNA, SSA.

flygel.⁴⁹ I november år 1857 utfördes en efterbesiktning av arbetet där det konstaterades att endast nybyggnationen av bostadshuset på mellangården var slutfört, medan de övriga arbetena fortfarande pågick. Det nya huset på mellangården bevarar idag den form och utbredning som den fick vid denna tid.

Två år senare är, enligt brandförsäkringshandlingar, påbyggnaden av hela gatuhuset utförd och färgerihuset vid Södermälärstrand påbyggt med en våning.⁵⁰ Samma år, 1858, inkom en ny bygglovsansökan från Sahlberg i syfte att genomföra inredning av det nybyggda bostadshuset på mellangården. De detaljerade inredningsritningarna uppvisar representativa bostadslägenheter med inredning som paneler, pardörrar och stuckaturer.⁵¹ Denna inredning är idag ofta bevarad. År 1861 inkom Sahlberg med reviderade inredningsritningar för det påbyggda gatuhuset. Av ansökan framkommer att ritningarna är inlämnade för att redovisa de många ändringar som skett sedan bygglovsansökan 1856.⁵²

Färgeriets flyglar revs under 1800-talets senare del. Gatuhuset (både östra och västra delen) vid Bastugatan har fortfarande den höjd och form som den fick i samband med ombyggnaden. Delar av inredningen är också bevarad. 1761 års planlösningar är i princip intakta och appliceras även i det nya våningsplanet. Inga fasadritningar finns men det är troligt att gatuhusets fasad fick sin nuvarande dekor vid denna tid.

1866 – Ombyggnad av färgerihuset

Brandförsäkringshandlingar från 1866 bekräftar att de år 1856 tilltänkta flyglarna på färgerihuset kom att uppföras samt att gatuhuset vid Bastugatan inreddes som planerat.⁵³ Försäkringshandlingarna ger dock en delvis ny bild av färgerihuset, jämfört med 1856 års utförande. De beskriver att det ovan våning 1 trappa finns vindsrum, tillgängliga från flyglarna. Från år 1866 finns byggnadslovsritningar som bekräftar detta utförande.⁵⁴ Ritningarna innehåller också förslag till att i färgerihuset inreda bostadsrum. Försäkringshandlingarna gör gällande att det i färgerihuset, förutom vindsrummen, endast fanns verkstadsrum. Inga senare handlingar omnämner heller några bostadsrum. Det är därför möjligt att sådana aldrig inreddes.

Det kvadratiske hus som ligger mitt på gården omnämns dock i försäkringshandlingarna från 1866 och beskrivs där som ett stenhus. Detta hus revs senare under 1800-talet.

1892 – Ytterligare förnyelse av färgerihuset

Vid denna tid ansöker nuvarande ägare, amanuens Albin Thimgren, om att få utföra ombyggnad av fabriksbyggnaden vid Söder Mälärstrand. Byggnadsritningarna är signerade N. E. Bergström. Fasadens utformning liknar dagens med rundbågade fönsteröppningar på bottenvåningen och linjerande rektangulära fönster på våning 1 trappa. Eventuellt revs flyglarna från 1856 i samband med denna ombyggnad.

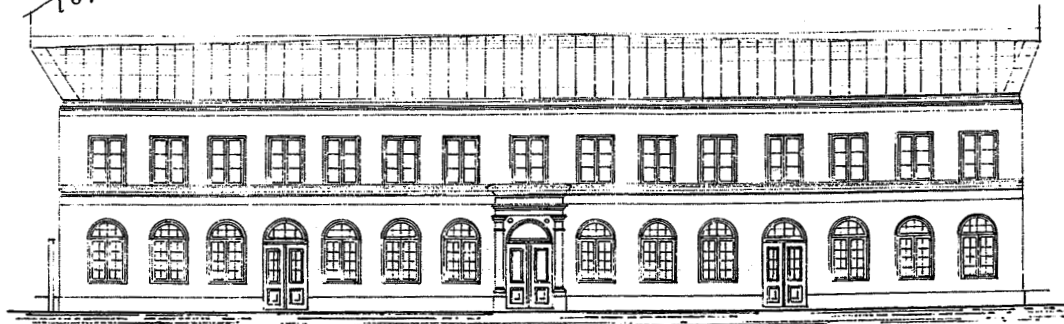
Det var nu som det östra rummet på våning 1 trappa fick de invändiga snedtak som är bevarade idag. Ritningarna redovisar en pelare i det östra rummet, med samma placering som dagens. 1892 års pelare var dock tänkt att utföras i gjutjärn, medan dagens består av betong, eller åtminstone ett yttre skikt av betong. Enligt ritningarna skulle både längsgående och tvärgående järnbalkar komplettera bjälklaget mellan bottenvåningen och våning 1 trappa för att möjliggöra de större rum som tillskapades. Bolinders mekaniska verkstad var tilltänkt leverantör av pelare och balkar. Till den västra delen av byggnaden samt över det nya trapphuset fanns enligt ritningarna från 1892 takfönster som belyste lokalerna. Dessa är idag avlägsnade medan trapphusets läge kvarstår.⁵⁵

1920 – Ändringar av f.d. färgerihuset

År 1920 tid ansökte Svenska Murbruksaktiebolaget om att få utföra ändringar av fasaden på det f.d. färgerihuset vid Söder Mälärstrand. Byggherren bedrev murbruksfabrik i byggnaden och önskade bredda portöppningen på bottenvåningen. Denna var enligt ritningen tänkt att ersätta två befintliga fönsteröppningar och ytterligare två fönsteröppningar var tänkta att sättas igen. Den nya porten skulle förses med vikbara trädörrar. Enligt bygglovshandlingarna hade fasaden innan ändringen åtminstone delvis samma fönster- och dörrsättning som tillskapades vid ombyggnaden 1892.⁵⁶

N: 92
1892

Fransida.

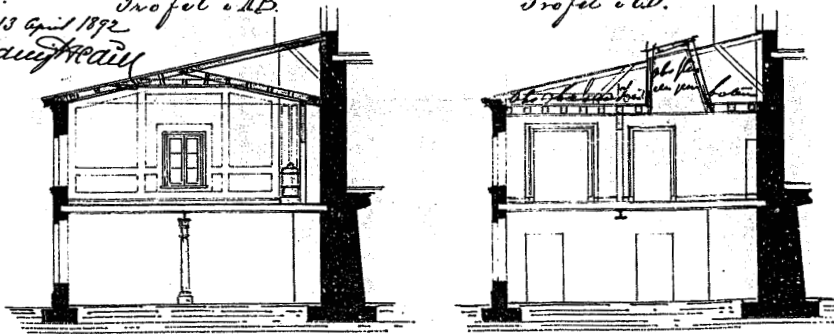
Uttas med den föregående
täcknings ändringar.

Stockholm den 13 April 1892

Andersson

Profel i AB.

Profel i CD.

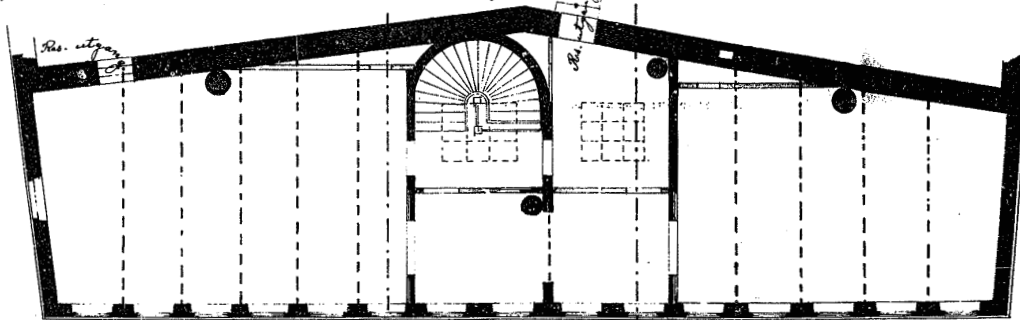
Ombyggnadsritningar
från 1892. BNA

N. E. Bergström

N: 92
1892

Våningen 1 till upp.

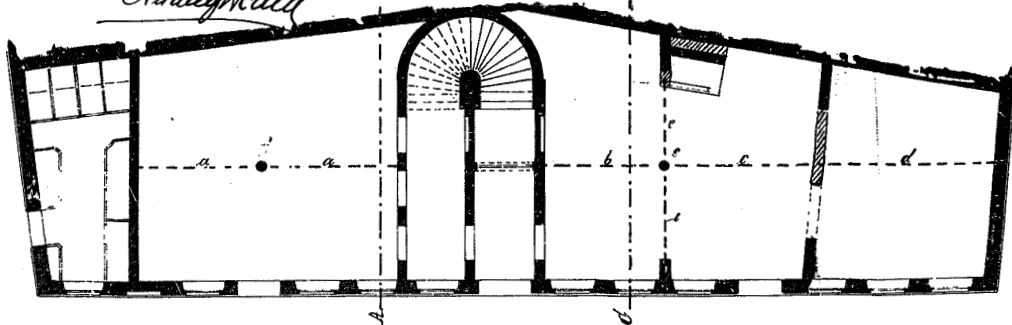

Uttas med den föregående
ritningens ändringar.

Stockholm den 13 April 1892

Andersson

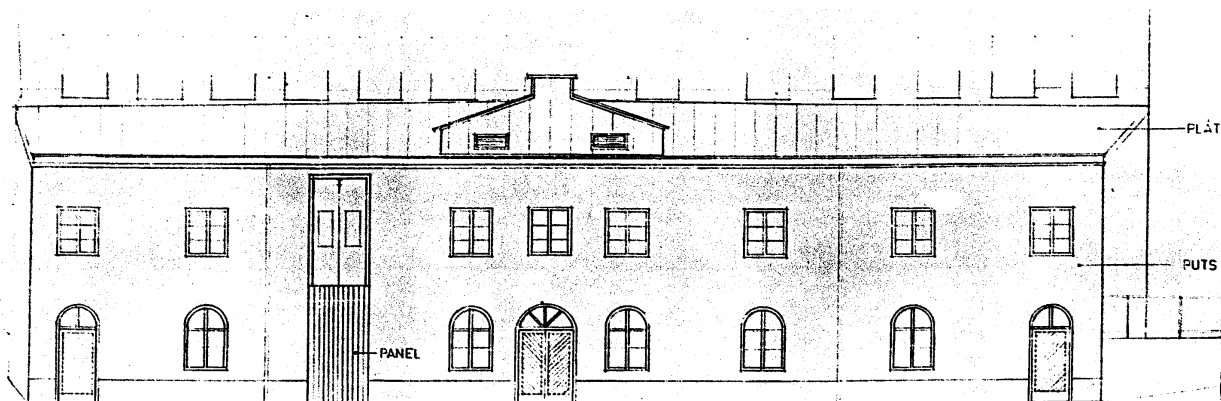
Rottervåningen.

Ombyggnadsritningar
från 1892. BNA

N. E. Bergström

Söder Mälarstrand 15. Nytt fasadutförande 1976. BNA

1921 – Söder Mälarstrand, 15, ombyggnad

Redan året efter föregående års ändringsarbeten ansökte fru Clara Wahlin om lov för omfattande förändringar av fasaden. Två ombyggnadsförslag presenterades, vilka båda hade en historiserande karaktär med anspelningar på äldre magasinsbyggnader. Tanken var att förminska samtliga fönsteröppningar och förse dessa med luckor av trä. På våning 1 trappa önskade man enligt ritningarna tillfoga en eller två större lastintag, som också skulle vara försedda med träluckor. Fotografier från sent 1960-tal bekräftar att 1921 års ändringsförslag kom att genomföras som tänkt.

I bygglovshandlingarna finns en uppmättningsritning av fasadens utförande innan de föreslagna ändringarna. Denna bekräftar bilden av att byggnaden i stort har samma fönstersättning som 1892. Den portal och den mittgesims som finns redovisade på 1856 års ritningar har dock avlägsnats tidigare. På uppmättningsritningen finns den breda portöppning som upptogs 1920 redovisad.⁵⁷

1935 – Bastugatan 6, delning av lägenheter

Husbyggnadsavdelningen ansökte nu om byggnadslov för ändringar på Bastugatan 6. Här ville man på våning 1 och 3 trappor utföra en ”uppdelning av lägenheter”. På våning 1 trappa berörde ändringarna gatuhusets södra del. Planritningarna visar att man här tänkte sig två bostadslägenheter, en större med kök och en mindre med kök. På våning 3 trappor berörde de tänkta ändringarna det södra gårdshuset. Även här önskade man tillskapa två lägenheter med varsitt kök, en mindre lägenhet och en större. Brandförsäkringshandlingar från 1866 ger besked om att de berörda delarna i gatuhuset då bestod av ett kök med spis och fyra rum med kakelugnar samt en tambur respektive ett kök med spis och järnhäll och fyra rum

med kakelugnar samt tambur.⁵⁸ Även i detta fall är det troligt att det är denna äldre rumsindelning som består fram till år 1935.

1935 – Bastugatan 6, ny tvättstuga

Samma år ansökte samma avdelning på fastighetskontoret om att få utföra ytterligare ändringar på Bastugatan 6. I gatuhusets bottenvåning, med ingång från gården, ville man inreda en ny tvättstuga.⁵⁹ Enligt fotografier från tiden innan ombyggnad och renovering på 1970-talet fanns tvättstugan då kvar i samma läge.

1970 – Ombyggnad och totalrenovering

Se vidare under rubriken Byggnadshistorik, hela fastigheten.

1976 – Söder Mälarstrand 15, fasaden får dagens utförande

AB Familjebostäder ansökte vid denna tid om att få renovera och förändra verkstadsbyggnaden på Söder Mälarstrand 15. Enligt handlingarna var både interiör och exteriör tänkta att byggas om. För fasaden skulle förändringarna delvis innebära en återgång till 1892 års fönstersättning. De små fönsteröppningar som tillskapades 1921 skulle förstöras och dörröppningarna delvis ges ny placering. På vinden önskade man placera en ny ventilationsanläggning och av detta skäl också uppföra ett ”gavelmotiv” som skulle anspela på den form taket hade mellan 1856 och 1892. Utvändigt har byggnaden idag den utformning av fönster- och dörröppningar som ritningarna från 1976 anger. Även ventilationsanläggningen och ”gavelmotivet” har uppförts. Invändigt innebar ansökan att man tänkte upprätta ett antal nya, tunna innerväggar för bl.a. pentry, förråd, omklädningsrum och toalett och dusch. Planlösningen är idag delvis en annan.⁶⁰

1977 – *Bastugatan 6 och Söder Mälarstrand 15, fasadrenovering*

Detta år ansökte AB Familjebostäder om att få utföra fasadrenovering av Bastugatan 6 samt Söder Mälarstrand 15.⁶¹ Sannolikt sker fasadrenoveringen av verkstadsbyggnaden på Söder Mälarstrand 15 i direkt anknytning till ombyggnationen.

Odaterade förändringar

I den f.d. verkstadsbyggnaden på Söder Mälarstrand 15 huserar idag en ljudstudio på våning 1 trappa, västra delen. För dess räkning har väggar och tak kompletterats invändigt med ljudisolerande paneler. Här har även tillkommit nya rum för olika funktioner i verksamheten, som inte finns redovisade på några ritningar.

Även i några av de övriga lokalerna har sekundära innerväggar avlägsnats eller tillkommit, allteftersom hyresgästernas behov har förändrats, utan att bygglovshandlingar upprättats.

Med största sannolikhet har dessa ändringar skett efter renoveringsarbetet på 1970-talet. I några fall finns möjligheten att dagens planlösning tillkom på 1970-talet utan att bygglovsritningarna reviderades.

F.d. Lappskon Större 5 (11). Pryssgränd 8, Söder Mälarstrand 17

1645 – Två nybyggda stenhus

Vid mitten av 1600-talet var fastigheten 5 (11) delad i två ungefär lika stora tomter.

På båda tomterna uppförde ägarna var sitt stenhus som beskrivs som nybyggda i designationer efter mätningar utförda år 1645.⁶² En handling från 1651 stödjer uppgiften om stenhus: en fastighetsägare längre västerut ville ”staden till prydnad” bebygga sin tomt ”linjerätt med hans grannars stenhus som är Måns Andersson Brincks och Anders Jonssons stenhus”.⁶³ Då det inte finns någon annan rimlig linje att följa, måste de två stenhusen legat vid gatan.

I mantalsräkningen från år 1767 upptas den östra delen som ”hus”, med andra ord stenhus, och den västra som ”gård”, vars tolkning är att den var bebyggd med trähus.⁶⁴ Att det verkligen förhöll sig så stöds av senare källor, varför man måste konstatera att det stenhus som vid mitten av 1600-talet beskrivs

som nybyggt på den västra tomtdelen av 5 (11) inte längre stod kvar 1676.

1704 – Stenhus respektive obebyggd tomt med ”källaregrop”

År 1704 förvärvade en silkesfärgare de två fastigheter som sammanslagna skulle komma att bilda 5 (11).⁶⁵ Den östra tomten var då bebyggd med ett stenhus med ”järnkakelugn”, medan den västra var helt obebyggd, dock med en ”källaregrop” nere mot vattnet. Stenhuset på den östra tomten torde vara detsamma som uppgavs vara nybyggt 1645, medan träbyggnaderna på den västra rivits av, samtidigt som man påbörjat en bearbetning av marken för en nybyggnad nere vid sjön. Genom måttangivelser i fastbrevet kan ”källaregropen”, som såldes separat, mätas in på dagens tomt. Gropen visar sig ha legat i samma läge som dagens stenhus nere vid sjön, men är något grundare och med ett ungefär en fönsteraxel kortare längdmått.⁶⁶

1749 – Två stenhus med färghus nere vid gården

År 1718 omnämns fastigheten som ”fritt stenhus med färgeri”, 1727 uppges även sjöbod, press och pannor.⁶⁷ Inte förrän i samband med brandförsäkringsbeskrivningarna från 1749 och 1759 får man tillgång till något mer detaljerade uppgifter.⁶⁸ Två stenhus i två plan var uppförda bredvid varandra vid gatan, det östra med två välvda källare, stentrappa ned till färgeriet samt två bostadsplan. Det västra huset var utan källare och inrett som presshus för färgindustrin i bottenplanet medan ovanvåningen tjänade som bostadsplan. Nere på sjögården stod ett färghus med två kammare.

Det östra stenhuset torde vara det som uppgavs vara nyuppfört år 1645 medan det västra gatuhuset samt färgeriet på sjögården hade uppförts av färgaren efter dennes förvärv år 1704, gatuhuset senast år 1727 då fastigheten uppgavs med press.

1764 – Avbrända stenhus

1759 års brand berörde fastigheten påtagligt. I den första beskrivningen efter branden, från år 1764, är inte mer i behåll uppe vid gatan än ”en välvd källare samt utanmurarna om tvenne våningars höjd”.⁶⁹ Färgeriet nere vid sjön uppges som två stenhus, varav

Utsnitt av tomkartan i Holms tomtbok för Maria församling, 1679, SSA. Markering av f.d. 11 östra och f.d. 11 västra är utförd av rapportförfattarna.

åtminstone det ena är uppfört i sandsten, med en bräddlagd vind över båda husen.⁷⁰

1768 – Nybyggt och reparerat

Nio år efter branden hade det blivit ”nybyggt och reparerat” på fastigheten och det var dags för en ny försäkring.⁷¹ Vid gatan uppges nu ett stenhus i två plan, lika stort som de två tidigare tillsammans, med en välvd källare. Källaren separeras från beskrivningen av bottenvåningen i övrigt, trots att den var belägen endast några få trappsteg under bottenplanet. Västerifrån var i bottenplanet en stor bagarstuga, ett ”kontor”, källarrummet, en portgång, en kammare samt ett kallrum.⁷² En stentrappa ledde till våningen 1 trappa och sex rum, tre av dem belägna väster om förstugan, tre söder och öster om förstugan. Till vinden, som var oinredd, ledde en trätrappa.

Med stöd av besiktningsprotokoll och senare, mer detaljerade beskrivningar, kan man säga att det år 1768 nya gatuhuset i princip är dagens. Portgång, trapphus och förstuga är i samma lägen. Av de större rummen är förvisso hälften avdelade för kapprum, kokvrår och badrum, men de gamla rumsvolymerna är tydliga på planerna, markerade genom att utgöras av något kraftigare, murade väggar till skillnad från de avdelade rummens plankväggar.

Vad som återanvänts av det som stod kvar efter branden kan inte sägas säkert utan murverksundersökningar, men erfarenheten säger att man sällan rev murar som var möjliga att integrera i en nybyggnad. Grundläggning, den välvda källaren och yttermurar upp till två våningars höjd kan alltså vara från 1600-talets mitt samt från 1700-talets början.

Färgerihuset nere vid sjön uppges år 1768 som det andra stenhuset på fastigheten. Huset var i ett plan, uppfört av ”gråsten” och med dubbla vindar. Måttangivelser för byggnaden ger ett längdmått motsvarande två fönsteraxlar kortare än dagens hus.⁷³

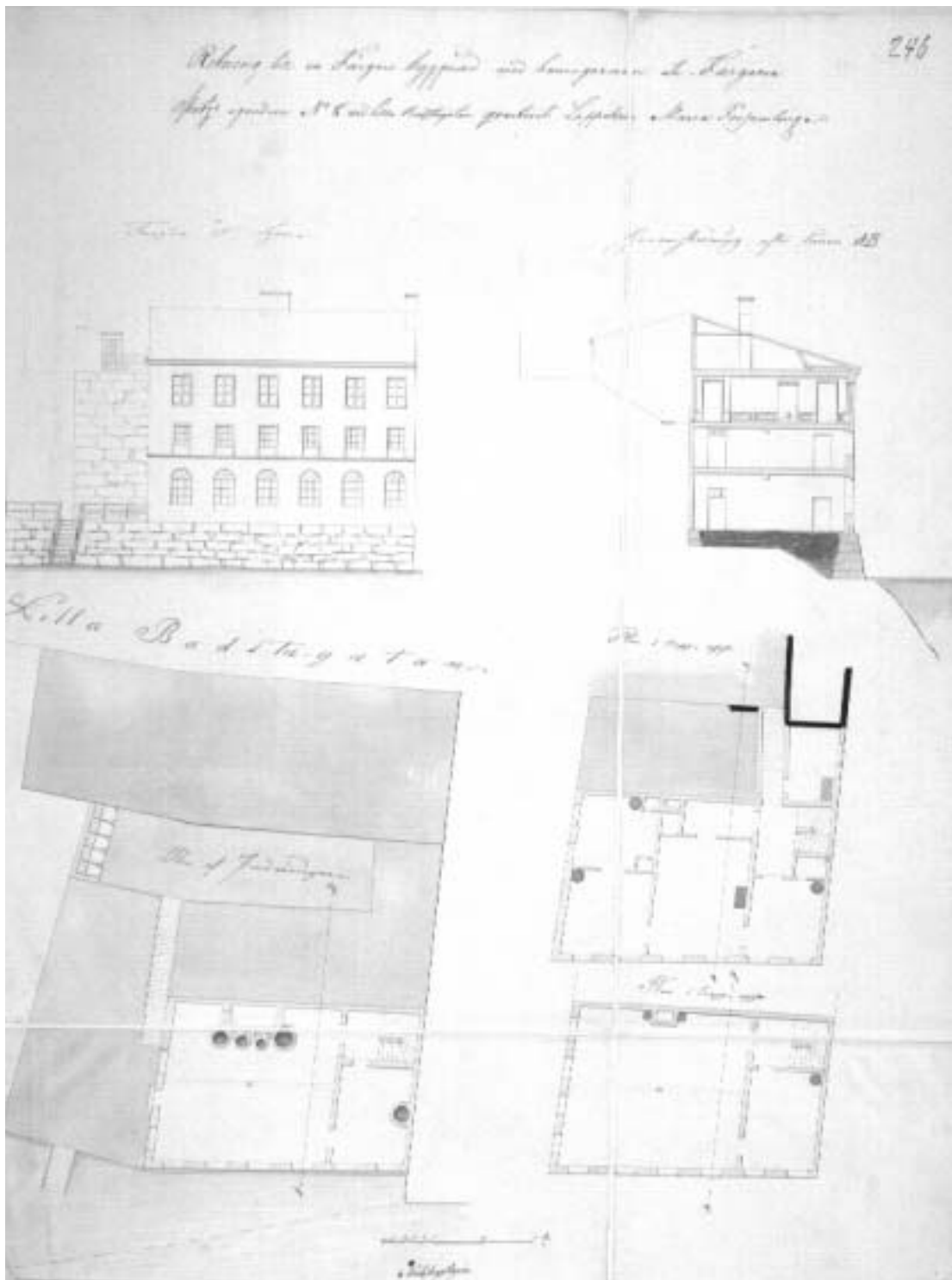
1810-talet – Vindsinredning och liten tillbyggnad i väster, tillbyggnader på sjögården

En beskrivning från 1820 visar att man under 1810-talet avdelat ett större kök söder om förstugan på våningen 1 trappa för ytterligare ett kök.⁷⁴ Under samma period hade man satt in stentrappa till vinden samt på vindsplanet inrett två rum och kök, ett flertal kontor och en ”gång med brädgolv”.⁷⁵ Under denna period hade också den lilla vinkelbyggnaden i väster på övre gården uppförts, 1820 beskriven som två bodar av sten med vinds kappa över den större boden. Några år senare stod vinkelbyggnaden i kommunikation med gatuhuset och den större boden hade då inretts till ett rum med kakelugn.⁷⁶

Nere på sjögården uppges färgerihuset vara uppfört ”av dels gråsten, dels tegel ... i buktig linje” och har förlängts med drygt fem meter till nuvarande längd.⁷⁷ Vinden i två plan var tillgänglig från såväl bottenvåningen som den övre gården. 1827 uppges dessutom en mindre tillbyggnad av tegel österut.⁷⁸

1842 – Färgerihuset har rasat i sjön

År 1842 anhöll ägaren till fastigheten om ersättning från Brandkontoret eftersom ”åtskillige åbyggnader i dennes egendom, nedrasat i sjön”.⁷⁹ Av ytterligare anteckningar i samma handling framgår att det är färgerihuset som rasat. Detta stöds av en tomkartan från

Nybyggnadsritningar från 1850. BNA, SSA

1850 på vilken såväl gatuhuset som vinkelbyggnaden i väster och färgerihusets östra tillbyggnad är inritade, däremot är platsen där färgerihuset tidigare stod utan bebyggelse.⁸⁰

Från 1844 finns uppgifter som visar att längan med bodar, på den norra sidan av övre gården, då var uppförd i samma sträckning som i dag.⁸¹ Djupet var 5,16 m.

1850 – Nybyggnad av verkstadsbyggnad på sjögården

För att ersätta det färgerihus som rasat uppfördes år 1850 ett nytt verkstads hus.⁸² Huset uppfördes i tre plan med verkstadsrum för färgeri på bottenvåningen. Från detta ledde en stentrappa till nästa våning där torkugnar installerades och rum med kakelugnar och snickerier, som socklar och mittelband, inreddes. På våning 2 trappor tillskapades rum med kakelugnar, paneler och pardörrar. Även ett kök fanns här. På vin-

den lät man inreda ett bostadsrum med kakelugn. Den välvda muröppning i sockeln mot norr som idag till största del ligger under marknivå är redovisad på bygglovsritningarna. I byggnaden ska en pumpanordning för vatten ha funnits och det är troligt att muröppningen hade att göra med denna anläggning.⁸³ Delar av rumsindelningen från 1850 kvarstår idag. Av snickerierna tycks två pardörrar utgöra de enda kvarvarande delarna. Inga kakelugnar är bevarade. Dagens invändiga trappor har samma läge som 1850. Fasaden har förenklats något men byggnadens volym är idag densamma.

1851 – Gatuhuset står i princip oförändrat

Brandförsäkringshandlingar från 1851 vittnar om att gatuhuset står i princip oförändrat sedan 1810- och 1820-talets kompletteringar. Handlingarna bekräftar också att det nybyggda verkstadshuset har uppförts enligt ritningarna från 1850.⁸⁴

1938 – Pryssgränd 8, delning av lägenhet

År 1938 söktes byggnadslov för delning av en fyrarumslägenhet till två, en större och en mindre, på våning 1 trappa, Pryssgränd 8. För den västra lägenheten tillskapas ett nytt kök, vilket fick samma läge som det har idag. Totalt fanns nu tre lägenheter på detta våningsplan, till skillnad mot dagens två. Den mindre lägenhet som tillkom vid denna tid, med ett rum och kök, utgör idag del av den östra lägenheten.⁸⁵ Den rumsindelning som förändrades tycks fortfarande ha varit densamma som tidigare beskrivits.

1970 – Ombyggnad och totalrenovering

Se nedan, i avsnittet Hela fastigheten.

Odaterade förändringar

I några av lokalerna har sekundära innerväggar avlägsnats eller tillkommit, allteftersom hyresgästernas behov har förändrats, utan att bygglovshandlingar upprättats.

Med största sannolikhet har dessa ändringar skett efter renoveringsarbetet på 1970-talet. I några fall finns möjligheten att dagens planlösningar har tillkommit på 1970-talet utan att bygglovsritningarna från denna tid reviderades.

Hela fastigheten

1970 – Totalrenovering

Detta år ansökte förvaltningsavdelningen vid Stockholms stads fastighetskontor om byggnadslov för att totalrenovera och ombygga samtliga byggnader som idag ingår i Lappskon Större 8. Slutbesiktningarna, daterade samma år, är adresserade till AB Familjebo-städer, som därmed tycks förvalta husen vid denna tid. Nu skedde den stora omdaning av byggnaderna som fortfarande präglar Lappskon Större 8.

I den utredning med restaureringsförslag som antas av Stockholms kommunfullmäktige år 1969 slås fast att:

För ny- och ombyggnad bör kraven på bostadsstandard kunna sättas högt ifråga om utrustning, planlösning, lägenhetsstorlekar etc. Bostäderna bör vid ombyggnad i huvudsak ges den tekniska standard som erfordras för statlig långivning varvid det förutsätts att dispens kan påräknas i de fall ett strikt tillämpande av bestämmelserna skulle medföra alltför omfattande ingrepp.

Lägenheterna bör således vid ombyggnad utrustas med centralvärme, bad- eller duschrum och modern köksinredning. Rumsformerna, belysningen och rumsstorlekar måste vid ombyggnad anpassas till vad den befintliga byggnaden kan medge.

Lägenhetsfördelningen vid ombyggnad bör anpassas till möjligheterna att ordna goda planlösningar utan stora ingrepp i byggnadernas stommar och fasader. Lägenhetsbeståndet utgörs på Mariaberget Östra till ca 80 % av smålägenheter på 2 r.o.k. och mindre. Även om vissa av dessa kan slås samman till större lägenheter bör man göra avsteg från den i Stockholm normala lägenhetsfördelningen vid nyproduktion, d.v.s. 25 % 2 r.o.k., 50 % 3 r.o.k. och 25 % 4 r.o.k. och större. På Mariaberget Östra blir andelen smålägenheter med nödvändighet större.⁸⁶

I det utlåtande som föredras i stadskollegiet inför kommunfullmäktiges antagande av utredningens restaureringsplan står att läsa: ”Av ekonomiska skäl har utredningen bedömt att lägenhetsstandarden bör vara sådan som krävs för statlig långivning.”⁸⁷

Det är alltså tydligt att den grad av ombyggnad som

väljs styrs av olika, ibland sannolikt motstridiga, målsättningar.

Enligt fotografier från tiden innan renoveringsarbetet, i kombination med markeringar av avlägsnade byggnadsdelar på bygglovsritningarna, är det uppenbart att lägenheterna hade kvar mycket av äldre planlösningar och byggnadsdelar fram till renoveringen. Detta har också bekräftats av undersökta arkivhandlingar, vilka redogjorts för i den tredelade byggnadshistoriken ovan. Ofta fanns äldre paneler och dörrar, äldre fönster och kök med kaminer och järnspisar. Kökens inredningar var också ofta ålderdomliga. Det förekom att boende inte hade toalett utan brukade dass på gården. Av den programutredning som framlades 1967 framkommer att flertalet fastigheter inom kvarteret Lappskon Större inte hade fjärrvärme.⁸⁸ Vid ombyggnaderna avlägsnades alla äldre köksinredningar och köken förseddes istället med för tiden moderna kök och köksinredningar. Lägenheterna fick också moderna toaletter, dusch- och badrum. I vissa fall avlägsnades kakelugnar, äldre paneler, dörrar m.m. Ibland fick lägenheterna också ny planlösning. Många lokaler förseddes med pentryn och nya toaletter samt ibland även dusch. Ytskikten renoverades och ibland utbyttes äldre trägolv mot nya. I många källarlokalerna göt man betong på golven. Nya tvättstugor inrättades och de dass som fanns på gårdarna revs.⁸⁹ I det inventeringsarbete som har företagits i samband med föreliggande inventering har kunnat konstateras att det i fastigheterna trots den höga renoveringsgraden finns bevarat äldre snickerier, kakelugnar, taklister, kalksten i trapphus, brädgolv, planlösningar m.m.

Bygglovshandlingarna redovisar inte planerade förändringar av fasaderna. Enligt de fotografier som följer renoveringsarbetet avlägsnade man på gatuhuset vid Bastugatan 6 stora delar av befintliga dörr- och fönsteromfattningar, för att sedan uppföra kopior. Vid Pryssgränd 10 A skedde samma sak med dörrömfattningen mot gatan. I övrigt fick dessa fasader ny puts och nya fönster. Vid Bastugatan 6 visar bilder att både bågar och karmar utbyttes mot nya. Enligt diarieförda handlingar hos Stockholms stadsmuseiförvaltning från 1977 hade fönsterbyte i dåvarande nr 3 (Pryssgränd 10 A och B) ännu inte utförts.⁹⁰ Detta

kan dock enbart ha gällt delar av nr 3 eftersom det fotografiska materialet visar att gatufasaden vid Pryssgränd 10 A renoverades vid 1970-talets början.⁹¹ Fasaden till verkstadsbyggnaden på Söder Mälarstrand 15 renoverades år 1976 eller något senare.

1997 – Fasadrenovering

Omfärgning av fasader och målning av fönstersnickerier.⁹²

Kök vid Pryssgränd 10 A, 2 tr. ned, innan renoveringen genomfördes. Fotograf: G. Fredriksson. SSM, Fa7908

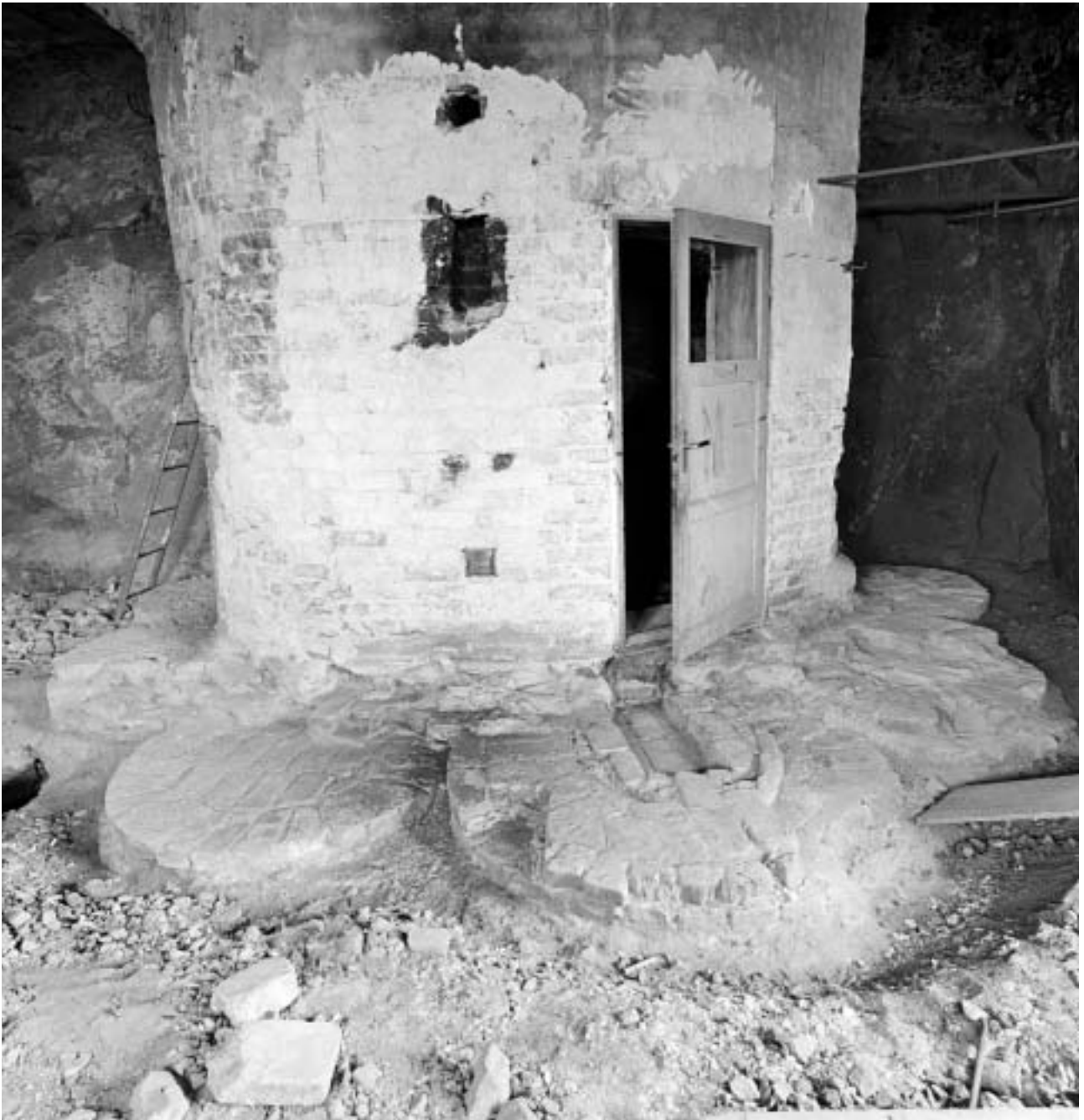
Bild 25. Kök vid Bastugatan 6, 2tr, innan renoveringen genomfördes. Fotograf: G. Fredriksson. SSM, F99100

Gården vid Bastugatan 6 med avträdeslängor, innan renoveringen. Fotograf: G. Fredriksson. SSM, F99071

Gården vid Pryssgränd 8, innan renoveringen. Fotograf: G. Fredriksson. SSM, F99136

*Söder Mälarstrand 19. Rester av fundament till eldstäder, sannolikt använda i färgeriverksamhet. Från tiden för renoveringsarbetet.
Foto L. af Peterséns 1971. SSM, F99053*

Notförteckning

- 1 *Mariaberget östra 1969. Programutredning och restaureringsförslag* s. 88
- 2 *Ibid.* s. 5
- 3 *Ibid.* bilaga med utdrag ur protokoll, fört vid Stockholms stadsfullmäktiges sammanträde den 17 november 1969.
- 4 *Ibid.* s. 95
- 5 Landström, Lillemor *Östra Mariaberget: de boende inför restaureringen* ingår i serie: Stockholms generalplanarbete, Stockholm 1971
- 6 Wannberg, Elisabet *Lappskon Större 8: Pryssgränd 10 B: byggnadsinventering från Stockholms stadsmuseum* Stockholm 1994
- 7 *Stockholms gatunamn*, N-G Stahre m.fl., Uppsala 1982. Pryssgränd benämns Måns Brincks gränd i Holms tomtbok över kv. Tofflan samt i Uppbudsprotokoll från mitten av 1700-talet.
- 8 *Holms tomtbok*, SSA, dateras till 1679, men året avser sannolikt slutåret för arbetet eftersom vissa av de ägare som uppträder i tomtboken då var avlidna.
- 9 Register över designationer, SSA. Fastighetsdatabasen.
- 10 Inom dagens fastighet Lappskon större 8 inryms två tredjedelar av den fastighet som från år 1811 benämndes Lappskon större 3; nr 12 och 13 enligt 1729 års nummerordning. Nr 12 var på 1600-talet och fram till 1705 delad i en östlig och en västlig del. Lappskon större 3 omfattade även gamla nr 14, idag Lappskon större 9.
- 11 Bou 1677:1388 för Jöran Andersson, Sekreterarens registratur 1704:65, SSA. Benämningen "gård" avsåg normalt fastighet bebyggd med trähus, även om det förekommer undantag från regeln, i synnerhet i några av mantalslängderna.
- 12 Mtl 1676, mtl 1705. I mantalslängden 1705 uppges ett stenhus på den sammanslagna tomten (12), men då det finns en uppgift om att den östra delen är obebyggd år 1719 torde stenhuset legat på den västra delen, UP 1719 1/6, SSA.
- 13 UP 1719 1/6, SSA. Tomterna var ungefär lika stora men stenhustomten kostade 3 000 D kmt, den obebyggda tomten 200 D kmt.
- 14 Stadsingenjörens utlåtandebok 1:193, 9/8 1726, SSA. Handlingen är en begäran om att få tomten fri utan betalning, allt enl. en Kungl. förordning med syfte att främja stenhusbyggnad efter brand.
- 15 Stenhuset var 2 m grundare än dagens hus; 17,55 m långt och 7 m brett.
- 16 UP 1749:252, SSA.
- 17 BK 1753:1559.
- 18 Då fastighetsägaren år 1726 begär tomten fri uppges att det på tomten funnits två stenhus vilka ersatts av det nya gatuhuset, Stadsingenjörens utlåtandebok 1:193, 9/8 1726, SSA. Att det ändå är troligast att gårdshuset uppförts mellan 1748 och 1753 bygger på att fastigheten enligt köpebrevet år 1748 såldes med "å fri och egen grund beläget stenhus och gård" för ett pris som i runda tal överensstämmer med 1753 års brandförsäkringsvärdering minus värdet av gårdshuset, vilket åsatts ett värde drygt 70% av gatuhusets, UP 1749:252, SSA.
- 19 Des.bok C 211, 28/6 1676, mtl 1676 fol. 350 v., SSA.
- 20 Mtl 1705, 1711, SSA. Fortfarande 1718 benämns fastigheten "framlidne prosten i Nyköping Olof Sparrmans sjötomt med ett litet stenhus", UP 1718:105, SSA.
- 21 Des.bok C 211, 28/6 1676, SSA.
- 22 UP 1770:201, 1771:109, SSA. Fastigheten, som från år 1810 benämndes Lappskon större 3, omfattade som tidigare nämnts även gamla nr 14, i dag Lappskon större 9.
- 23 BK 1777:985, tolkningen görs tillsammans med uppgifter ur en Rådhusrättsvärdering av gamla nr 13, Westin 1641:1, 15/10 1773, UUB.
- 24 Fem fönsteraxlar stöds av att dessa fem utgör ett tydligt urskiljbart större rum i dagens hus. Dock är, enligt uppmättningsritningarna, muren öster om trappan till mellangården något kraftigare än muren väster därom, en antydning om att även trappan ingick i 1776 års hus, trots att den inte nämns i beskrivningen 1777.
- 25 BNA 1787:36, SSA.
- 26 BK 1790:35.
- 27 BK 1816:1478, då denna inte nämns i besiktningslistan 1811 måste källaren tillkommit mellan dessa år.
- 28 BNA 1827:85, SSA.
- 29 BK 1829:1594.
- 30 BK 1859:3557.
- 31 BNA 305D2/33-574.
- 32 BNA 564D2/574.
- 33 BNA 841-139-81-574.
- 34 Des. Bok A 291, 1646, SSA.
- 35 Bou 1676:1274, Jonas Christoffersson, SSA. Fastigheten värderad till 3 000 D kmt.
- 36 Sekreteterarens registratur 1704:5, Des. 1748 17/12, SSA. En designation är i detta fall en tomtbeskrivning med måttuppgifter.
- 37 BK 1748:181, 1757:2707.
- 38 Mtl 1705, SSA. I denna mantalslängd är motsvarande 4 (10) den enda fastigheten inom Lappskon 8 som uppges som "gård", övriga uppges bebyggda med "hus".
- 39 Mtl 1711, SSA. Denna mantalslängd tar även upp antal eldstäder, varvid framgår att fastigheten skattade för 6 eldstäder. Gränsen bakåt till 1705 refererar till 1705 års mantalslängd då fastigheten benämns gård, se föregående not.
- 40 Bou för Anna Böök 1740-3-233, SSA, BK 1748:181, 1757:2707, UUB Westin 1757, 1641:1.
- 41 UUB Westin 1757, 1641:1.
- 42 UP 1753:137 för direktör Olof Malmsten, SSA.
- 43 BK 1757:2707, UUB Westin 1757, 1641:1.
- 44 BK 1760:2657, 1761:2431, UUB Westin 1761 samt 1787, 1641:1, pag.204-259.
- 45 Det är dock nödvändigt att ha syftet med värderingen i åtanke när den tolkas. I en brandförsäkringsvärdering vill ägaren gärna framhålla det som driver upp värdet, medan ägaren vid en värdering i samband med exempelvis en bouppteckning tvärtom framhåller sådant som kan sänka värdet.
- 46 Avsaknad av uppgifter i besiktningsprotokollen i BK om

- tillbyggnad av färgerihuset efter 1761 styrker att en tillbyggnad skedde redan efter branden år 1760.
- 47 BNA 1833/44-46, SSA.
48 BK 1844:237.
49 BNA 1856:82-83, SSA.
50 K 1858:1399.
51 BNA 1858:129-130, SSA.
52 BNA 1861:742-743, SSA.
53 BK 1866:4300.
54 BNA 1866:63, SSA.
55 BNA 92/1892-574.
56 BNA 131D2/20-574.
57 BNA 211D2/21-574.
58 BK 1866:4300, SSA.
59 BNA 560D2/574.
60 BNA 804/76-574.
61 BNA 4:1377/77-574.
62 Des. Bok A 291 1646, A 416 1647, SSA.
63 Byggningskollegii protokoll 1651:68, 69, SSA. Måns Brinck ägde den västra och Anders Jonsson den östra tomtdelen, se ägarlängd.
64 Mtl 1676, fol. 350, SSA.
65 Sekreterarens registratur 1704:5, 65, SSA.
66 Förutsatt ett alnmått på 0,59 m var groppen 12,24 m lång och 7,67 m bred.
67 Bou Christian Möller 1718:1151, Anna Christina Dotheen 1726:1099, SSA.
68 BK 1749:389, BK 1759:1871. Den senare beskriver samma byggnader med något fler detaljer men utan förändringar.
69 UUB Westin 1641:1, pag. 205.
70 I Brandkontorets beskrivningar förekommer det ibland att man uppger två eller flera hus bredvid varandra och avslutar med att beskriva ett vindsplan över samtliga dessa "hus". I detta arbete definieras allt under samma tak och vindsplan som ett "hus", men brandkontorets uppdelning ses som en antydning om att enheterna under taket antingen är uppförda vid olika tillfällen och/eller har separata ingångar utan invändig kommunikation.
71 BK 1768:813.
72 Med "kontor", oftast stavat "contoir", avsågs i allmänhet fönsterlöst rum eller utrymme, men ordet kunde även ha dagens betydelse, m.a.o. ett formaliserat arbetsrum. Kallrum avsåg ouppvämt rum.
73 Förutsatt ett alnmått om 0,59 m var gråstenshuset 9,44 m långt samt 7,08 m brett. Eftersom det år 1764 uppgavs hus av sandsten på platsen, torde "gråsten" här avse sandsten.
74 Rådhusrätten, 1820 18/8, SSA. Anledningen till att nyinredningarna kan begränsas bakåt är att det inte uppges i BK:s besiktningsprotokoll år 1811.
75 Citatet hämtat ur BK 1827:1280.
76 BK 1827:1280.
77 Förutsatt ett alnmått om 0,59 m var färgerihuset nu 14,75 m långt samt 8,10 m brett. Rådhusrätten, 1820 18/8, SSA samt BK 1827:1280.
78 Tillbyggnaden var 6,10 lång samt med en sned breddlinje om 2,6 till 3,8 m. BK 1827:1280. Grundläggningen till denna tillbyggnad har påträffats vid en arkeologisk undersökning i juni 2004, SR 1065, SSM.
79 BK bes.lista 1835:238. Uppgiften är tillagd år 1843 som en anmärkning till tidigare uppgifter i besiktningslistan.
80 BK 1851:1099.
81 BK bes.lista 1835:238. Uppgiften förekommer i en omvärdering av fastigheten tillagd år 1844.
82 BNA 1850:245-246, SSA.
83 BK 1851:1091.
84 BK 1851:1091.
85 BNA 167D2/37-574.
86 *Mariaberget Östra 1969. Programutredning och restaureringsförslag*, s. 17.
87 *Mariaberget Östra 1969. Programutredning och restaureringsförslag*, bilaga med utlåtande nr 387 år 1969, s. 3805.
88 *Mariaberget Östra 1969. Programutredning och restaureringsförslag*, s. 100 (figur 4).
89 BNA IV:410/69-574, IV:411/69-574, IV:412/69-574 samt fotografier i FR: Lappskon Större 8.
90 SSM tjänsteutlåtande, 1977-08-30.
91 SSM. Fotografier: Lappskon Större 8.
92 Informator Westerlund.

Ägarlängd

Om ägandet berör del av fastighet markeras detta inom parentes under rubriken Namn.

Fastighet 3 (12, 13)

År	Namn	Kommentar	Källa
(12, östra delen)			
1645	Anders Börjesson	Äger gård. Grannuppgift.	Des. Bok A 416 1647, UP 1699:124
1677	Jöran Andersson, lärftekramhandlare	Äger ett halvbyggt stenhus.	Bou 1677:1388, Sekreterarens reg. 1704:65, Holms tomtbok 1679
Före 1699	Joseph Brehmer, stadskassör	Äger en tomt, denna uppges med mått enligt stadens tomtbrev från 1655.	UP 1699:124
1699	Magnus Blomberg, kontrollör	Köper av Joseph Brehmer. 1704 kallas denna del av fastigheten i en grannuppgift för "Jöran Anderssons gård".	UP 1699:124
(12, västra delen)			
1655	Lars Halvarsson, skeppare	Äger gård. Grannuppgift enligt stadens tomtbrev från 1655, refererat till år 1699. Tomtens storlek oklar.	UP 1699:124
Före 1671	Mickel Lukasson, konstapel	Äger gård som uppges med tomtmått och som inkluderar 3 (13).	Byggn. Coll. prot. 1671:157, (Design. 15/1 1649)
1671	Tomas Eriksson	Köper gård av Mickel Lukasson. Berör även (13).	Byggn. Coll. prot.
	Myring, bokhållare	Pris: 800 D kmt. I mtl 1676 uppges Myring som ägare men Lars Halvarsson skutskeppare som hyresgäst.	1671:157, (Design. 15/1 1649), Mtl 1676 fol. 350, Des. Bok C 211, 28/6 1676, Holms tomtbok 1679
Före 1705	Carl Christian Mandel	Äger fastigheten.	UP 1719 1/6
Före 1705	Magnus Blomberg, kontrollör	Förvärvar fastigheten på stadsauktion, blir därmed den som för samman den östra och västra delen av (12) till en fastighet. Både 1705 och 1711 uppges hus på den sammanslagna fastigheten.	UP 1719 1/6, Mtl 1705, 1711
(12)			
1719	Petter C. Collvin, inspektor, uppbördsman	Köper fastigheten av Magnus Blomberg, som ägt både 12 östra och västra, åtminstone sedan 1705. Två sammandragna tomter, den ena (12 västra) bebyggd med stenhus, pris: 3 000 D kmt, den andra (12 östra) obebyggd, pris: 200 D kmt.	UP 1719 1/6, Mtl 1721
1723	Daniel Boberg, uppbördsman	Köper stenhus och tomt av Petter Collvin.	UP 1723:200
1725	Gustav Johan Rath, notarie	Köper stenhus och tomt av D. Boberg. Pris: 4 400 D kmt.	UP 1725:352

<i>År</i>	<i>Namn</i>	<i>Kommentar</i>	<i>Källa</i>
1748	Berendt Hindrich Gotsman, kanslist	Köper ett stenhus och gård av rådman Rath. Pris: 18 000 D kmt.	Bou 1737:II:1090, Bou 1743:III:401, UP 1749:252
1770	Simon Bernhard Hebbe, grosshandlare, o.h.h. Maria Ulrica	Äger fastigheten.	UP 1771:109
(13)			
1652	Lukas Henrikson, bösskytt	Äger fastigheten.	Mtl 1652
Före 1671	Mickel Lukasson, konstapel	Äger gård som uppges med tomtmått, se (12 västra).	Byggn. Coll. prot. 1671:157, (Design. 15/1 1649)
1671	Tomas Eriksson Myring, bokhållare	Köper gård av Mickel Lukasson. Berör även (12, västra delen). Pris: 800 D kmt.	Byggn. Coll. prot. 1649), Mtl 1676 fol. 350 1671:157 (Design. 15/1)
1676	Olof Sparrman, komminister i Riddarholmen	Köper gård av Tomas Myring. Äger hus.	Des. Bok C 211, 28/6 1676, Mtl 1676, Holms tomtbok 1679
1705	Salig Olof Sparrman	Dödsboet äger hus. 1711 uppges på fastigheten ett litet hus med 4 eldstäder.	Mtl 1705, 1711
1718	Johan Thuresson Een, magister, Johan Lange, postkontrollör	Äger fastigheten; framlidne prosten Olof Sparrmans sjötomt med ett litet stenhus.	UP 1718:105
1721	Johan Lange, kontrollör på Kungl. Posthuset	Äger stenhus.	Mtl 1721
1731	Anders Ledin, kontrollör	Äger fastigheten. G.m. Charlotte Lange.	Mtl 1731:120
(12, 13)			
1770	Carl Martin Schönmeyr, stofttapetfabrikör	Köper fastigheterna av S.B. Hebbe respektive A. Ledin o.h.h. Charlotte Lange. Förenar därmed 2/3 av den fastighet som senare heter 3.	UP 1771:109, UP 1770:201
1790	Anna Dorotea Schönmeyr, f. Krüger	Har ärvt maken.	Mtl 1790:150
1810	Nathanael Schönmeyr, fabrikör	Ärver modern respektive köper ut övriga hennes arvingar.	Bou 1809:4:88, Mtl 1810
1850	Eric Stenström, fabrikör	Köper av N. Schönmeyr o.h.h. C. Mittag.	UP 1850:122
1852	Lars Montén, grosshandlare	Köper av E. Stenström.	UP 1852:80

<i>År</i>	<i>Namn</i>	<i>Kommentar</i>	<i>Källa</i>
1872	Carl Bergstedt, fabrikör, Erik Bergstedt, grosshandlare och omyndige C.O.L. Rosengren	Ärver L. Montén.	UP 1873:283
1882	Stockholms stad	Köper hela Lappskon Större 3.	Im Stockholms domsaga DIB:145
Fastighet 4 (10)			
1646	Hans Göransson, hökare	Äger gård. Grannuppgift.	Des. Bok A 291, 1646
före 1676	Jonas Christofferson, kapten	Äger gård med två inmurade kopparrännor. G. 2:o 1675 m. Anna Böök, har en son i förra giftet, Hans Joensson. Död 1676 varpå hustrun och sonen ärver, gården värderad till 3 000 D kmt.	Holms tomtbok 1679, Maria förs. Lysnings- och förs. Lysnings- och vigsel- böcker, Bou 1676:1274, J. Christofferson
1676	Hans Christofferson, skeppskapten	Äger gård. (Identisk med Jonas C.?)	Mtl 1676 fol. 350
1704 och trol. tidigare	Hans Andersson Dotheen, uppbördsman	Äger fastigheten, på västra sidan bebyggd med en träbyggnad mot gatan samt en flygel in på gården. G., åtminstone sedan 1684, m. Anna Jönsdotter Böök, död 1705.	Sekreterarens registratur 1704:5, Maria förs. register över döda 1681-1700, Civ.akt 29/8 1726, Bou 1718:931
1705	Uppbördsman Dotheens änka, Anna Böök	Äger gård. 1711 uppges stenhus och sex eldstäder. 1740 värderas fastigheten, två stenhus och ett trähus, till 15 000 D kmt.	Mtl 1705, 1711, 1721, 1731:117, Bou 1740-3-233
1744	Abraham Gother, notarie	Köper av medarvingarna efter Gotherers mormor Anna Böök. Pris: 11 000 D kmt för 12 st. 21-delar, ett pris motsvarande 19 250 D kmt.	UP 1747:198
1753	Olof Malmsten, direktör	Köper fastigheten, bebyggd med två stenhus och en träbyggnad, av Abraham Gother. Pris 60 000 D kmt.	UP 1753:137
1775	Georg Hegardt, kommerseråd	Ärver Olof Malmsten.	Bou 1775:III:2.500
1780	Gudmund Gissler, sidenfärgare	Äger fastigheten.	Mtl 1780:602
före 1785	Fabrikör Jakob von Meléns fru, Hedvig Giötendahl med sonen Lorens Wilhelm	Har i livstiden köpt ”fastighet och färgeriverk” av G. Gissler, Hedvig Giötendahl avliden 1784.	UP 1785:237 Bou 1784:2.272
1790	Friherre Carl Ephraim Carpelan, överstelöjtnant	Äger fastigheten.	Mtl 1790:146
1799	Johan Ludvig Robsahm, notarie	Köper av C.E. Carpelan.	UP 1799:44

<i>År</i>	<i>Namn</i>	<i>Kommentar</i>	<i>Källa</i>
1799	Anders Grägerlund, färgare	Köper halva fastigheten av J.L. Robsahm.	UP 1799:256
1800	Axel Sebastian Loo, kungl. sekr.	Köper halva fastigheten av J.L. Robsahm.	UP 1800:328
1812	Anders Grägerlund, färgare	Köper halva fastigheten av A.S. Loo, äger därigenom hela fastigheten.	UP 1812:148
1826	Fabrikör Hjelmsquists fru resp. omyndige son, Adolph Teodor Kihlberg	Ärver modern resp. mormodern Margareta Grägerlund.	Bou 1826:4:186
1834	Adolph Teodor Kihlberg	Ärver fadern A. Grägerlund.	Bou 1834:2:611
1855	Sven Sahlberg, mekanikus, fabrikör	Köper av kammarskrivare A.T. Kihlberg.	UP 1855:226
1874	Sven Sahlbergs dödsbo	Äger hela Lappskon Större 4 från och med detta år.	SSA Stockholms adresskalender 1874
1876	Sven Sahlbergs arvingar	Äger hela Lappskon Större 4 från och med detta år.	SSA Stockholms adresskalender 1876
1891	Albin Thimgren, amanuens	Äger hela Lappskon Större 4 från och med detta år.	SSA Stockholms adresskalender 1891
1900	S. B. Sahlberg	Äger hela Lappskon Större 4 från och med detta år.	SSA Stockholms adresskalender 1900
1919	Clara J. S. Wahlin, änkefru	Äger hela Lappskon Större 4 från och med detta år.	SSA Stockholms adresskalender 1919
1930	Stockholms Stad	Köper hela Lappskon Större 4.	Im Stockholms domsaga Dib:145

Fastighet 5 (11)

(östra delen)

1645	Anders Jonsson, hökare	Äger gård, grannuppgift. 1646 uppges ett nybyggt stenhushus och tomt "vid sjön Mälaren uti branteberget".	Des. Bok A 291 1646, A 416 1647, Byggningscollegii protokoll 1651:68, 69
1676	Anders Jonssons änka h. Elisabeth Jönsdotter	Äger hus.	Mtl 1676 fol. 350, Holms tomtbok 1679
Före 1704	Hans Andersson Dotheen, uppborädsman	Äger stenhushus med fri tomt. Se även 4 (10).	Sekreterarens reg. 1704:5
1704	Christian Möller, silkesfärgare	Köper stenhushus med järnkakelugn och tomt av svärfadern Hans Dotheen. G.m. Anna Christina Dotheen. I köpet ingår en "källaregrop" belägen i grannfastigheten västerut. Pris: 3 250 D kmt. Köper s.å. fastigheten västerut och blir därmed den som sammanför östra och västra delen av 5 (11) till en fastighet.	Sekreterarens reg. 1704:5, 65, Uppbudshandl. F 7 a:12 nr 14, UP 1718:350

<i>År</i>	<i>Namn</i>	<i>Kommentar</i>	<i>Källa</i>
(västra delen)			
1645	Måns Andersson Brinck, brännvinsbrännare	Äger ett nybyggt stenhus och tomt. Upptas som ägare fortfarande 1676. Måns Brinck bodde då själv i fastigheten, men hade sitt brännvinsbränneri där gatan slutade "i berget", motsvarande nuvarande Mariahissen.	Des. Bok A 291 1646, A 416 1647, Byggningscollegii protokoll 1651:68, 69, Mtl 1676 fol. 350, Holms tomtbok 1679
Före 1704	Hans Weideman, mjölnare	Äger gård kallad "Måns Brincks". G. m. Anna Månsdotter Brinck. 1676 bodde paret i fastigheten tillsammans med svärföräldrarna.	Sekreterarens reg. 1704:5, 65, Mtl 1676 fol. 350
1704	Christian Möller, silkesfärgare	Köper en obebyggd tomt av Hans Weideman. Pris: 400 D kmt. Del av fastigheten, en "källaregrop" nere vid sjön, har Möller s.å. köpt av grannen västerut Hans Dotheen. Genom köpet sammanförs östra och västra delen av 5 (11) till en fastighet.	Sekreterarens reg. 1704:5, 65,
(11)			
1705	Christian Möller, silkesfärgare	Äger hus (se västra och östra delen) 1711 uppges ett stenhus med 7 eldstäder. Död 1717, efterlämnar "fritt stenhus med färgeri".	Mtl 1705, 1711 Bou 1718:1151.
1718	Hindrich Willman, sidenfärgare	Äger fastigheten genom gifte 1718 med änkan efter Möller, Anna Christina Dotheen. 1726 består fastigheten av "fritt stenhus med sjöbod, färghus, press och pannor", värde 10 000 D kmt.	Mtl 1731:119 (i mtl 1721 uppges felaktigt Cristian Willman), Bou 1726:1099
1753	Johan Hindrichson Willman, sidenvävare och -färgare	Köper fastighet med färgeriverk av sina avlidna föräldrars samtliga sterbhusdelägare.	Bou 1753 II 393, UP 1758:227
1770	Anders Willman, bryggare	Äger fastigheten.	Mtl 1770:347
1773	Carl Wanselius, manufakturist, färgare	Köper fastighet med färgeriverk av A. Willman och hans hustru C. Westman.	UP 1773:65
1773	Johan Sahlberg, gelbgjutare	Köper halva fastigheten av C. Wanselius.	UP 1773:315
1800	Johan Wanselius, regementspastor, samt dennes barn och styvbarn	Äger fastigheten genom arv och testamente.	Mtl:128, Bou 1787:3:102, Bou 1791:3:318
1810	Claes Pousette, färgare	Köper av J. Wanselius med barn och styvbarn.	UP 1810:42, Bou 1819:2:665
1821	Charlotta Lückou, f. Sundin, grosshandlaränka	Ropar in fastigheten på bankoauktion, 21/3 1831.	UP 1822:157
1822	Johan Fredirk Liljeberg, handskfabrikör	Köper fastigheten av C. Lückou.	UP 1822:157

<i>År</i>	<i>Namn</i>	<i>Kommentar</i>	<i>Källa</i>
1829	Carl Claesson, grosshandlare, mönsterskivare	Köper fastigheten av J.F. Liljeberg o.h.h. Maria.	UP 1830:182
1841	Jonas Thunberg, stadsmajor	Köper fastigheten på stadsauktion då den efter Svea hovrätts utslag 5/3 1835 tagits ut i mät.	Bou 1837:1:613, UP 1842:51
1850	Johan Jacob Spetz, färgerifabrikör	Köper fastigheten av arvingarna efter familjemedlemmar Thunberg.	Bou 1847:4:61, Bou 1849:3:49, Bou:1849:4:35, UP 1850:69
1857	Gustav Friedrich Richter, handlare	Köper fastigheten av J.J. Spetz o.h.h. A.C. Bolin.	UP 1857:139
1857	Carl Anders Pousette, juvelerare	Köper fastigheten av G.Fr. Richter.	UP 1857:146, Bou 1873:1:125
1874	Carl Anders Pousettes dödsbo	Äger fastigheten. Olika dödsbodelägare köper och säljer andelar mellan varandra i olika omgångar.	SSA Stockholms adresskalender 1895
1918	Clara J. S. Wahlin, änkefru	Köper fastigheten.	Stockholms rådhusrätt, DIb:81
1921	Clara J. S. Wahlin, änkefru och H. Richter, auditör	Äger Lappsbron Större 5 från och med detta år.	SSA Stockholms adresskalender 1921
1926	Stockholms Stad	Köper fastigheten.	Stockholms rådhusrätt, DIb:81

Förteckning över byggnadsritningar

Med gamla nummer, enligt 1810 års nummerordning 4, 5 och del av 3.
Fastighetsnummer inom parentes refererar till 1729 års nummerordning.

<i>År</i>	<i>Typ av ritning/ärende</i>	<i>Handling/arkiv</i>	<i>Kommentar</i>
Hela fastigheten			
1976	Elritningar, bottenplan, vån. 1 trappa. Relationsritningar för kraft, belysning, huvudled.	621-622/24 - 28, Stadsholmen, Micro Data AB	
1971	VA-ritningar.	VA 40/71-574	
1969	Ombyggnadsritningar. Planer, fasader, sektioner.	IV:410/69-574, IV:411/69-574 IV:412/69-574	De i dag mest aktuella ritningarna.
1968	Uppmättningsritningar. Planer, fasader, sektioner.	GFK:s arkiv	Fastighetens utseende före senaste ombyggnaden.
Nr 3 (del av; 12, 13)			
1946	Plan- och inredningsritning. Inredning av torrklosett och vedbod i gårdshusets källare.	564D2/574	
1933	Plan- och inredningsritning. Delning av befintliga bostadslägenheter, Pryssgr. 10 A, 1 tr.	305D2/33-574	
1827	Ombyggnadsritning, tillbyggnad västerut av ett äldre stenhus motsv. västra delen av nuv. gatuhus (13).	1827/83-85, Bna, SSA	Den i princip kvarvarande huskroppen motsv. västra delen av nuv. gatuhus (13) utformas.
1827	Ombyggnadsritning. Fasad, planer. Påbyggnad och sammanbyggnad av två äldre stenhus till ett motsv. östra delen av nuv. gatuhus (12).	1787/36 Bna, SSA	Den i princip kvarvarande huskroppen motsv. östra delen av nuv. gatuhus (12) utformas.
Nr 4 (10)			
1976	Ombyggnadsritningar. Fasad, planer.	4:804/76-574	
1935	Plan- och inredningsritning. Ny tvättstuga.	560D2/35/574	
1935	Plan- och inredningsritning. Delning av befintliga lägenheter.	49D2/35-574	
1921	Ombyggnadsritningar. Fasad. Även uppmätning av fasad innan ändring.	211D2/21-574	
1920	Ombyggnadsritning. Fasad. Även uppmätning av fasad innan ändring.	131D2/20-574	
1866	Inredningsritning. Verkstadsbyggnad i norr, flyglar och litet stenhus, planer. Inredning av lokaler och verkstäder till boningsrum. Inredning av boktryckerilokal till två rum, gatuhusets b.v.	1866/63, 64 Bna, SSA	Flyglar och litet stenhus rivna i slutet av 1800-talet. F.d. verkstads- byggnad och del av murar söder därom syns på ritningen.

<i>År</i>	<i>Typ av ritning / ärende</i>	<i>Handling / arkiv</i>	<i>Kommentar</i>
1864	(Ingående i ett nybyggnadsärende för kv. Trappan) Inredningsritning för tidigare beviljat litet stenhus, planer, fasad. Påbyggnad av flygel i öster i likhet med ett redan uppfört litet stenhus. Uppsättning av kamin i kallrum i gatuhus.	1864/395-398 Bna, SSA	Huset, liksom flygeln, revs i slutet av 1800-talet.
1864	Nybyggnadsritning. Litet stenhus i 2 våningar på gården mellan flyglarna, plan, fasad, sektion.	1864/977, 978 Bna, SSA	Huset revs i slutet av 1800-talet.
1861	Tillbyggnads- och inredningsritningar. Inredning av gatuhusets vind genom uppdragen takfot åt såväl gata som gård, nytt taklag. Gatuhus samt flygel till verkstadsbyggnad i nordväst. Planer, sektion.	1861/742, 743 Bna, SSA	Flygeln revs i slutet av 1800-talet.
1858	Inredningsritningar. Den nyuppförda nordöstra huskroppen, samtliga planer, fasad mot trappgården.	1858/129-130 Bna, SSA	Ansökan om att få ”verkställa inredningar uti den av mig under förliden sommar . . . uppförda stenhusstomme.”. Kallas verkstad.
1856	Ny- och ombyggnadsritning. Nytt hus på den nordöstra delen av tomten. Planer, fasader, sektioner.	1856/82, 83 Bna, SSA	Visar den sista större förändringen av fastighetens östra del. Flyglarna ned mot vattnet senare rivna.
1833	Nybyggnadsritning. Plan, fasader. Nybyggnad av tvättstuga, påbyggnad av sjöbod ”på västra sidan av fastighetens nedre gård”, ca 2,5 m norr om då bef. stenhusbyggnad.	1833/44-46 Bna, SSA	Byggnaden låg norr om nuv. bebyggelse, kom att inkorporeras i västra flygeln, som nu är rivnen.
Nr 5 (11)			
1937	Plan- och inredningsritning. Delning av befintliga lägenheter.	167D2/37-574	
1867	Nybyggnadsritning. Plan, sektion. Vedbod vid östra tomtlinjen, intill grannhus i öster.	1867/471, 472 Bna, SSA	Byggnaden rivnen.
1859	Nybyggnadsritning. Plan, fasad. Latrinbyggnad av sten vid östra tomtlinjen.	1859/383, 384 Bna, SSA	Byggnaden rivnen.
1850	Nybyggnadsritningar. Planer, sektion, fasad mot sjön. Verkstadsbyggnad i tre plan (färgerianrättning). Det i dag befintliga gårdshuset på f.d. 5.	1850/245, 246 Bna, SSA	
1850	Nybyggnadsritningar. Planer, sektion, fasad mot sjön. Verkstadsbyggnad i två plan (färgerianrättning).	1850/93, 94 Bna, SSA	Ett äldre stenhus skulle inkorporeras i den nya färgerianrättningen. Detta förslag utfördes ej.

Förteckning över fastighetsbeskrivningar i Brandkontoret samt Rådhusrättens arkiv

Fastighet 4 (10)

År	Handling	Ägare	Värdering
1748	BK 1748:181	Abraham Gother, notarie	37 900 D kmt
1757	BK 1757:2707	Olof Malmsten, direktör	86 000 D kmt, tillbyggnad, förhöjt
1757	UUB Westin 1641:1	Olof Malmsten, direktör	86 000 D kmt
1760	BK 1760:2657	Olof Malmsten, direktör	75 000 D kmt, nybyggnad efter brand
1761	BK 1761:2431	Olof Malmsten, direktör	112 000 D kmt, fullbordad nybyggnad med inredning
1761	UUB Westin 1641:1 pag. 204-259	Olof Malmsten, direktör	
1767	UUB Westin 1641:1 pag. 204-259	Olof Malmsten, direktör	
1772	UUB Westin 1641:1 pag. 204-259	Olof Malmsten, direktör	
1777	UUB Westin 1641:1 pag. 204-259	Olof Malmsten, direktör	
1787	UUB Westin 1641:1 pag. 204-259	Jacob von Melen, fabrikör	112 000 D kmt el. 6 222 Rd Specie
1844	BK 1844:233	T.H. Kihlberg	504 000 D kmt el. 28 000 Rd banco
1858	BK 1858:818	Sven Sahlberg, fabrikör	75 000 Rd rmt
1859	BK 1859:1061	Sven Sahlberg, fabrikör	100 000 Rd rmt
1866	BK 1866:4300	Sven Sahlberg, fabrikör	150 000 Rd rmt
1922	BK 1922, maskinskrivet	Clara Wahlin	230 000 kr

Besiktningsslistor, BK, från åren 1800, 1811, 1823, 1835 samt 1847.
Kroki, BK, från 1844, reviderad 1858 och 1859, samt från 1866 reviderad 1922.

Fastighet 5 (11)

År	Handling	Ägare	Värdering
1749	BK 1749:389	Hindrich Willman, sidenfärgare	25 000 D kmt
1758	UUB Westin 1641:1 pag. 133-204	Johan Henrich Willman, sidenfärgare	
1759	BK 1759:1871	Johan Henrich Willman, sidenfärgare	43 000 D kmt, förhöjt

<i>År</i>	<i>Handling</i>	<i>Ägare</i>	<i>Värdering</i>
1764	UUB Westin 1641:1 pag. 204-259	Johan Henrich Willman, sidenfärgare	
1768	BK 1768:813	Anders Willman, bryggare	30 000 D kmt, brunnet och reparerat
1768	UUB Westin 1641:1 pag. 133-204	Anders Dahlmansson, fabrikör	
1770	UUB Westin 1641:1 pag. 133-204	Anders Willman, bryggare	
1820	Rådhusrätten, 1820 18/8, SSA	Carl Wanselius, manufakturist	4 000 Rd Banco
1827	BK 1827:1280	Johan Fredrik Liljeberg, handskfabrikör	108 000 D kmt, eller 6 000 Rd Banco
1832	BK 1832:1345	C. Claesson	162 000 D kmt, eller 9 000 Rd Banco
1835	Rådhusrätten, 1835 17/7, SSA	Carl Claesson, grosshandlare	6 666 Rd Banco
1844	BK 1844:893	J. Thunberg	144 000 D kmt, eller 8 000 Rd Banco
1851	BK 1851:1091	J.J. Spets	288 000 D kmt eller 16 000 Riksdaler
1922	BK 1922, maskinskrivet	Clara Wahlin	100 000 kr

Besiktningsslistor, BK, från åren 1798, 1811, 1823, 1835 samt 1847.
Kroki, BK, från 1844, reviderad 1851 (och 1883?).

Fastighet 3 (12, 13, 14)

<i>År</i>	<i>Handling</i>	<i>Ägare</i>	<i>Värdering</i>
1753	BK 1753:1559	(12) Bernhard Hindrich Gottsman, bancobokhållare	26 000 D kmt
1773	UUB Westin 1641:1 pag. 204-259	(12, 13) Carl Martin Schönmeier, fabrikör	
1777	BK 1777:985	(12, 13) Carl Martin Schönmeier, fabrikör	60 000 D kmt, eller 3 333 Rd Banco Specie, nybyggt 1770, 1776
1790	BK 1790:35	(12, 13) Schönmeyrs änka	124.500 D kmt
1816	BK 1816:1748	Nathanael Schönmeier	252 000 D kmt, 14 000 Rd Specie
1829	BK 1829:1594	Nathanael Schönmeier	396 000 D kmt, 22 000 Rd Specie
1859	BK 1859:3557	J.M. Holm	50 000 Rd rmt
1935	BK 1935, maskinskrivet	Stockholms stads fastighetskontor	155 000 kr

Besiktningsslistor, BK, från åren 1800, 1811, 1823, 1835 samt 1847.
Kroki, BK, från 1859, reviderad 1935.

Presentation av stenhusens ålder efter arkivalisk undersökning

Förklaring och förtydliganden till färgnycklar och planer med kolorerade murar

De fastighetsnummer som används är de tre som gällde närmast före den nuvarande numreringen, d.v.s. 3, 4 och 5. Inom parentes står 1729 års fastighetsnummer. Underlaget till planerna utgörs av byggnadslovsritningar från 1969 (BNA IV:410–412/69), inga mätningar har gjorts för att kontrollera ritningarnas riktighet.

Uppgifterna om murarnas ålder bygger på de uppgifter om stenhus i kvarteret som kunnat hittas genom arkivundersökningar i Stadsarkivet, Brandkontoret samt Westinsamlingen i Uppsala universitetsbibliotek. De årtal som anges är årtal då stenhus på tomten omtalas som nybyggt, eller året för en bygglovsansökan. Om istället en period av år anges så är fastigheten beskriven utan stenhus det tidigare årtalet, men med stenhus det senare årtalet.

Mariabranden år 1759 drabbade de flesta av byggnaderna i kvarteret, i större eller mindre utsträckning. I flera fall räckte det med reparationer och nyinredningar efter branden. Tolkningsprincipen har varit att om ungefärligen samma planlösning har kunnat rekonstrueras i ett hus före respektive efter branden, så har branden inte påverkat huset mer än att åtminstone murarna kunnat återanvändas.

Eftersom inga murverksanalyser gjorts kan det dock i princip vara så att en äldre mur tagits ner och återuppmurats i samma läge som den gamla, den får då en för tidig datering på planerna.

Färgnycklarna är inte synkroniserade mellan de tre tidigare fastigheterna, det är därför viktigt att man använder rätt färgnyckel till rätt fastighet.

Särskilda problem möter när två husmurar står intill varandra, det är omöjligt att ange hur dessa motbyggts utan murverksanalyser. I brandkontorets handlingar uppges alla fastigheter med ”fyra fria murar”, ingenstans påpekas att någon fastighet delar mur med en annan.

F.d. Lappskon Större 3 (12, 13)

12

Efter 1749, före 1753

*1776, i läge för ett mot gatan lika brett men grundare stenhus
uppfört mellan 1719 och 1725*

Efter 1777, före 1787

1789

*Efter 1790, före 1816. Källaren uppges först efter uppförandet
av ovanliggande hus*

13

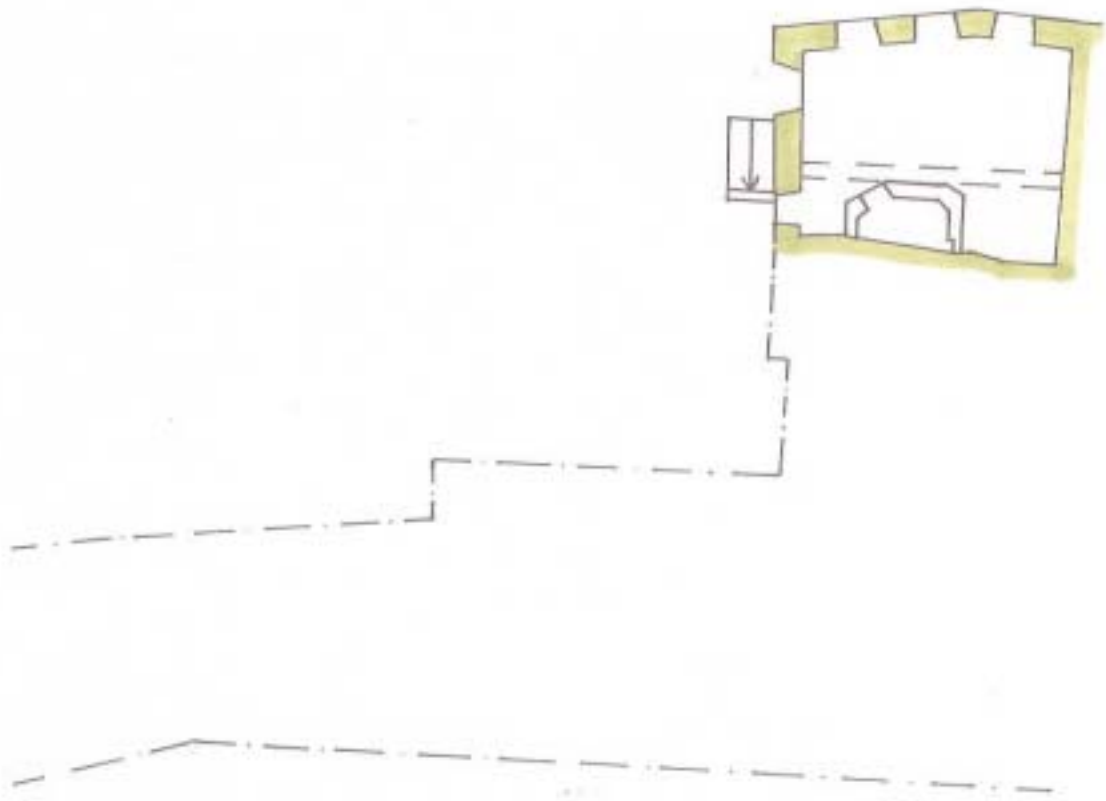
1600-tal efter 1675

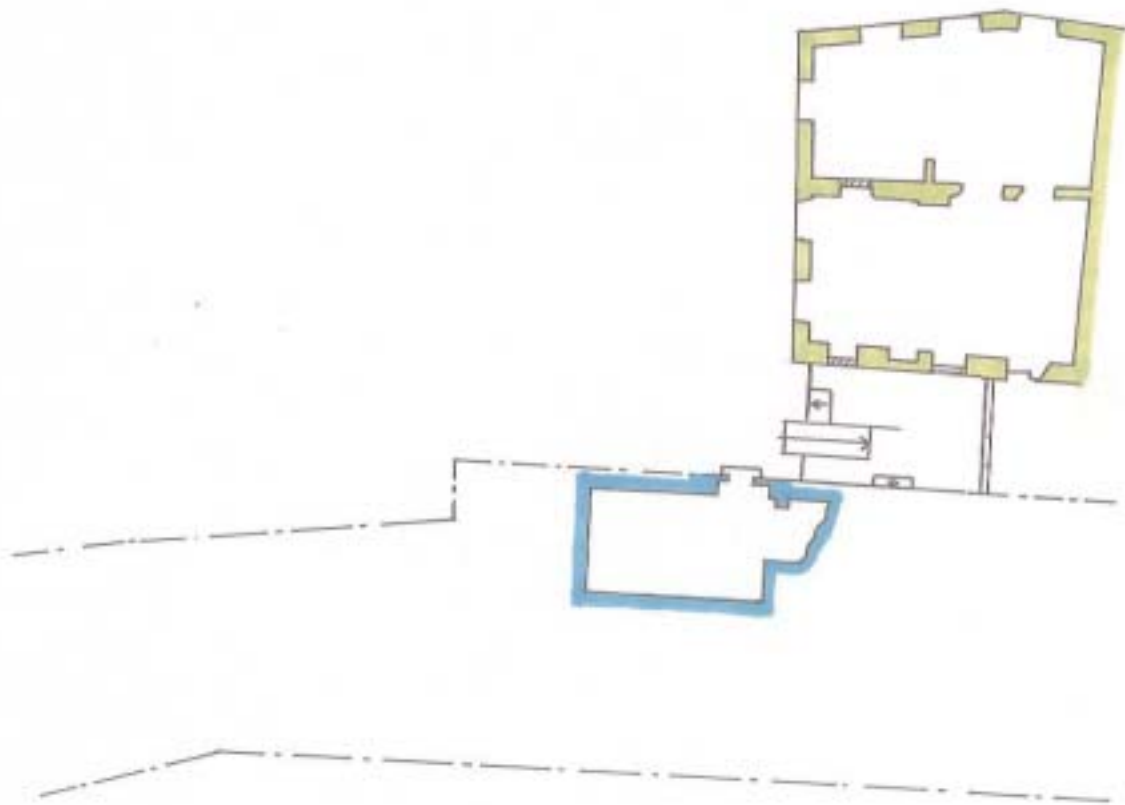
1770

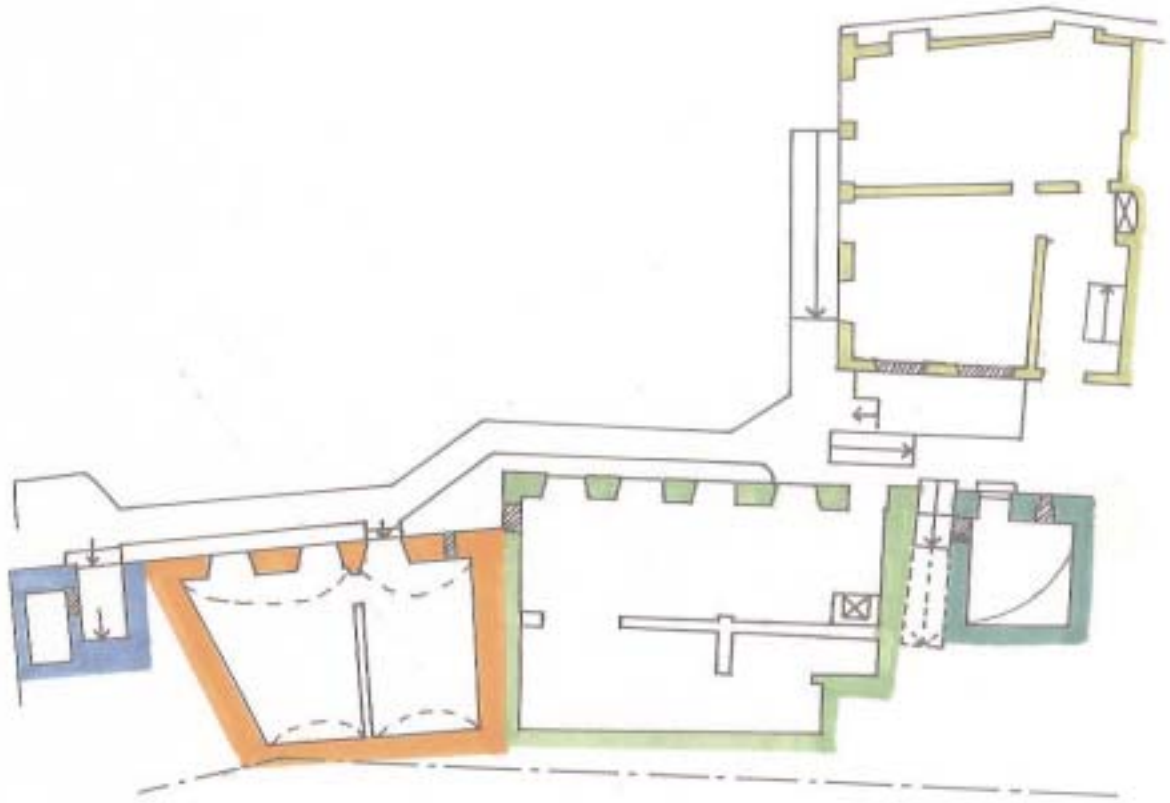
1827

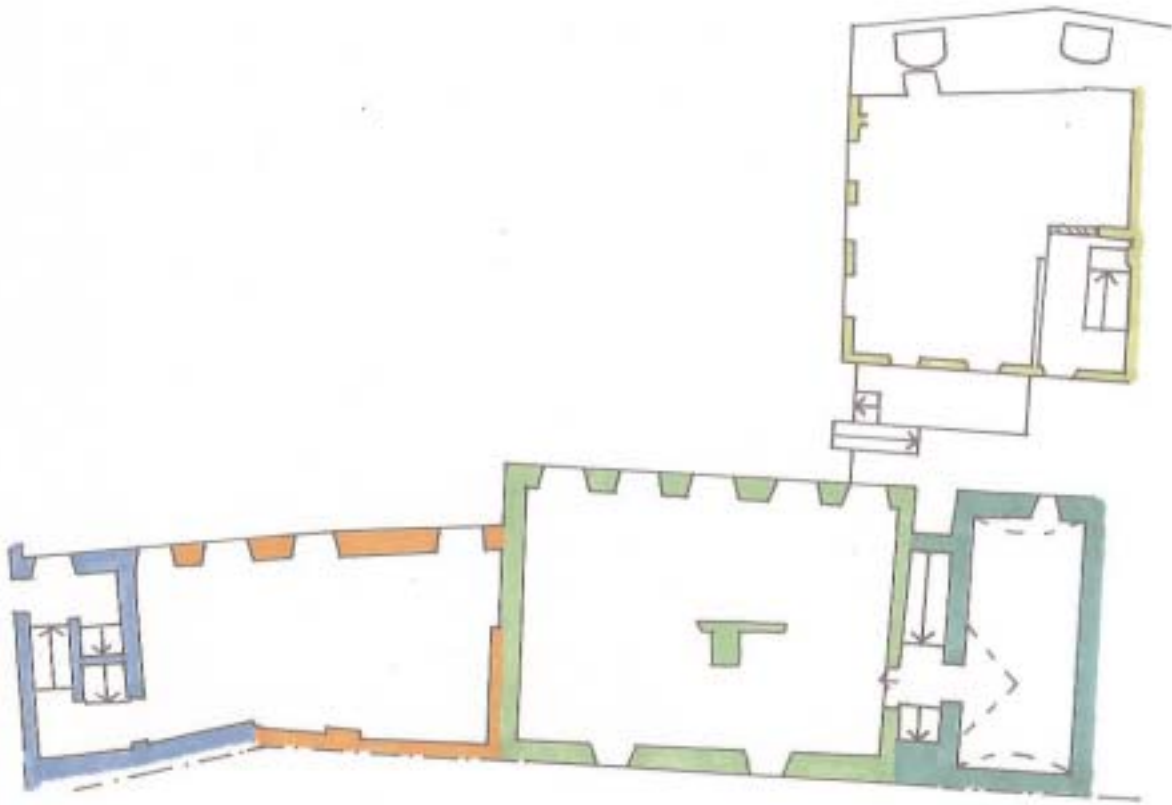
Kv. Lappskon Större 3 (12,13). Våning 4 trappor ned

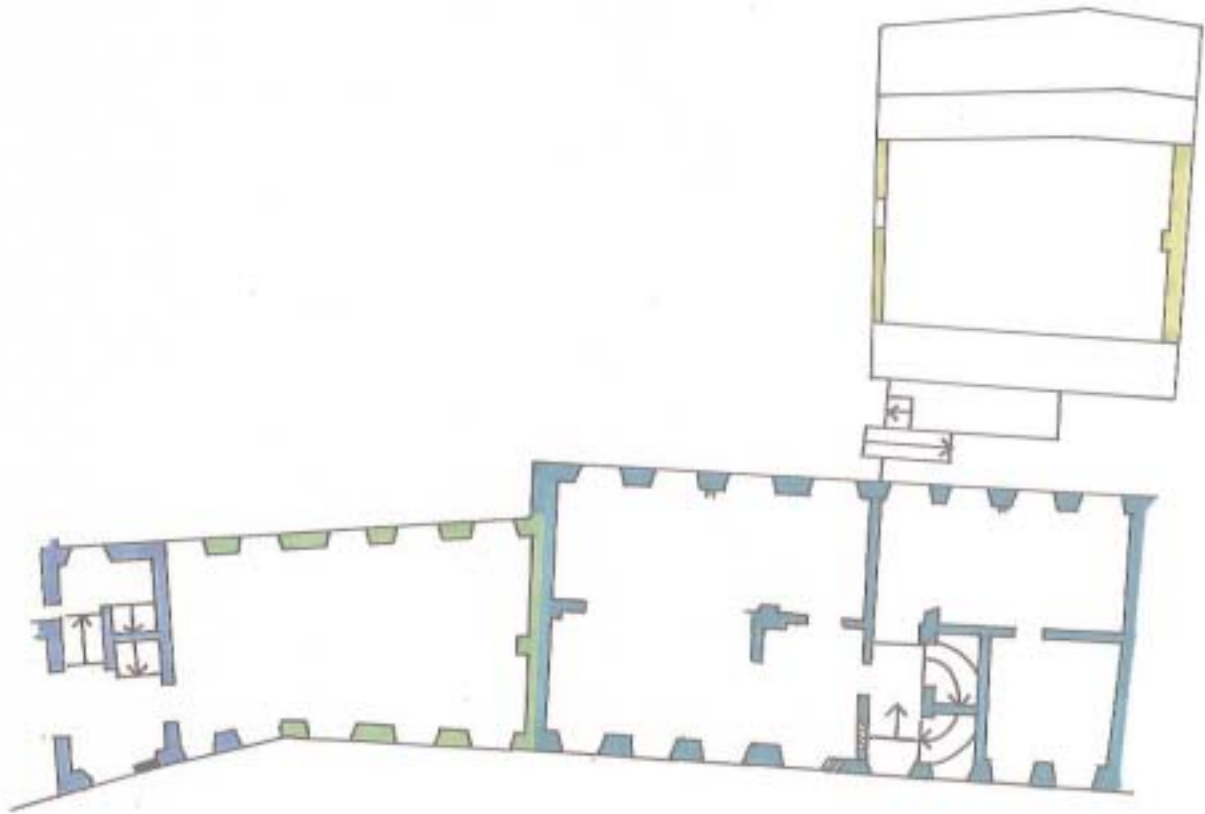
Kv. Lappskon Större 3 (12,13). Våning 3 trappor ned

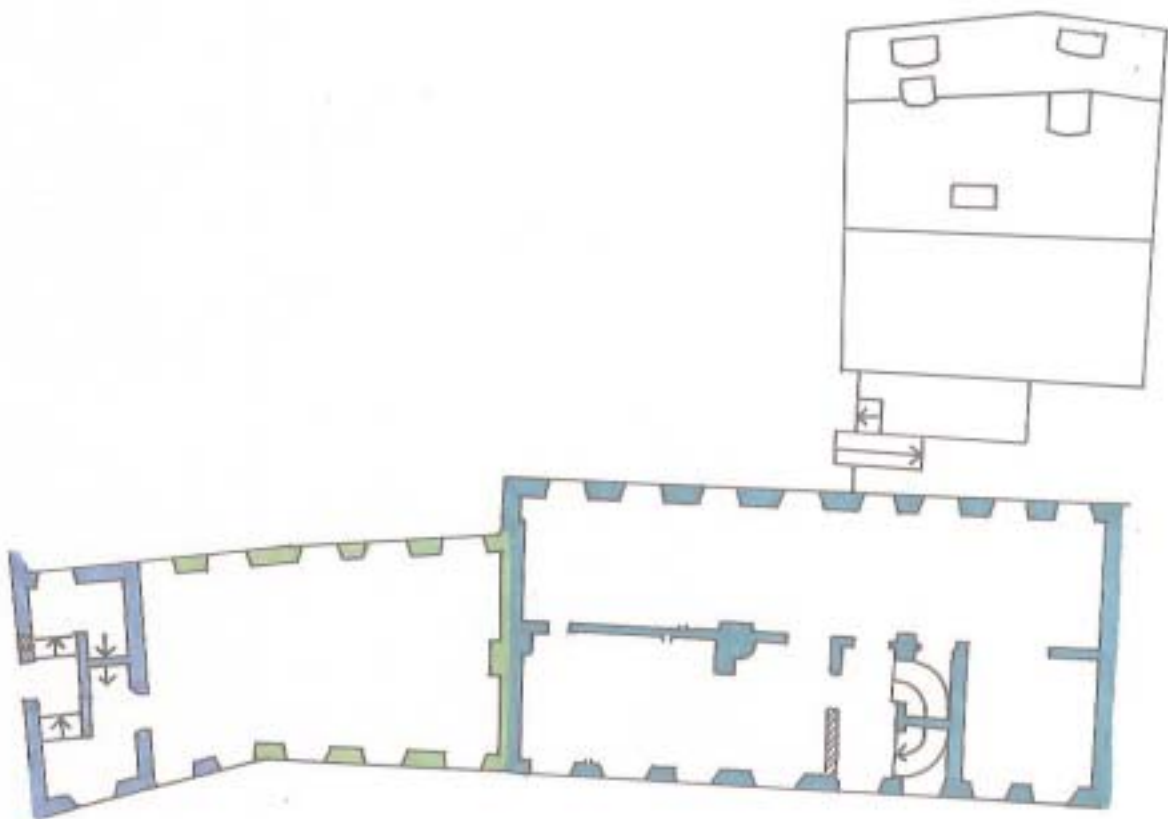
Kv. Lappskon Större 3 (12,13). Våning 2 trappor ned

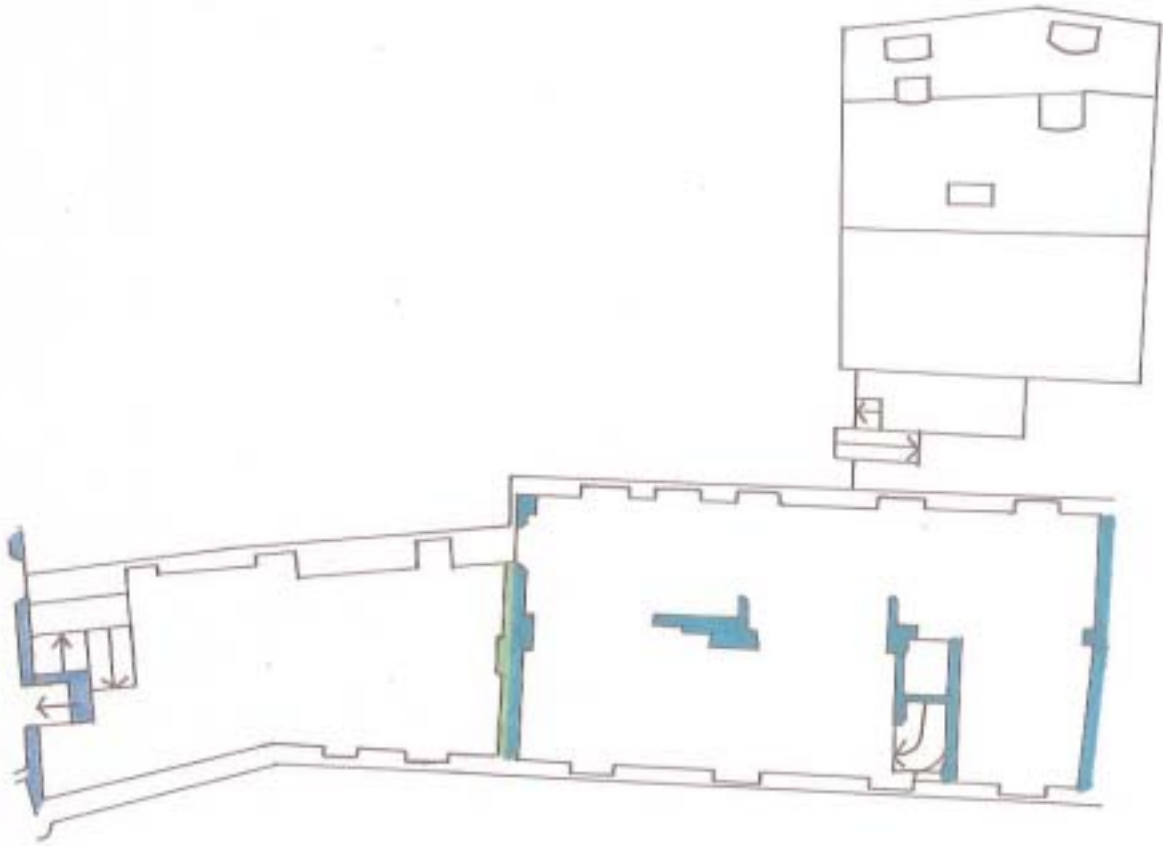
Kv. Lappskon Större 3 (12,13). Våning 1 trappa ned

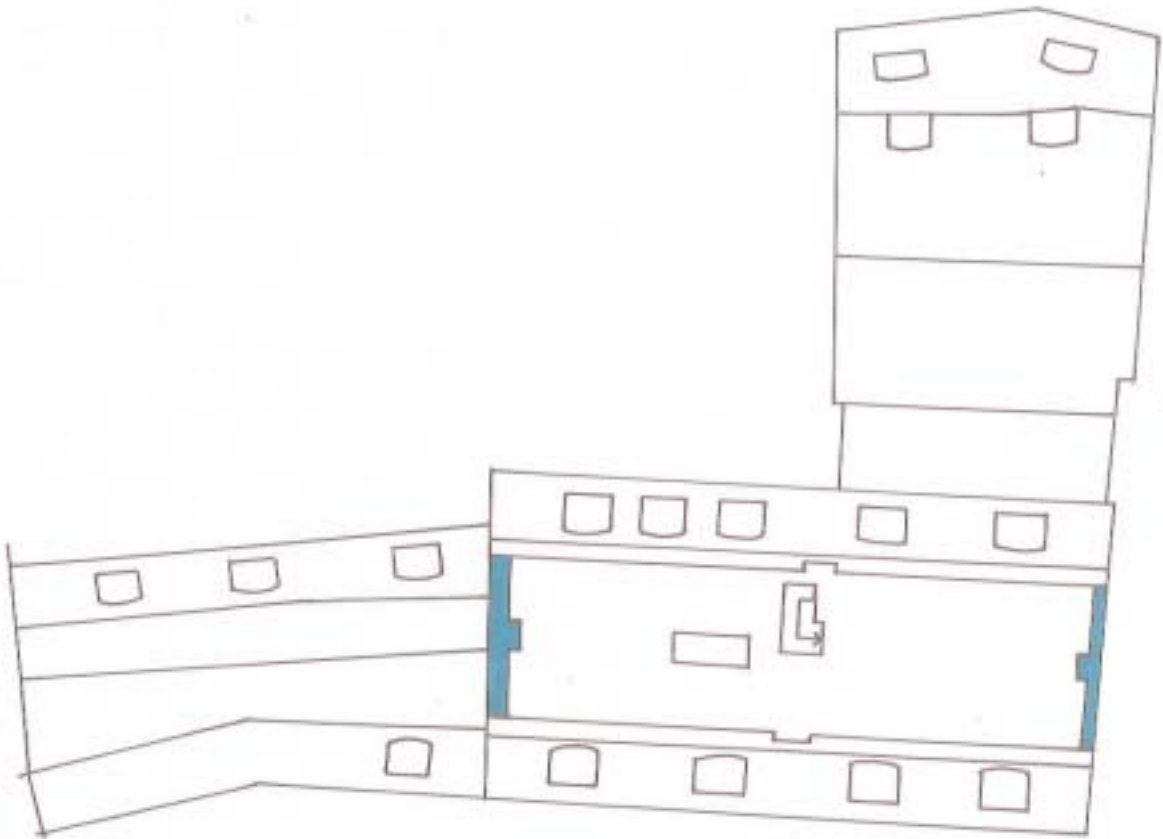
Kv. Lappskon Större 3 (12,13). Bottenvåning

Kv. Lappskon Större 3 (12,13). Våning 1 trappa

Kv. Lappskon Större 3 (12,13). Våning 2 trappor

Kv. Lappskon Större 3 (12,13). Våning 3 trappor

F.d. Lappskon Större 4 (10)

Efter 1705, före 1711

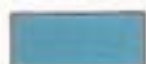
Efter 1711, före 1740, möjligtvis i två etapper västerut

1757

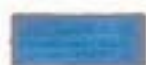
1760, murar närmast det äldre hörnhuset i öster kan i de två nedre planen vara bevarade från en tillbyggnad från 1757

Efter 1757, före 1844

Efter 1787, före 1844

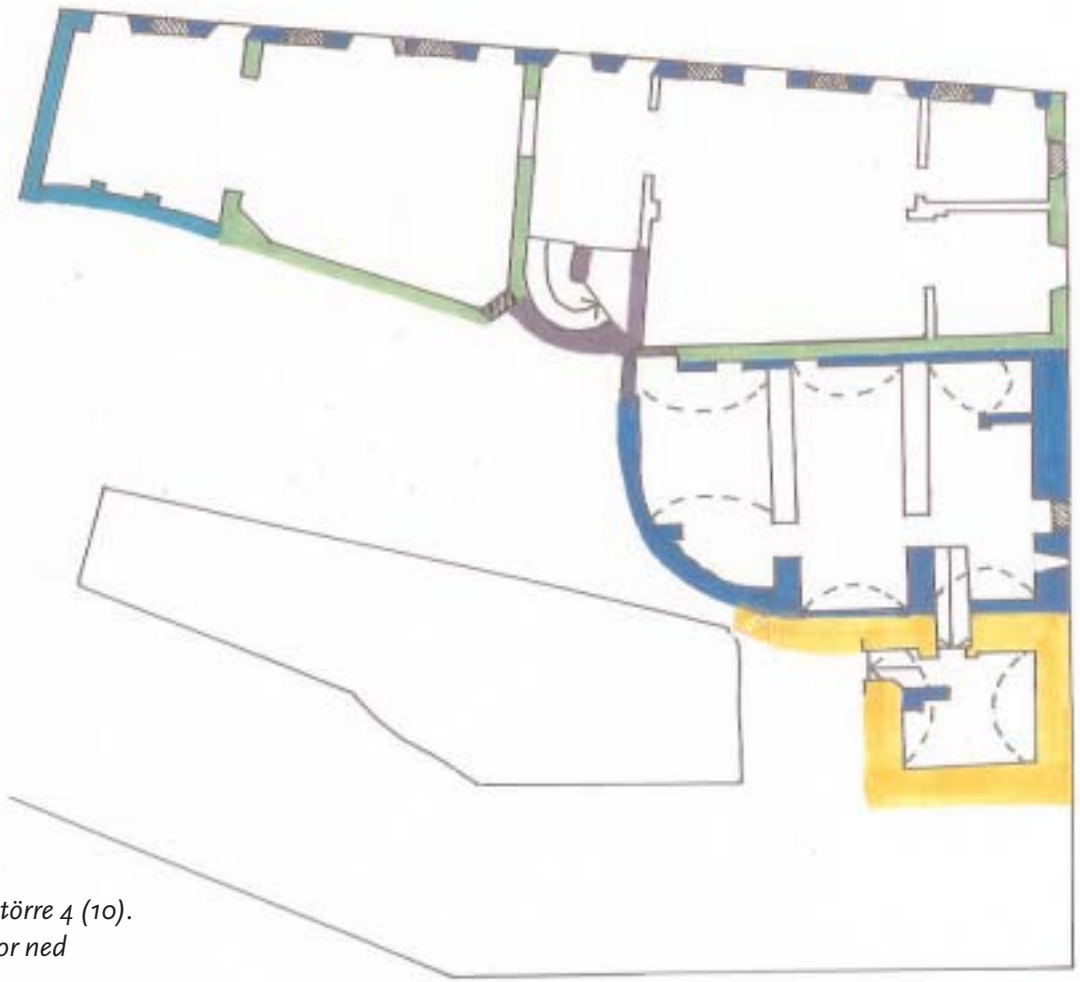
1857–1861

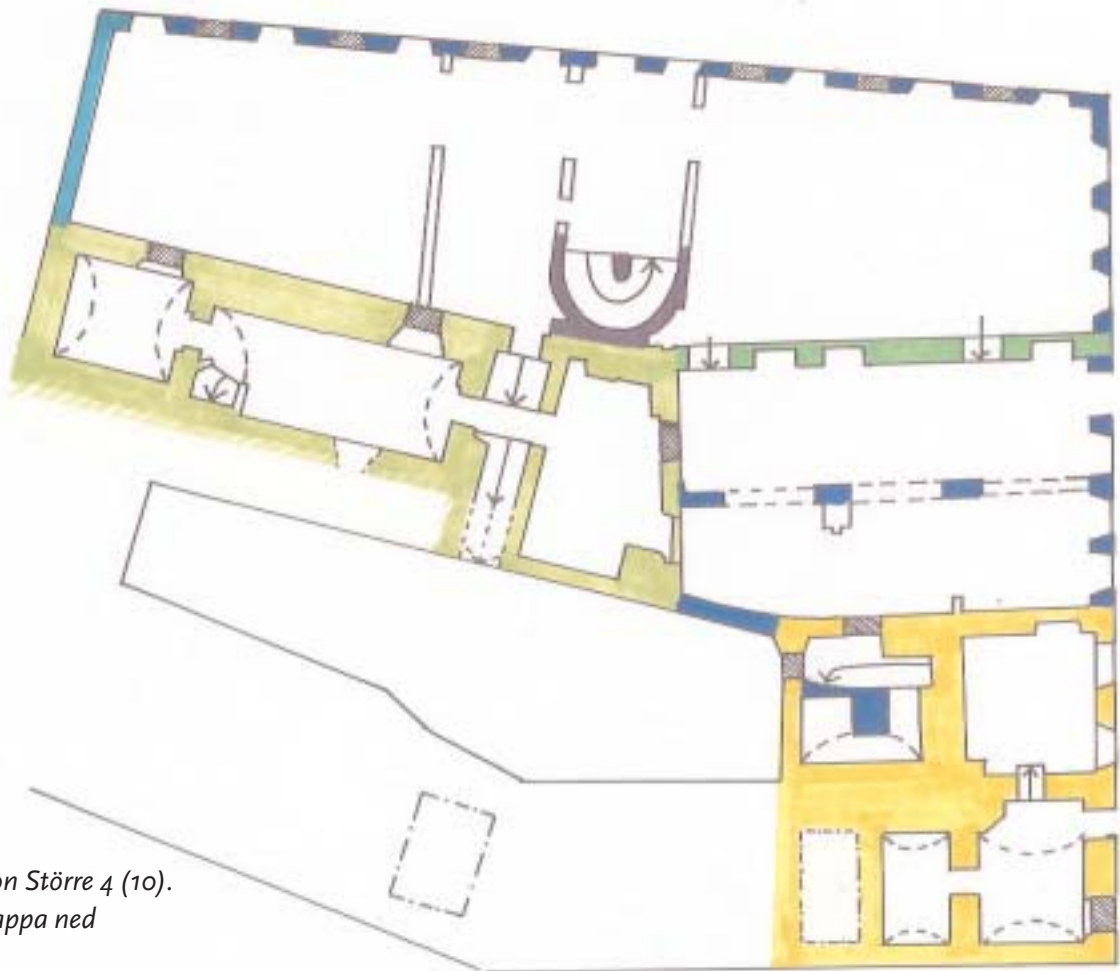
1892

Ungefärliga lägen för på 1700-talet uppgivna, men på 1800-talet inte längre förekommande, bjälkkällare

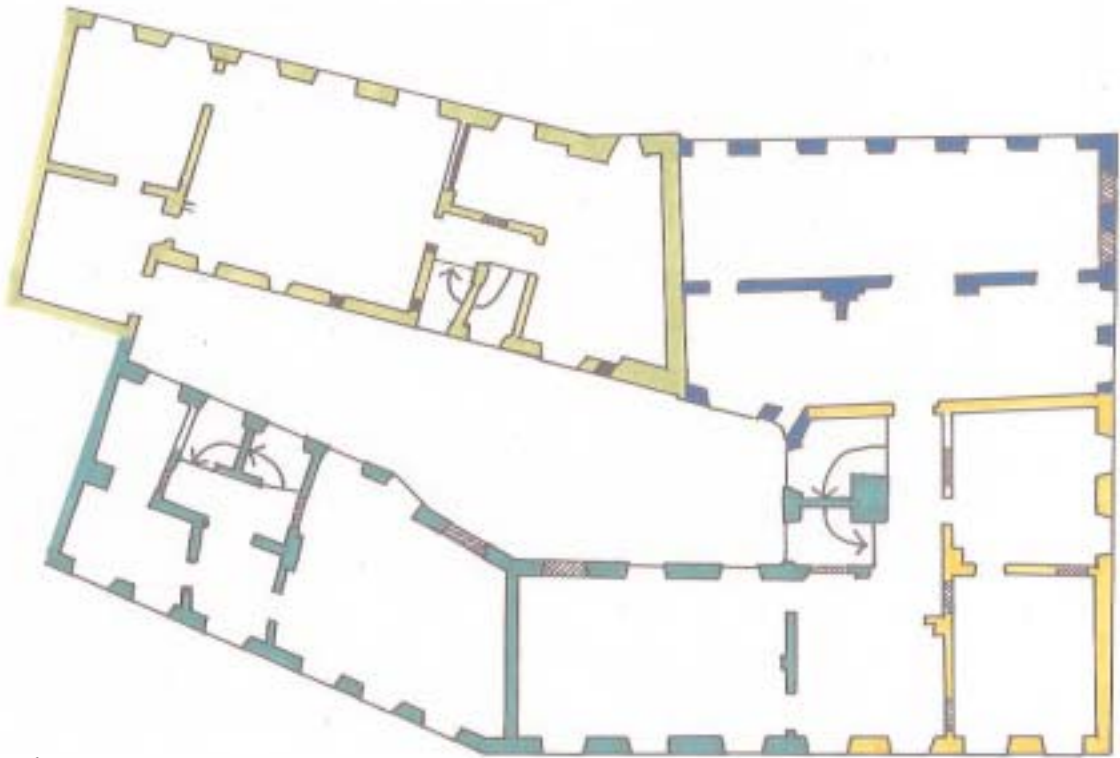
Kv. Lappsikon Större 4 (10).
Våning 2 trappor ned

Kv. Lappsikon Större 4 (10).
Våning 1 trappa ned

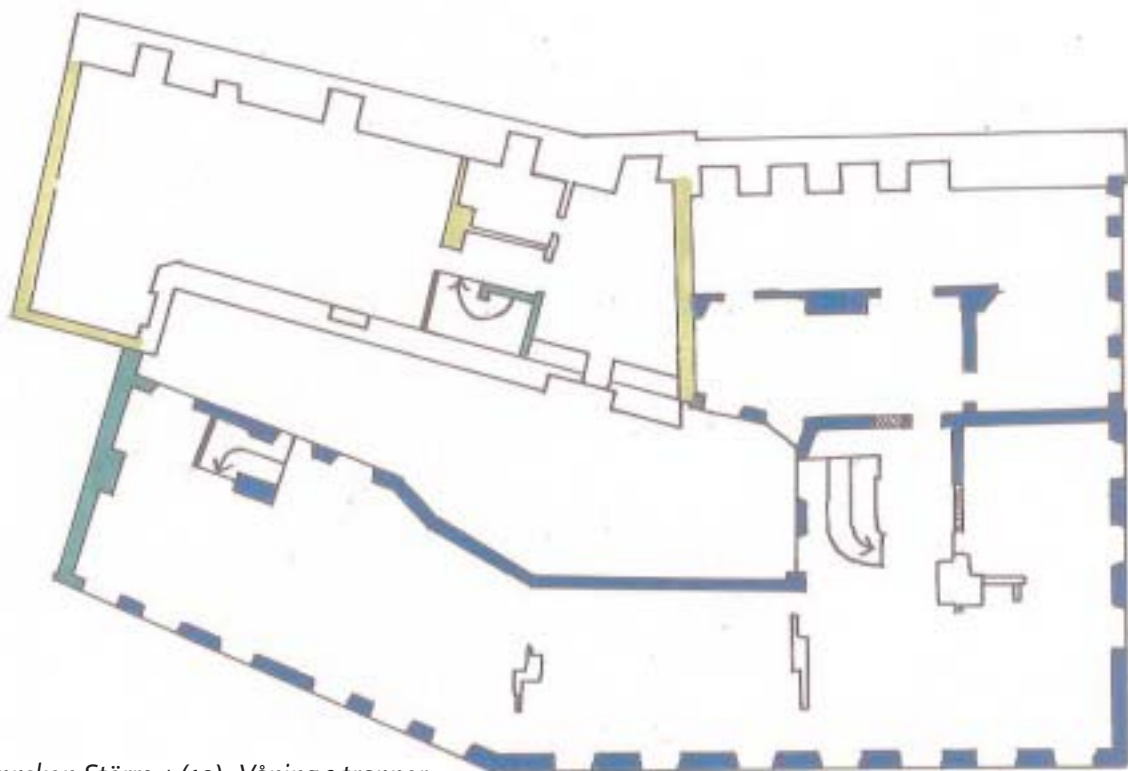
Kv. Lappskon Större 4 (10). Bottenvåning

Kv. Lappskon Större 4 (10). Våning 1 trappa

Kv. Lappskon Större 4 (10). Våning 2 trappor

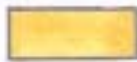

Kv. Lappskon Större 4 (10). Våning 3 trappor

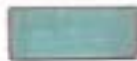
F.d Lappskon Större 5 (11)

1646, sannolikt delvis återuppbyggt 1760–1765

Efter 1704 före 1728, sannolikt delvis återuppbyggt 1760–1765

1765

Efter 1768, före 1823

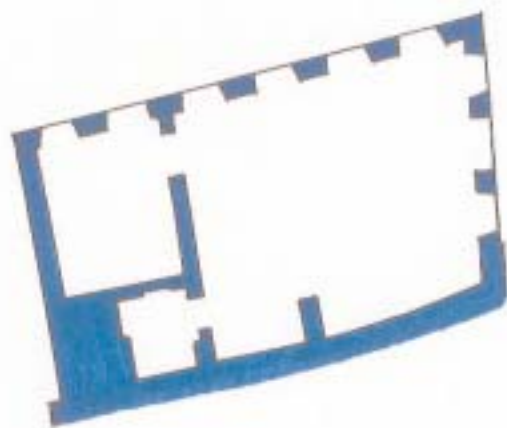
Efter 1811, före 1820

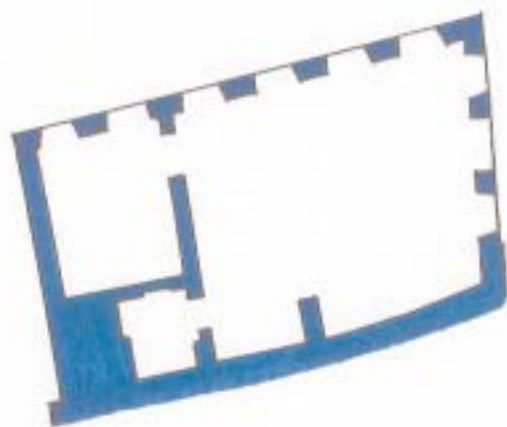
Efter 1835, före 1844

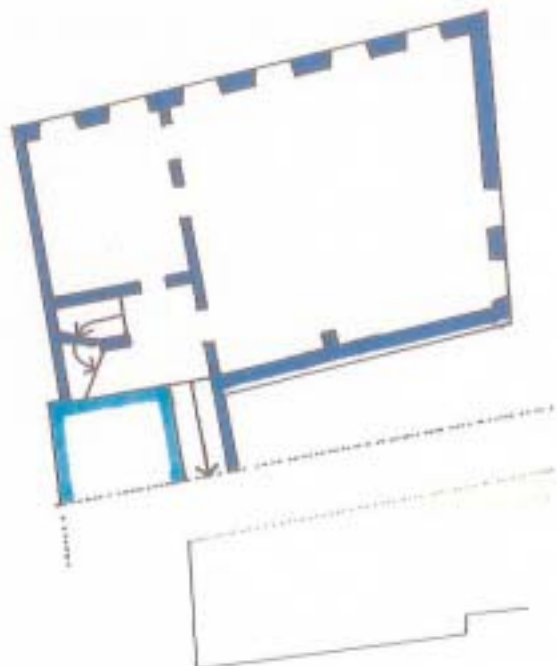
1850

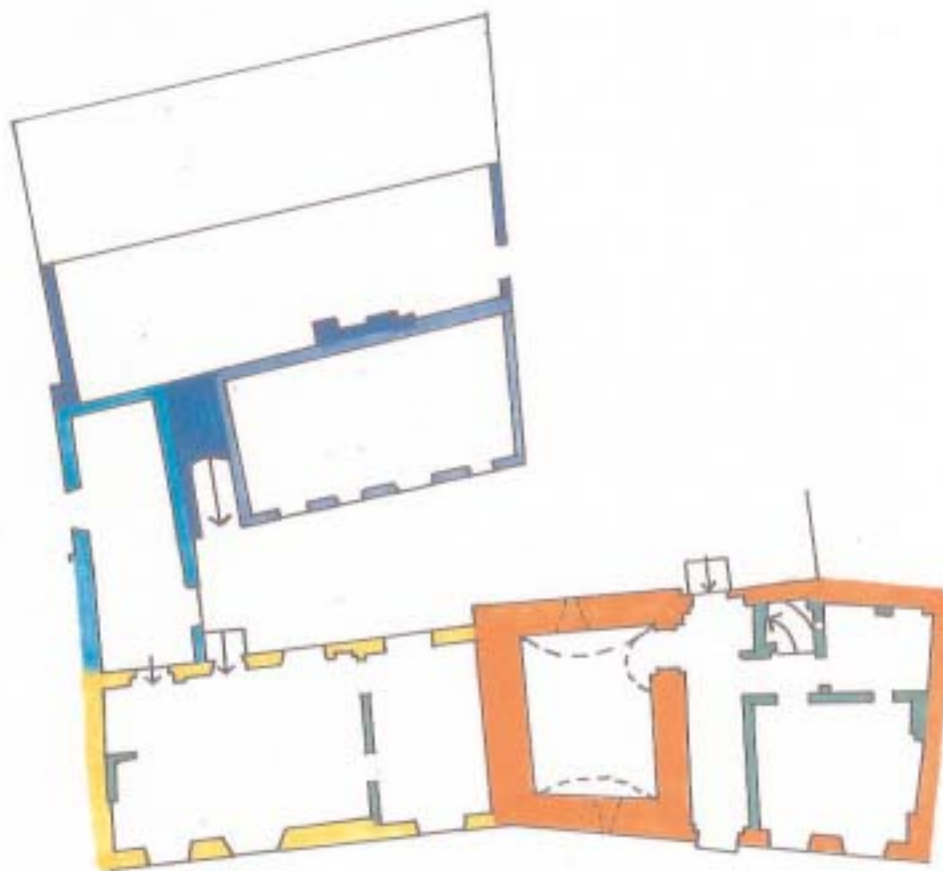
Kv. Lappskon Större 5 (11). Våning 3 trappor ned

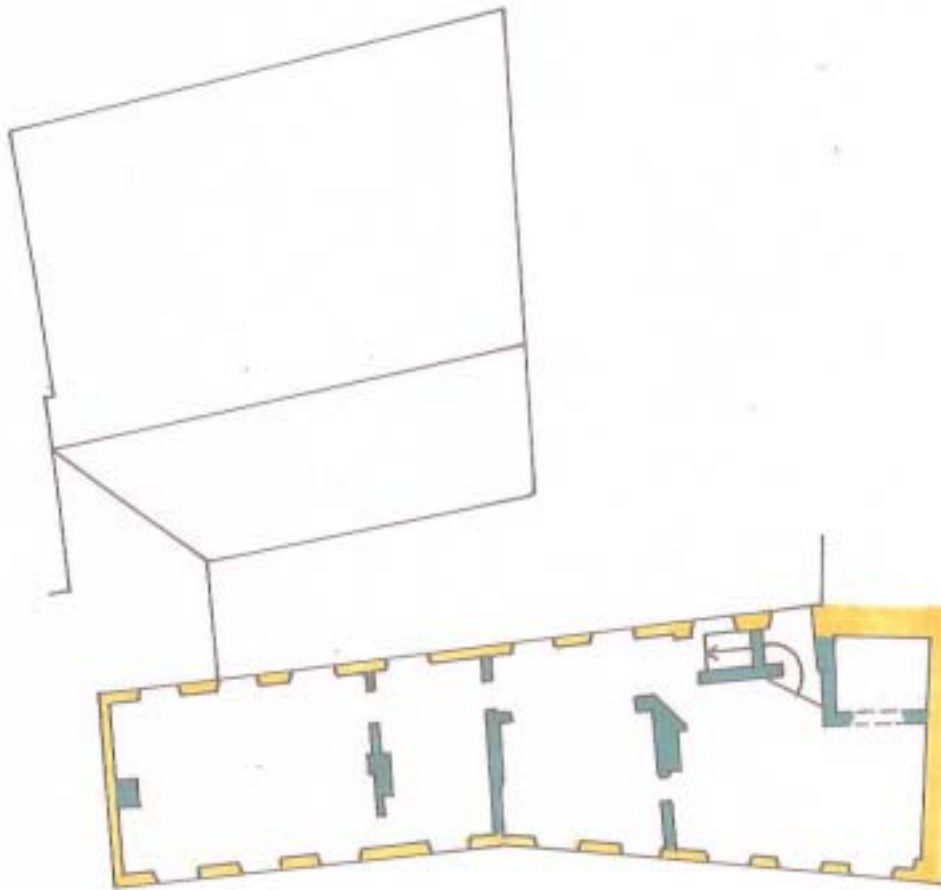
Kv. Lappskon Större 5 (11). Våning 2 trappor ned

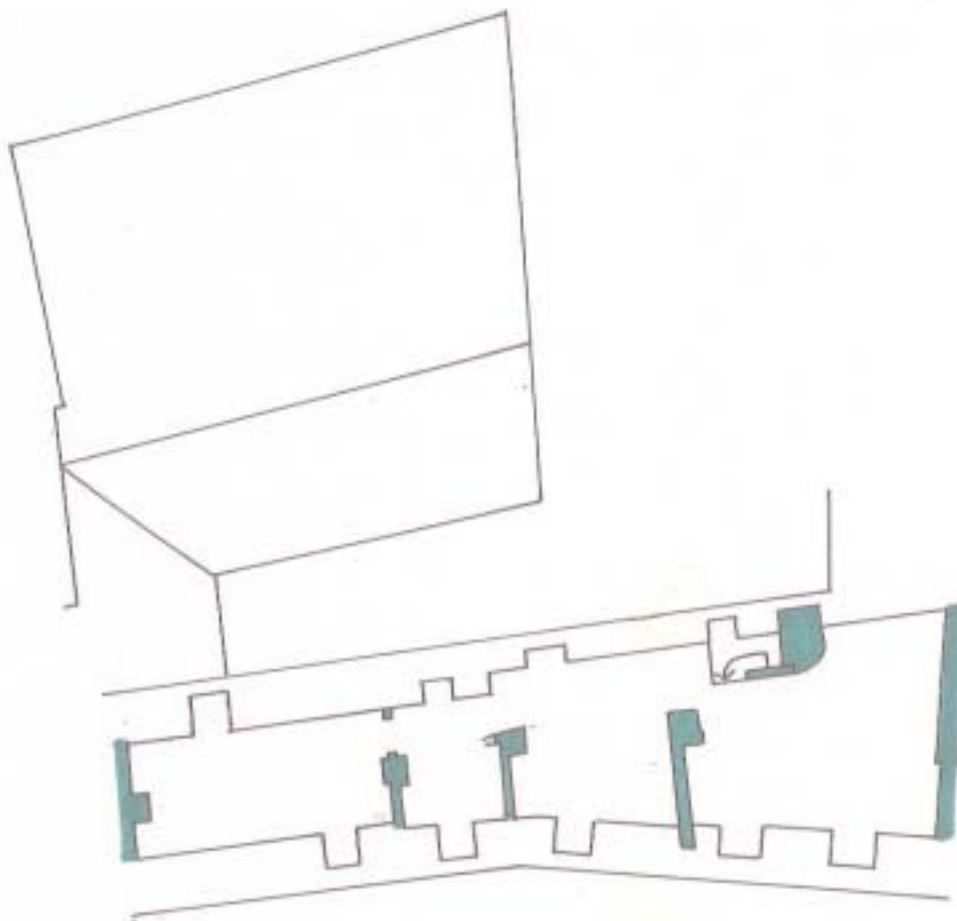
Kv. Lappskon Större 5 (11). Våning 1 trappa ned

Kv. Lappskon Större 5 (11). Bottenvåning

Kv. Lappskon Större 5 (11). Våning 1 trappa

Kv. Lappskon Större 5 (11). Våning 2 trappor

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Ahlgren, Ivar m.fl. *Mariaberget östra 1969. Programutredning och restaureringsförslag* Stockholm, 1969. Bihang till Stadskollegiets utlåtanden och memorial, 1969, nr. 3
Stockholms gatunamn, Nils Gustav Stahre m.fl., Uppsala 1982

Otryckta källor

Stockholms stads brandkontors arkiv (BK)
Besiktningsskisser
Krokier
Verifikationer

Stockholms stads byggnadsnämnds arkiv (BNA)
Byggnadslovhandlingar

Stockholms stads gat- och fastighetskontors arkiv (GFK)
Byggnadsritningar

Stockholms stadsarkiv (SSA)

BORGMÄSTARE OCH RÅDS ARKIV

Rådhusrättens värderingar

Sekreterarens registratur

Uppbudsprotokoll och handlingar härtill

BOUPPTECKNINGAR

BYGGNINGSCOLLEGIPROTOKOLL

HOLMS TOMTBOK FÖR MARIA FÖRSAMLING, 1679

KORTREGISTER ÖVER FASTIGHETSÄGARE

MANTALSLÄNGDER

MARIA FÖRSAMLINGS KYRKOARKIV

Lysnings- och vigselböcker

Register över döda

STADSINGENJÖRSKONTORET

Designationsböcker, serie A, C

Församlingsritningar Maria

Register över designationer i Maria församling

Stadsingenjörens utlåtandebok

Stockholms stadsmuseums arkiv (SSM)

Fotografier och annat bildmaterial i museets samlingar.

Stadsarkeologiskt register (SR)

Tjänsteutlåtande, 1977-08-30, Dnr S0/kh, Ang.

kv. Lappskon Större 3, 4 och 5 samt Fotangeln 3.4.6

Uppsala Universitetsbibliotek (UUB)

WESTINSKA HANDSKRIFTSAMLINGEN (WESTIN)

Rådhusrättens värderingar

Tryckta källor

Kongl. Maj:ts Förnyade Byggnings-Ordning för thes Residence-Stad Stockholm. Gifwen Stockholm i Råd-kamaren den 22 Martii 1763. Stockholm 1763
Stockholms adresskalender Stockholm Årg. 1 (1856)–årg. 118 (1973/74)

Informatörer

Westerlund, Hans, AB Stadsholmen

Bilagor. Äldre byggnadslovsritningar

F.d. Lappskon Större 3

Förslag till delning av bostadslägenheter, 1933

Ändring i gårdshusets källare, 1946

F.d. Lappskon Större 4

Uppdelning av lägenheter, 1935

Anordnande av tvättstuga, 1935

F.d. Lappskon Större 5

Delning av 4-rumslägenhet, 1938

Pryssgränd 10A, Kv. Lappskon större nr 3.

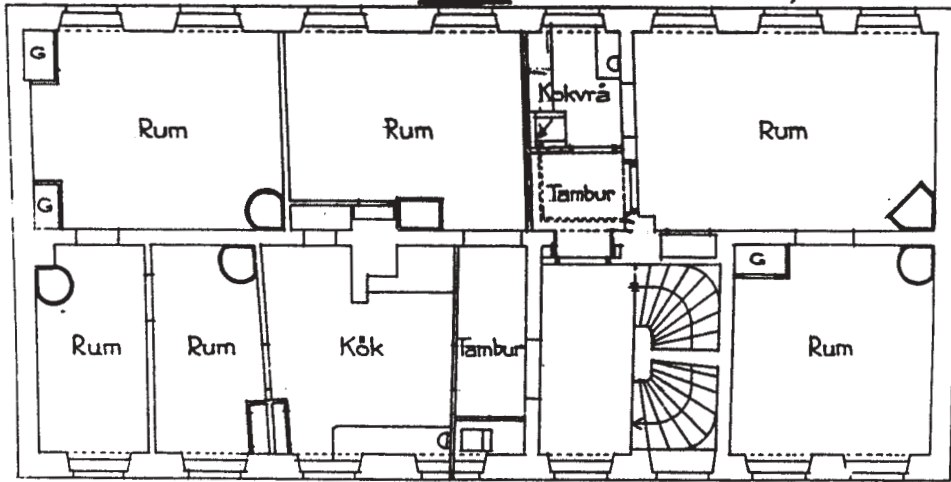
3914

Förslag till delning av bostadslägenheter:

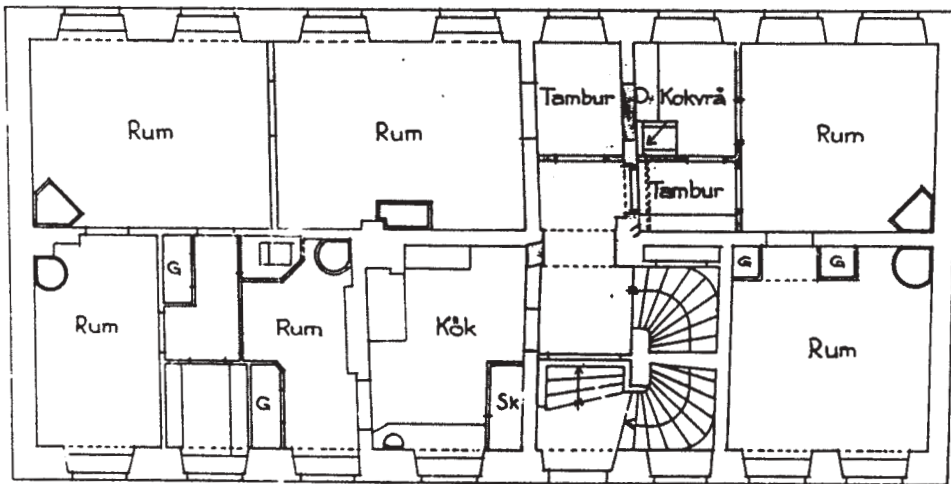
1680571
1933

ING. TILL BYGGNADSHÄRDE
3 - JUL. 1933

Böf. 12/7-33
Slutb. 24/11-33

Vän. 1 tr. upp

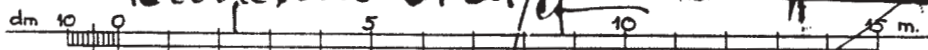
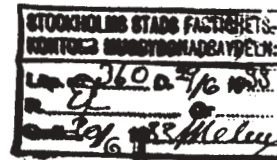

Bottenvåningen

Leheten med den föreslagna
våningen begränsas

Stämman den 12. juli 1933

Carl Gustafsson

Bilaga 1. F.d. Lappskon Större 3. Förslag till delning av bostadslägenheter, 1933

564 0²
1946

25.11.1946

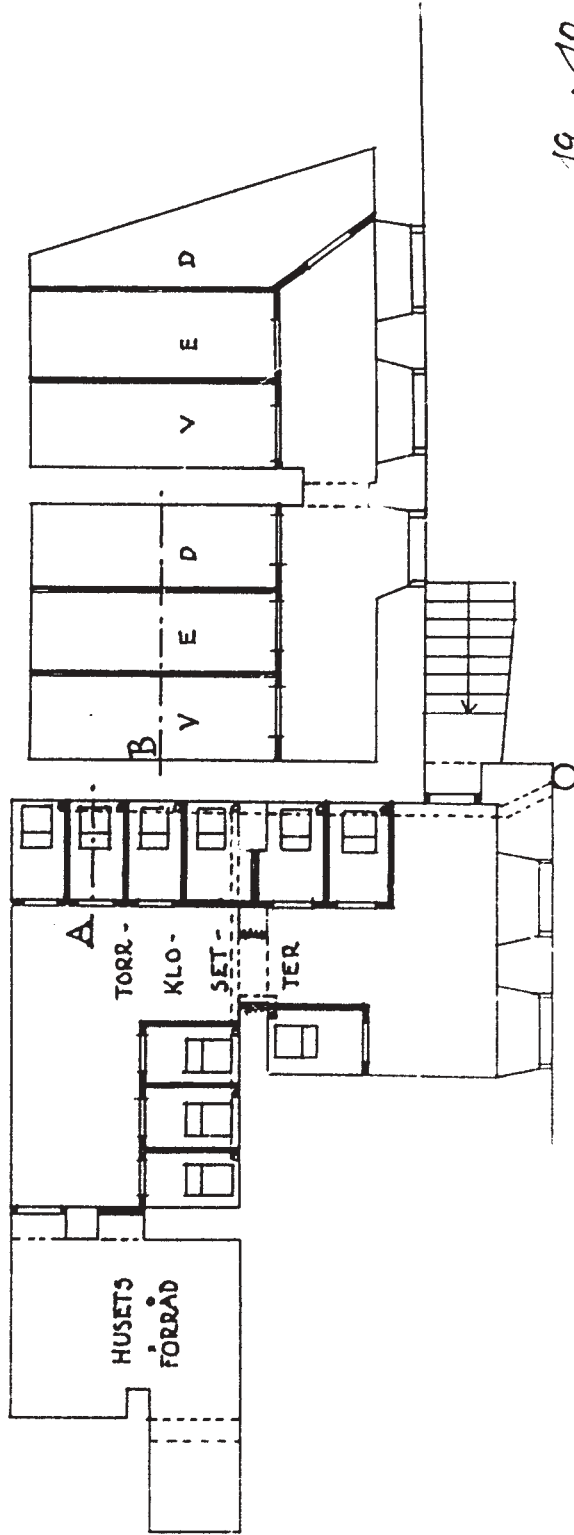
N:3 KV. LAPPSKON STÖRRE.
PRYSGRÄND 10.
ÄNDRING I GÅRDSHUSETS KÄLLARE.

Läsheten med den fastställda
sitningen bestyckes
Skickades den 25.11.1946
F.D. Lapps

A.

B.

10 M. 0 5 10 M.

19.10.1946

STOCKHOLMS STADS FASTIGHETSKONTOR
HUSB.-AVD. ARKITEKTBYRÅ

F.D. Lapps

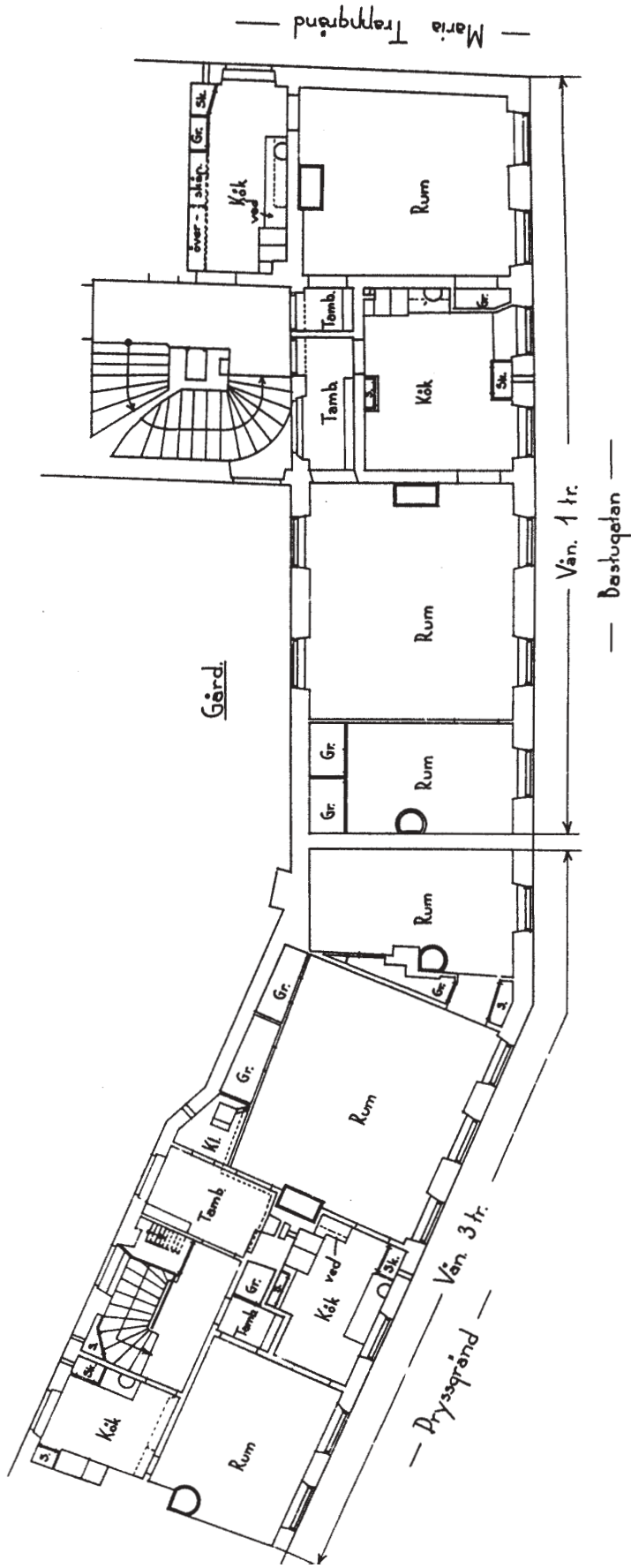
Bilaga 2. F.d. Lappsken Större 3. Ändring i gårdshusets källare, 1946

Stadsingenieur H. G. G. G.

Stadsingenieur H. G. G. G. 1935

Stadsingenieur H. G. G. G.

Pj. n. d. 1935

Kv. Lappskon Större nr. 4, Dasslugatan nr. 6.

Uppdelning av lägenheter i våningarna 1 ö 3 tr. upp.

29 - 6 - 35.
STOCKHOLMS STADS
FASTIGHETSKONTOR
HÖRBYGGMÅLSAVDELNINGEN

M. G. G.

Bilaga 3. F.d. Lappskon Större 4. Uppdelning av lägenheter, 1935

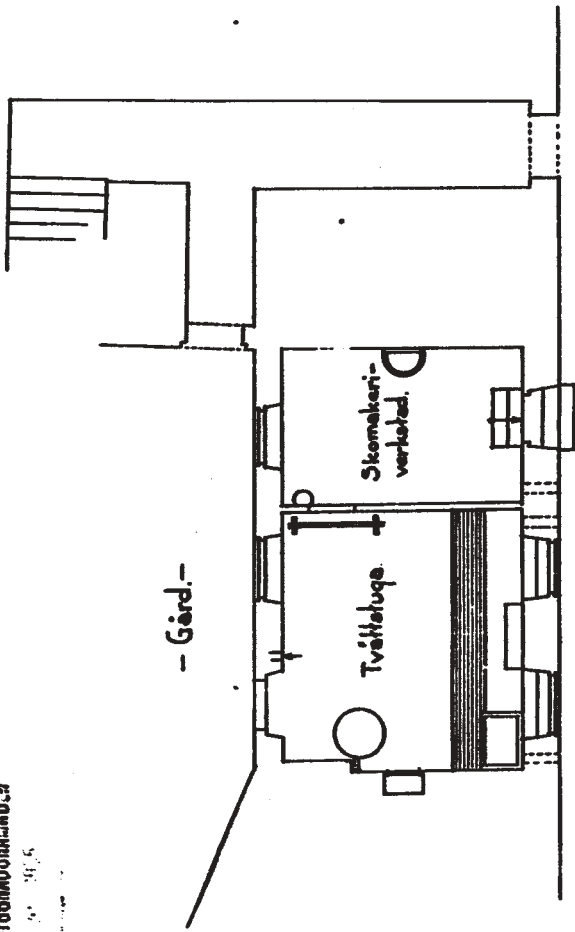
M. 5600
1935

Kv. Lappskon Större nr 4, Bestugatan nr 6.
Anordnande av tvättstuga i bottenvåningen.

ING. TILL BYGGNADSHÄNDELEN

Likheten med den förutbildade
sammansatta byggnaden.
Skeddets den 24. juli. 1935.
Runtvik & Sjöström

B 0 5
27/5-36

Bestugatan

16 - 7 - 35.
STOCKHOLMS STADS
FASTIGHETSKONTOR
KROKTEKNIK-ÅRSBERÄTTNINGEN
Nilsen & Sjöström

Bilaga 4. F.d. Lappskon Större 4. Anordnande av tvättstuga, 1935

1670
1937
Kv. LAPPSKON · STÖRRE. TOMT · N° 5.
FRYSSGRÄND · N° 8.
DELNING · AV · 4-RUMS · LÄGENHET · I · VÄN · ITR.

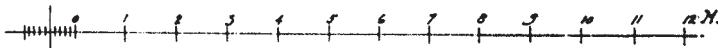
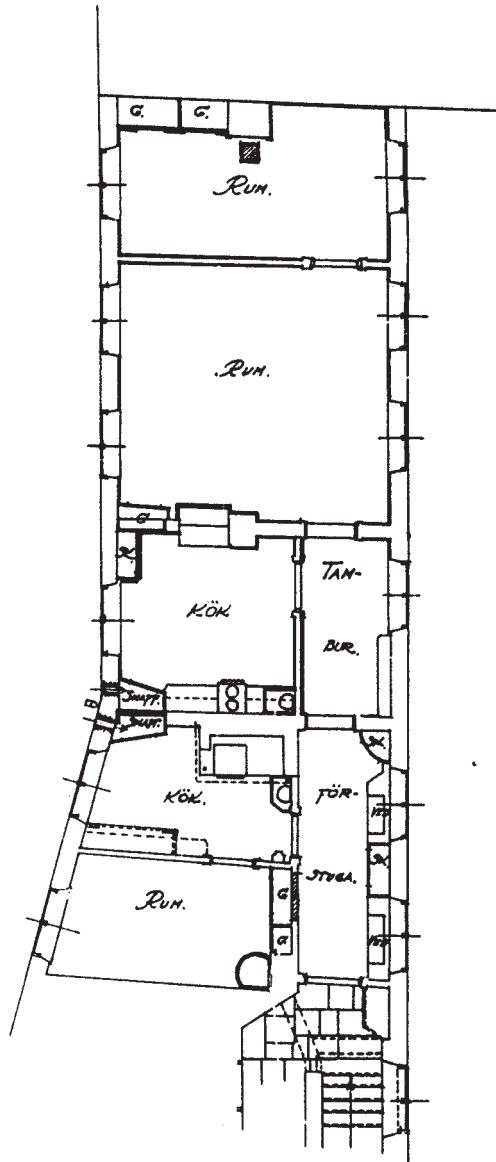
1800.7
Likheden med den fastställda
situationen besträcker
Stadsdelen den 6 april 1938
Till Nordens

Popell 6/4 38

167 D²

1937

Stadsdel 8/6 38

Handwritten signature

Per Nilsson

Bilaga 5. F.d. Lappsikon Större 5. Delning av 4-rumslägenhet, 1938

Exteriörbeskrivningar

Även den nedre gården vid Söder Mälarstrand 17 är uppförd med murverk av gråsten direkt på berget. Till vänster relativt moderna bultar. IJ S2004-0091-9

Hela fastigheten

Samtliga fasader är slätputsade och avfärgade med järnvitriol. Vid totalrenoveringen på 1970-talet utbyttes samtliga fönsterbågar och fönsterglas mot nya. Flertalet fönsterkarmar utbyttes också. Bågar och karmar är helt utan profilering. En stor andel av fönstren är utåtgående men även inåtgående fönster finns, framförallt mot Söder Mälarstrand. Fastighetens alla tak, huvar, skorstenar och takkupor är klädda med svartmålad plåt.

Pryssgränd 10 A, 10 B och Söder Mälarstrand 19 (f.d. Lappskon Större 3)

Pryssgränd 10 A. Fasad mot Bastugatan

Fasad Låg putsad sockel. Täckmålad grå. Utskjutande, profilerad takfotslist. Stickbågig portöppning som omfattas av putsad omfattning. Omfattningen är utformad med en korgbågig, slät list kring portöppningen, rusticerade liseiner utmed öppningens sidor, slutstensmotiv

Pryssgränd 10 B och 10 A. Mot öster. IJ S2004-0103-26

och ett krön i form av profilerad gesims. Omfattning samt takfotslist är avfärgade i en ljus gröngrå kulör. Portomfattningens utformning härrör sannolikt från 1700-talets andra halva. Stora delar av omfattningen togs ner och en kopia uppfördes vid reoveringen omkring 1970.

- Fönster** Karmar som har mittpost eller både mittpost och tvärpost. Två fönster är små och mycket lågt placerade. Dessa har enbart en luft, utan poster. På tak finns fyra kupor med stickbågiga karmar som har mittpost. Fönstersnickerierna är täckmålade bruna.
- Dörrar** Ytterporten är en pardörr av gustaviansk typ (1700-talets senare del). Över porten sitter ett stickbågigt, spröjsat överljusfönster.
- Tak** Brutet sadeltak.
- Övrigt** –

Pryssgränd 10 A. Gårdsfasad

- Fasad** Putsad sockel. Täckmålade grå. Utskjutande, profilerad takfotslist avfärgad i en ljus gröngrå kulör.
- Fönster** Karmar med mittpost eller både mittpost och tvärpost. På taket finns fem stickbågiga takkupor med fönster som har stickbågiga karmar och mittpost. Samtliga fönstersnickerier är täckmålade i en ljus gröngrå kulör.
- Dörrar** Till trapphuset leder en pardörr med diagonalställd, profilerad panel. 1970. Handtag och lås 1970. Över dörren sitter ett rundbågat överljusfönster. En trappa med fyra plansteg i grå, äldre kalksten leder till trapphusets port. Till 3-208 och 3-209 leder enkeldörrar med utsidor som är klädda med liggande, profilerad panel. 1970. Trycke och lås 1970. Dörr till 3-209 sitter i en stickbågig djup nisch. En trappa med tre plansteg i grå, äldre kalksten leder upp mot dörr till 3-208 och 3-209.
- Tak** Brutet sadeltak.

Pryssgränd 10 A, del av 10 B samt Söder Mälarstrand 19 mot norr. IJ S2004-0103-19

Övrigt Gården har två plan. Till den nedre delen leder en trappa med plansteg i granit. Räckben och ledare i svart metall. 1970. Gården är belagd med gatsten och kullersten. Gårdens grundmur vetter mot norr. Denna har en sockel som är kallmurad med natursten. I överdelen är den murad med bruk. I överkant löper ett skift av tuktad granit. Mot norr avgränsas gården av ett staket i trä. 1970.

Pryssgränd 10 B. Fasad mot Bastugatan

Fasad Låg sockel med tuktad natursten. Putsad och täckmålad gråsvart. Kraftig, profilerad takfotslist. Takfotslisten är avfärgad i en ljus gröngrå kulör. Portöppningen omfattas av en putsad, slät och låg omfattning som endast omfattar öppningens nedre del. Denna är täckmålad ljus gul och delvis skodd med metall.

Fönster Karmar med mittpost. En stickbågig takkupa som har karm med mittpost. Fönstersnickerierna är täckmålade bruna.

Dörrar Ytterporten är tredelad med en enkeldörr flankerad av två öppningsbara sidopartier. Dörr och sidor är plankkonstruktioner som på utsidan är klädda med diagonalställd panel. Sannolikt från 1970.

Tak Brutet sadeltak. På tak finns en hög, murad fyrkantig skorsten.

Övrigt –

Gården på Pryssgränd 10 A. Rakt fram skimtar gråberget som en del av grannhusets grundmur. Även i det källarrum med entré till höger i bild samt i övriga källarrum på Pryssgränd 10 A och B finns berg i dagen. Grundmurarna är murade direkt på berget, som ofta fortsätter något in i källarrummen. IJ S2004-0087-12

Pryssgränd 10 B. Gårdsfasad

Fasad Putsad sockel. Täckmålad grå. Utskjutande, slät takfotslist. Takfotslisten är avfärgad i en ljus gröngrå kulör.

Fönster Karmar som har mittpost eller både mittpost och tvärpost. På taket finns tre stickbågiga takkupor som har stickbågiga karmar med mittpost. Samtliga fönstersnickerier är täckmålade ljus gröngrå.

Dörrar Till trapphuset leder en pardörr med tre fyllningar i varje dörrblad. De översta fyllningarna är glasade. Sent 1800-tal. Trycke och lås 1970. På insidan äldre smidda bandgångjärn. 1800-tal.

Tak Som ovan.

Övrigt Se under övrigt, Pryssgränd 10 A.

Gården på Pryssgränd 10 A och 10 B. Till höger huset vid Söder Mälarstrand 19. IJS2004-0088-01

Söder Mälarstrand 19. Fasad mot Söder Mälarstrand

- Fasad** Putsad sockel. Täckmålad grå. Utskjutande, profilerad takfotslist.
- Fönster** Karmar som har mittpost eller både mittpost och tvärpost. På tak finns fyra stickbågiga kupor som har karmar med mittpost. Karmarna i det nedre takfallets kupor är stickbågiga. Fönstersnickerierna är täckmålade gröna.
- Dörrar** –
- Tak** Brutet sadeltak.
- Övrigt** –

Söder Mälarstrand 19. Fasad mot väster

- Fasad** Putsad sockel. Täckmålad grå.
- Fönster** Karmar som har mittpost eller både mittpost och tvärpost. Fönstersnickerierna är täckmålade gröna.
- Dörrar** Till lokal i bottenvåning: Pardörr med tre utanpåliggande fyllningar i varje blad. Sent 1800-tal eller tidigt 1900-tal. Trycke och lås från 1970.
- Tak** Som ovan.
- Övrigt** Kraftig trappa i trä löper utmed fasaden från Söder Mälarstrand till gården. Denna är sannolikt uppförd 1970.

Söder Mälarstrand 19. Fasad mot öster

Fasad Putsad sockel. Täckmålad grå.

Fönster –

Dörrar Till 3-001 leder en pardörr med tre utanpåliggande fyllningar i varje dörrblad. Sent 1800-tal eller tidigt 1900-tal. Trycke och lås 1970.

Tak Som ovan.

Övrigt –

Söder Mälarstrand 19. Gårdsfasad

Fasad Putsad, låg sockel. Täckmålad grå. Utskjutande, profilerad takfotslist.

Fönster Karmar med mittpost. Ett fönster har både mittpost och tvärpost. Samtliga fönstersnickrier är täckmålade gröna.

Dörrar Till trapphus leder en enkeldörr med mindre glasning i överdelen. Dörren är klädd med ligande, profilerad panel. 1970.

Till 3-106 leder en dörr med samma utformning men utan glasning. 1970.

Till 3-109 leder en slät metaldörr. 1970.

Tak Som ovan.

Övrigt –

Bastugatan 6 och Maria Trappgränd, gatuhus och gårdshus samt Söder Mälarstrand 15 (f.d. Lappskon Större 4)

Fasad mot Bastugatan

Fasad Delar av sockeln utgörs av tuktad, oputsad natursten som täckmålats grå. I övrigt är sockeln putsad och täckmålad grå. Fasaden har en treindelning med profilerade gesims över bottenvåningen samt över våning 2 trappor. Kraftigt utskjutande, profilerad takfotslist. På våning 1 trappa omfattas fönstren av profilerade ramverk med raka överstycken. På våning 2 trappor omfattas fönstren enbart av profilerade ramverk. Portöppningen omfattas av en putsad, slät och låg omfattning som endast omfattar nedre delen av öppningens sidor. Fönsteromfattningar, gesims, takfotslist och portomfattningen är avfärgade ljust

gröngrå. Fasadens utformning härrör från åren mellan 1858–1861 då ombyggnader, tillbyggnader och påbyggnader utfördes. Omfattande delar av fönsteromfattningarna bortogs och uppfördes som kopior i samband med fönsterbyten omkring 1970.

Fönster Karmar med mittpost eller både mittpost och tvärpost. Täckmålade bruna.

Dörrar Till lokal: Enkeldörr med liggande, profilerad panel. 1970 eller senare.

Till trapphus: Pardörr med två fyllningar i varje dörrblad. Den övre fyllningen är glasad. 1800-talets andra halva. Trycke och lås 1970.

Tak Sadeltak. Takets utformning härrör från år 1861 då vinden inreddes och det befintliga brutna taket ombyggdes till ett sadeltak. Sju mindre takfönster.

Övrigt –

Mot nordöst. Bastugatan 6. Till höger gatuhuset med entré från gatan. Till vänster det södra gårdshuset med entré endast från gården. Dessa två byggnadskroppar har givits samma fasaddekor under åren 1858–1861. IJ S2004-0103-35

*Fasad mot Maria Trappgränd.
IJS2004-0103-36*

Fasad mot Maria Trappgränd

Fasad Putsad sockel. Täckmålad grå. Den profilerade gesims som löper över våning 2 trappor på Bastugatan fortsätter på denna sida, över hela fasadens bredd. Den profilerade takfotslisten fortsätter över delar av fasaden. I övrigt är fasaden odekorerad. Gesims och takfotslist är avfärgade ljst gröngrå. Fasadens utformning och dekor härrör från åren mellan 1858–1861 då ombyggnader, tillbyggnader och påbygggnader utfördes.

Fönster Karmar med mittpost och tvärpost eller endast mittpost. Den nedersta fönsterraden i den norra delen av fasaden utgörs av höga, rundbågiga fönsteröppningar med rundbågiga karmar med mittpost och tvärpost. I sockelvåningen finns ett mycket litet, fyrkantigt fönster som vetter in mot rum 4-117. Fönstersnickerierna är täckmålade bruna.

Dörrar Till källare: Enkeldörr med liggande, profilerad panel. 1970 eller senare.

Bostadshuset på Bastugatan 6 samt verkstadshuset på Södermälärstrand 15 mot norr. IJ S2004-0103-10

- Tak** Till lokal: Enkeldörr av slät metall. Insidan är klädd med träpanel. 1970 eller senare. Sadeltak mot söder. Mot norr är taket brutet. Sadeltakets utformning härrör från 1861 då vinden ombyggdes och det befintliga brutna taket ombyggdes. Det brutna taket härrör från 1858 då denna del av byggnaden uppfördes.
- Övrigt** På bottenvåningen finns i mur en igensatt, rundbågig f.d. dörröppning som har lett till rum 4-117. I den igensatta öppningen finns idag en mindre öppning med en kraftig, sentida metallucka.

Fasad mot Söder Mälärstrand, östra delen (omfattar den del av byggnaden som uppfördes 1858)

- Fasad** Profilerad gesims löper över den nedersta fönsterraden. Kraftig, profilerad takfotslist. Gesims och takfotslist är avfärgade ljus gröngrå. Fasadens utformning härrör från åren mellan 1858 och 1861 då denna byggnadskropp uppfördes (1858) och då övriga delar av byggnaden ombyggdes, påbyggdes och dekorerades.

- Fönster** Karmar med mittpost och tvärpost. På tak finns fyra takkupor med fönster som har karmar med mittpost. Fönstersnickerierna är täckmålade bruna.
- Dörrar** –
- Tak** Brutet sadeltak. Takets utformning härrör från 1858 då denna del uppfördes. Kupornas placering och form härrör troligen från uppförandetiden, 1858. Ett mindre takfönster.
- Övrigt** –

Fasad mot Söder Mälärstrand, västra delen (omfattar den del av byggnaden som härrör från 1700-talet och som har entré från gården)

- Fasad** Se under rubrik "Hela fastigheten".
- Fönster** I byggnadsdelens östra del finns i samtliga våningsplan smala fönsteröppningar med fönsterkarmar som har tvärpost. Övriga fönster är bredare, med karmar som har både mittpost och tvärpost. På taket finns fyra kupor med karmar som har mittpost. Fönstersnickerierna är täckmålade bruna.
- Dörrar** –

Gård och gårdsfasader på Bastugatan 6. Mot väster. IJ S2004-0041-3

Tak Brutet sadeltak. Takets utformning härrör sannolikt från 1700-talet. Kupornas placering och form härrör troligen från samma tid. Tre mindre takfönster.

Övrigt –

Gårdsfasader

Fasad Putsad sockel. Täckmålad grå. Utskjutande, profilerad takfotslist.

Fönster Karmar som har mittpost eller både mittpost och tvärpost. Enstaka mindre fönster med enbart en luft, utan poster. På taken finns ett

antal kupor med fönster som har karmar med mittpost. Fönstersnickerierna är täckmålade bruna.

Dörrar Till gatuhuset vetter en pardörr med tre fyllningar i varje dörrblad. Den övre fyllningen är glasad. Sent 1800-tal. Handtag och lås härrör från 1970.

Till gårdshusens trapphus leder pardörrar med två fyllningar i varje blad. De övre fyllningarna är glasade och spröjsade. Den undre fyllningen har stenprofil. 1800-talets första hälft. Den av dessa två dörrar som sitter i det

Gården på Bastugatan 6. Entré till gatuhuset. S2004-0044-8

södra gårdshuset är indragen från murlivet och sitter i en stickbågig nisch. Denna portomfattning härrör sannolikt från 1700-talets andra hälft.

Till samma gårdshus leder en slät metalledörr till rum 233. 1970 eller senare.

Till det norra gårdshuset leder en slät metalledörr till ett grovsoprum. 1970 eller senare.

Till detta hus källare leder en rundbågig pardörr av slät metall. 1900-tal.

Tak Sadeltak. På taken finns ett antal kupor. Här finns också ett mindre antal små takfönster.

Övrigt Gården är belagd med gatsten.

Söder Mälarstrand 15. Fasad mot Söder Mälarstrand

Fasad Låg, putsad sockel. Täckmålad svart och grå. Utskjutande, profilerad takfotslist.

Fönster Bottenvåningens fönsteröppningar är rundbågiga. Fönstren har rundbågiga karmar som har mittpost och tvärpost. Fönsteröppningarna på våning 1 trappa är rektangulära med dito karmar med mittpost. Fönstersnickerierna är täckmålade gröna.

Dörrar Till 4-001: Enkeldörr med liggande panel på utsida. 1970 eller senare. Spröjsat halvcirkelformigt överljusfönster.

Till trapphus: Pardörr med diagonalställd, slät panel. 1970 eller senare. Spröjsat halvcirkelformigt överljusfönster. Karm och båge 1970.

Till 005/006: Rundbågig muröppning. Slät metall dörr. 1970 eller senare. Spröjsat halvcirkelformigt överljusfönster.

Tak Pulpettak. På takets mitt finns en sluten volym klädd med svartmålad plåt. Denna har uppförts efter 1970 och fått sin form för att efterlikna ett gavelmotiv som tidigare funnits på taket (uppfört 1856).

Övrigt På våning 1 trappa finns i fasaden en rektangulär, hög muröppning tillsluten med släta, glasade dörrar i plåt. I överkant av muröppningen sticker en T-balk ut. Nedanför denna markerade öppning är fasaden klädd med stående träpanel.

Söder Mälarstrand 15. Fasad mot öster

Fasad Putsad sockel. Täckmålad grå.

Fönster På bottenvåningen finns en rundbågig fönsteröppning. Rundbågig karm med mittpost. På våning 1 trappa finns tre rektangulära fönsteröppningar. Karmarna har mittpost. Fönstersnickerierna är täckmålade gröna.

Dörrar –

Tak Som ovan.

Övrigt –

Söder Mälarstrand 15. Fasad mot väster

Fasad Se under rubrik ”Hela fastigheten”.

Fönster –

Dörrar –

Tak Som ovan.

Övrigt –

Pryssgränd 8, gatuhus och gårdshus samt Söder Mälarstrand 17 (f.d. Lappskon Större 5)

Fasad mot Pryssgränd

Fasad Putsad sockel. Täckmålad grå. Kraftigt utskjutande, profilerad takfotslist. Portöppningen är stickbågig och omfattas av en putsad, slät och låg omfattning som endast omfattar nedre delen av öppningens sidor. Takfotslist och portomfattning är täckmålade i en ljus gröngrå kulör.

Fönster Karmar med mittpost eller både mittpost och tvärpost. På taket finns fem stickbågiga kupor med stickbågiga karmar med mittpost. Fönstersnickerierna är täckmålade gröna.

Dörrar Till trapphuset leder en pardörr av gustaviansk typ (senare delen av 1700-talet.) Trycke och lås härrör från 1970.

Tak Brutet sadeltak. Takets form samt åtminstone fyra av de fem kupornas placering härrör sannolikt från 1700-talet.

Övrigt –

Gårdsfasad

Fasad Putsad sockel. Täckmålad svart eller grå. Utskjutande, slät takfotslist. Förtjockning av muren mot 5-317.

Fönster Karmar som har mittpost eller både mittpost och tvärpost. På taket finns tre stickbågiga kupor med stickbågiga karmar samt en rektangulär kupa med rektangulär karm. Samtliga har mittpost. Fönstersnickerierna är täckmålade gröna.

Dörrar Till trapphuset leder en pardörr med två mindre glasningar i överdelen. Plankdörrskonstruktion. Insidan är klädd med pärlspont. 1800-talets slut/tidigt 1900-tal. Trycke och lås 1970. På insidan finns äldre smidda bandgångjärn. Trappa med sju steg i granit leder till trapphusets port. Till 5-313: Enkeldörr med slät insida och ligande profilerad panel på utsidan. 1970. Två trappsteg i granit leder till dörren.

Tak Brutet sadeltak.

Övrigt Gårdens grundmur vetter mot norr. Denna

Till höger i bild ligger det vinklade, låga huset Pryssgränd 8. IJ S2004-0103-29

Gården på Pryssgränd 8. Vy österut. IJ S2004-0103-30

*Gården på Pryssgränd 8.
Mot öster. Till höger syns
den förtjockning av ytter-
muren som finns mot rum
5-317. IJ S2004-0103-32*

har en kallmurad sockel som vilar direkt på berget. I övre delen är muren murad med bruk.

Trästaket avgränsar gården i norr. 1970.

Gården är belagd med gatsten och kullersten. På gården finns en mindre flygelbyggnad i en våning. Denna har ett pulpettak med svartmålad plåt samt är slätputsad och avfärgad med järnvitriol. På taket finns en i tegel murad fyrkantig skorsten.

Söder Mälarstrand 17, fasad mot Söder Mälarstrand

Fasad Hög kallmurad sockel i natursten. Utskjutande, profilerad takfotslist. Fasaden har förenklats efter 1850, då byggnaden uppfördes. Enligt byggnadsritningarna ska fasaden då ha varit dekorerad med gesims över våning 1 trappa och fönsteromfattningar på våning 1 och 2 trappor.

Fönster På bottenvåningen är samtliga fönsteröppningar rundbågiga. Här sitter rundbågiga kar-

*Färgeribyggningen från
1850 till vänster i bild.
IJ S2004-0103-15*

*Söder Mälarstrand 17.
Den murade, höga sockeln
med igensatt muröppning
vid dagens marknivå.
IJ S2004-0095-01*

Söder Mälarstrand 17. Mot öster. IJ S2004-0091-12

mar med tvärpost. På våning 1 och 2 trappor är fönstren rektangulära med karmar som har mittpost. Fönstersnickerierna är täckmålade bruna.

Dörrar –

Tak Sadeltak.

Övrigt I sockeln finns två spygatter av sten. I sockelns mitt, delvis under dagens marknivå finns en av jord och sand igensatt rundbågig muröppning.

Fasad mot väster

Fasad Se under rubrik ”Hela fastigheten”.

Fönster –

Dörrar –

Tak Som mot Söder Mälarstrand.

Övrigt –

Fasad mot öster

Fasad Mot berget i söder vilar byggnaden på en hög sockel, till stor del kallmurad med natursten. Den norra delen av fasaden har en låg, putsad sockel, täckmålade grå.

Fönster På bottenvåningen är samtliga fönsteröpp-

Söder Mälarstrand 17, Pryssgränd 8. Mot söder och gården. Gårdens beläggning vilar på en kallmurad sockel som är murad direkt på berget. På detta sätt är även gården vid Pryssgränd 10 A och B uppförd. IJ S2004-0091-10

ningar rundbågiga. Här sitter rundbågiga karmar med tvärpost. På våning 1 och 2 trappor samt vindsvåningen är fönstren rektangulära med karmar som har mittpost. Fönstersnickerierna är täckmålade bruna.

Dörrar Till lokalen i bottenvåningen leder en pardörr med liggande spontad panel. 1970.

Tak Som ovan.

Övrigt Kraftig trätrappa löper utmed fasaden från Söder Mälarstrand till fastighetens gård. Den är sannolikt uppförd 1970.

Gårdsfasad

Fasad Putsad sockel. Täckmålad svart. Utskjutande, slät takfotslist.

Fönster Två enluftsfönster, utan poster.

Dörrar Till trapphuset leder en glasad pardörr. Slät insida och utsida med liggande, profilerad panel. 1970.

Till tvättstuga och förråd leder glasade enkeldörrar med släta insidor och med utsidor klädda med liggande, profilerad panel. 1970.

Tak Sadeltak.

Övrigt Under fönsteröppningarna sitter liggande, profilerad panel.

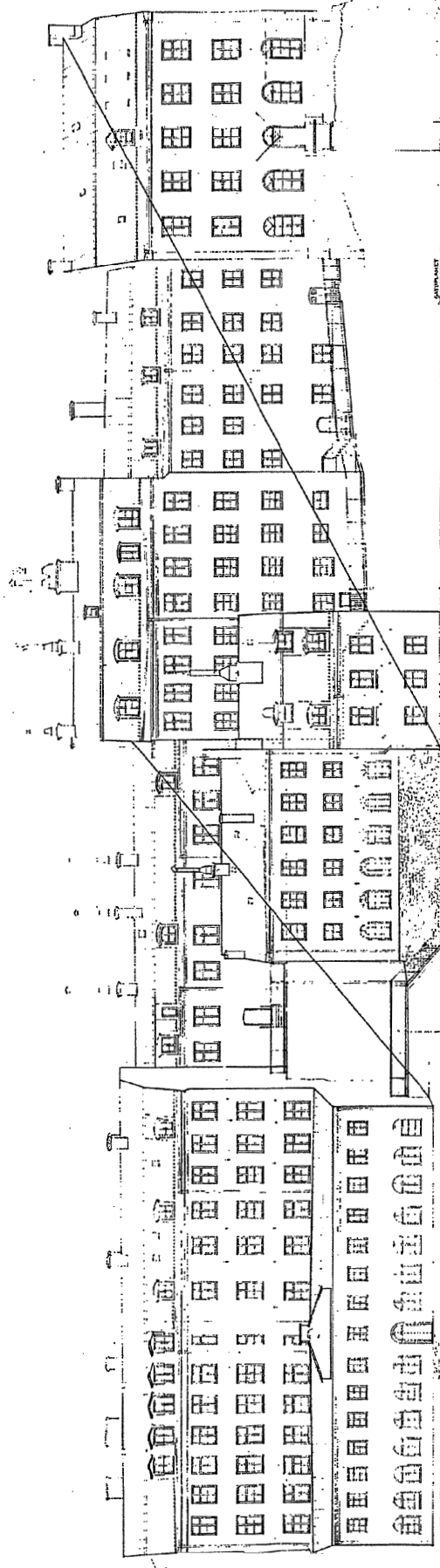
Sidorna 88-276 saknas i denna pdf-fil. Vill du ta del av dem är du välkommen till Faktarummet i Stockholms stadsmuseum (tel. 08/508 31 710).

Byggnadsritningar med rumsnummer

Byggnadsritningar med rumsnummer som korresponderar med interiörbeskrivningarna. Ritningar från 1969. Original finns hos AB Stadsholmen. Ritningarna är inte skalenliga.

I fråga om enstaka sekundära innerväggar överensstämmer inte ritningarna med dagens utförande. Inga korrigeringar av detta har utförts. Dagens utförande beskrivs i interiörbeskrivningarna samt övergripande i avsnittet Byggnadshistoria. Fasaden vid Söder Mälarstrand 15, f.d. Lappskon Större 4, har förändrats sedan nedan presenterade fasadritningar upprättades. Dagens utförande finns illustrerat i avsnittet Byggnadshistoria.

242

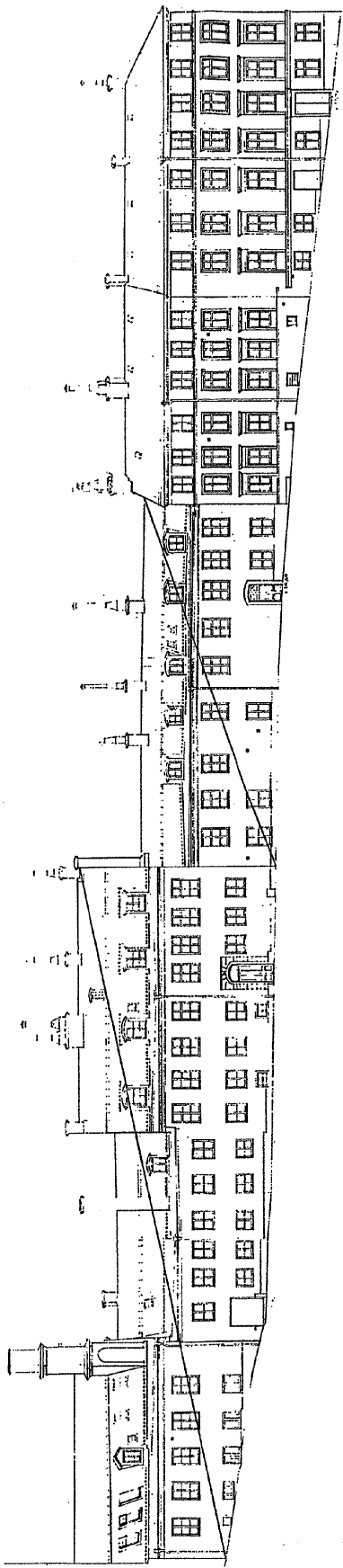
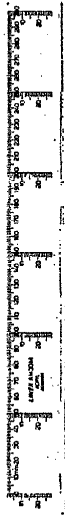
K. L. G. Holm
K. LAFESKON STOR
KARTOR FÖR SÖDER
PUBLISHERS SINCE 1844
No. 10, Söderstr. 116
STOCKHOLM

621-622/16

Fasader mot Söder Mälmarstrand.

2. A. 5

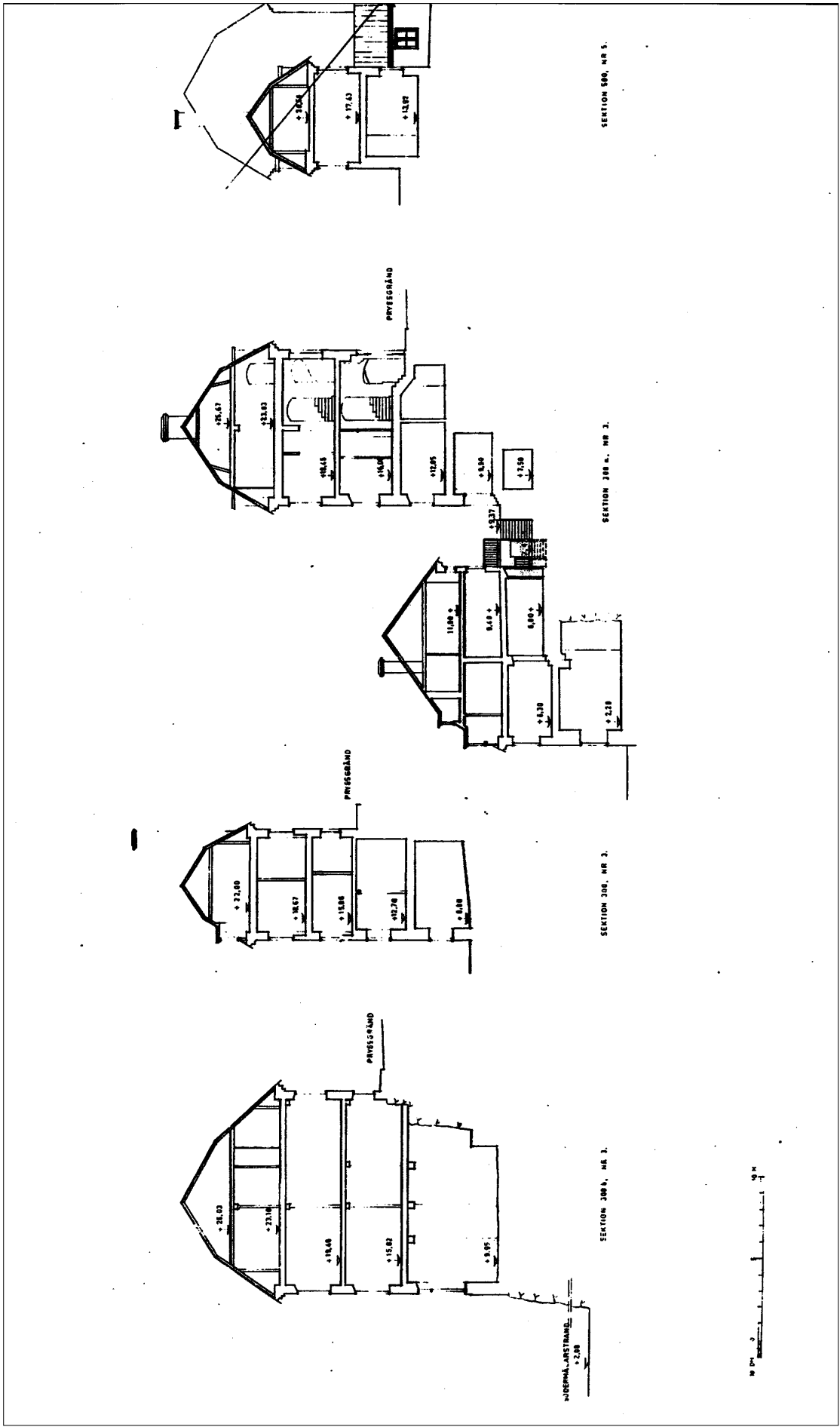
PROF. PER WILHELM
SÖDERSTRÖM
SÖDERSTRÖM & SÖDERSTRÖM
SÖDERSTRÖM & SÖDERSTRÖM
SÖDERSTRÖM & SÖDERSTRÖM

621-622/15

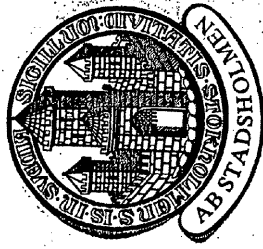
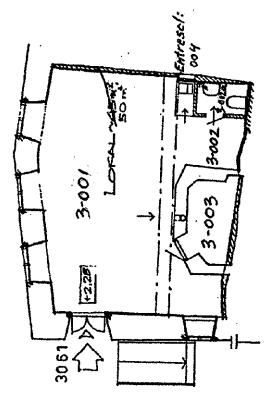
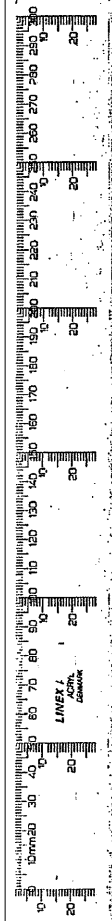

KV LAPPSKÖN STÖRRE
HÅGÅRDEN
SÖDERSTRÖM & SÖDERSTRÖM
SÖDERSTRÖM & SÖDERSTRÖM
SÖDERSTRÖM & SÖDERSTRÖM

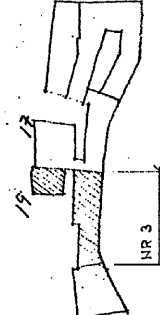
Fasader mot Bastugatan och Pryssgränd.

F.d. Lappskon Större 3. Sektioneritning.

621-622/1

LÄGNETS
NUMMER
STORLEK
YTA M²

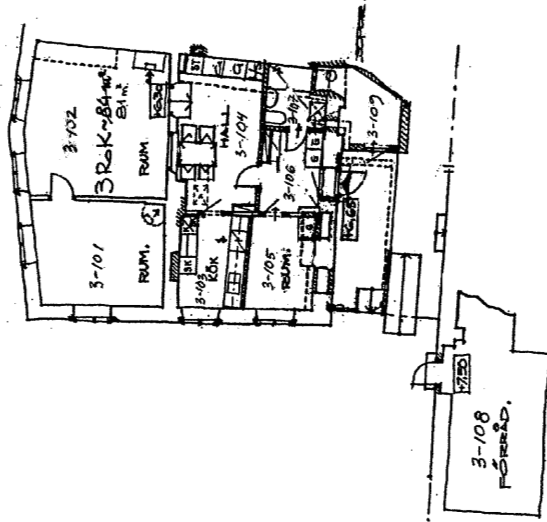
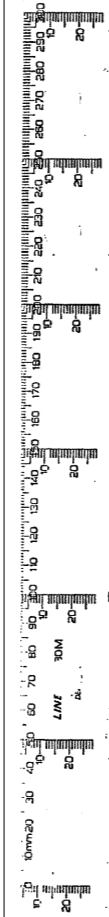
9061 ÅSBERGSL. 1-45
19

100 M.
5
10 M.

KVLAPSKON STÖRRE 3
PLAN. VÅN 4 TR. NED.
STOCKHOLM DEN 31 JANUARI 1969
Sveinbjørn, F. Lappskon - A. H. H. H.

STOCKHOLMS STADS TECKNINGSTÄMPLER 220 31 093

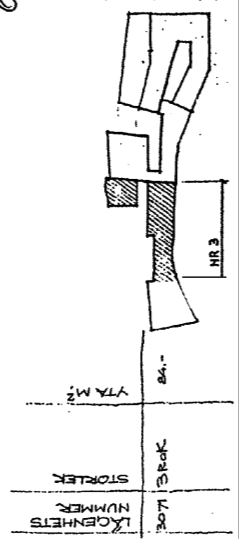
F.d. Lappskon Större 3. Prysgränd 10 A och B, Söder Mälarstrand Våning 4 tr. ned.

621-622/2

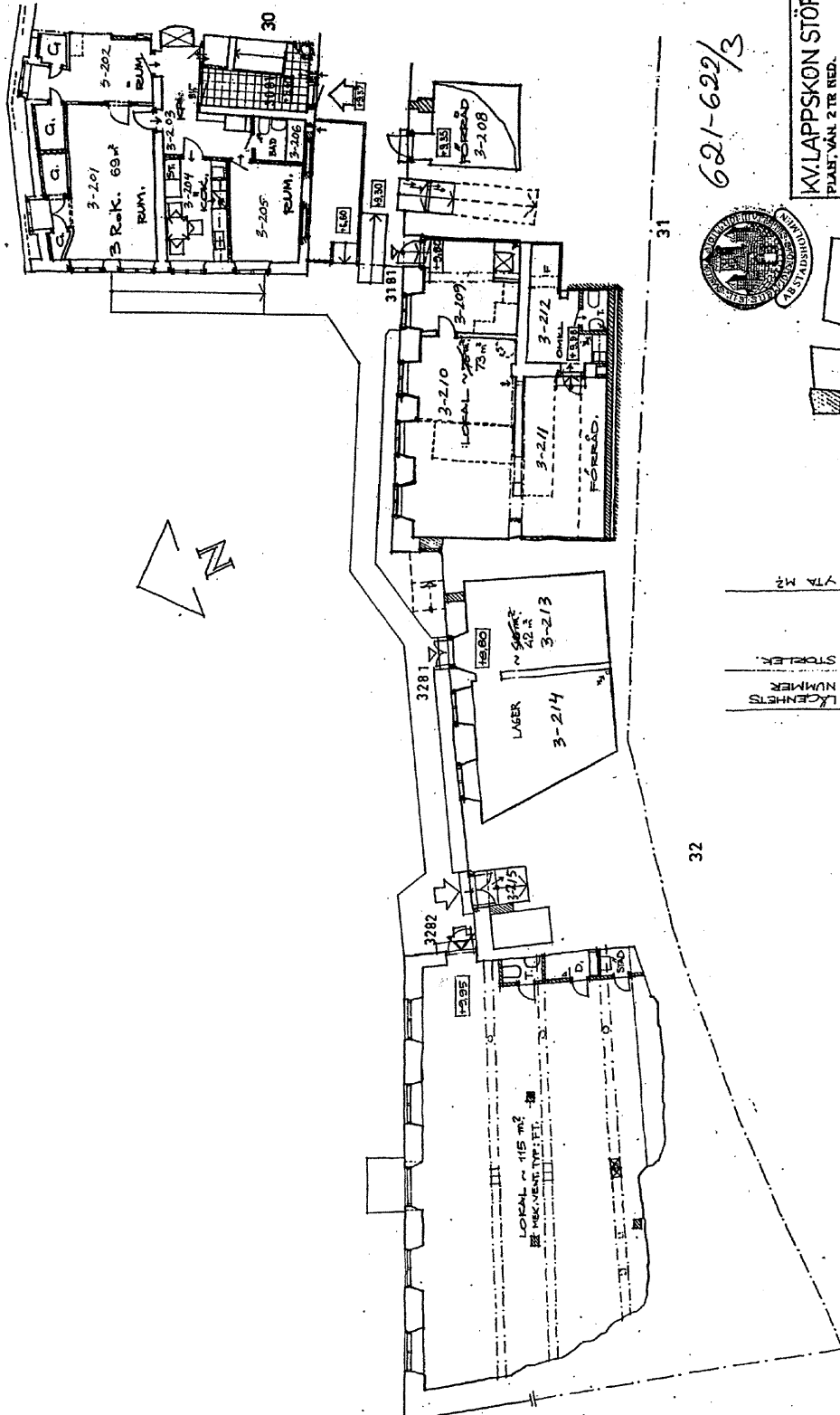
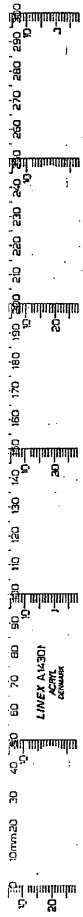

KV. LAPPSKON STÖRRE 3
 PLAN VÅN 3 TR. NED.
 STICKKORTEN DEN 31 JANUARI 1968
 F.d. Byggh. *Thorsen & Almqvist*
 STICKKORTSSTYRELSERUMMET 720 31 093
 ARKITEKTBYRÅEN 1305

10 M.
 5 M.
 0 M.

F.d. Lappskon Större 3. Prysgränd 1c A och B, Söder Mälarstrand 19. Våning 3 tr. ned.

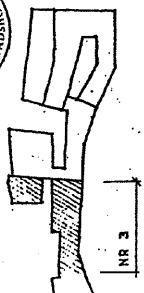

621-622/3

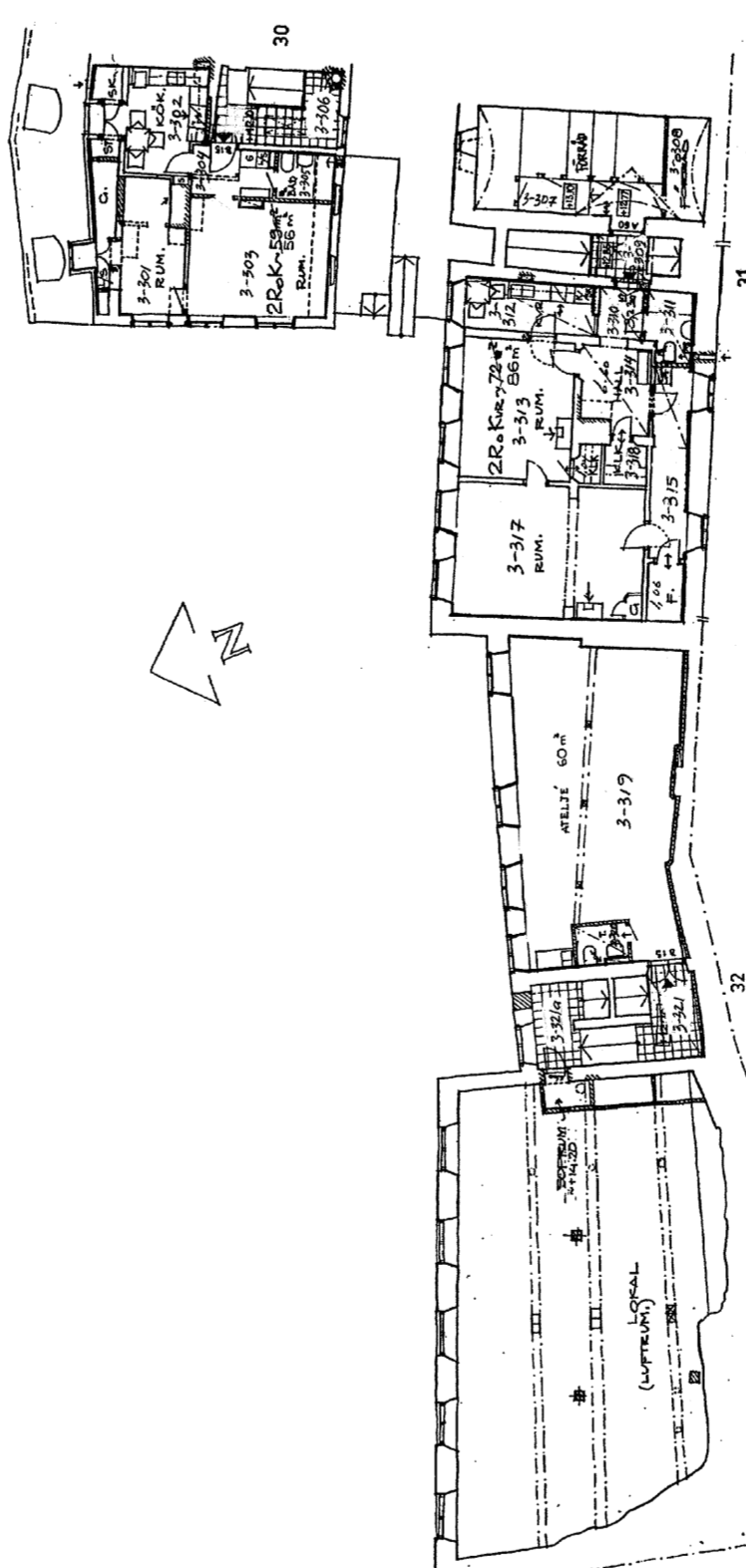
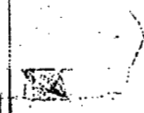
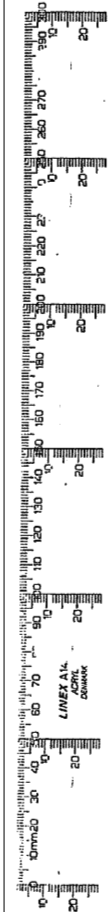

KVALAPPSKON STÖRRE 3
 PLAN VÅN. 2 TR. RED.
 STOCKHOLM DEN 31 JANUARI 1969
 19. - - - - -
 ARKITEKTEN

KOMMUN	STADDEL	STADDEL	YTA M ²
3081	3081	3081	70,-
3181	3181	3181	75,-
3281	3281	3281	40,-
3282	3282	3282	100,-

F.d. Lappskon Större 3, Pryssgränd 10 A och B, Söder Målarstrand 10, Våning 2 tr. ned.

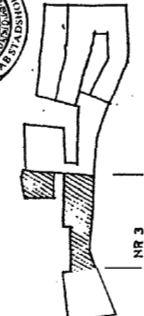

621-622/4

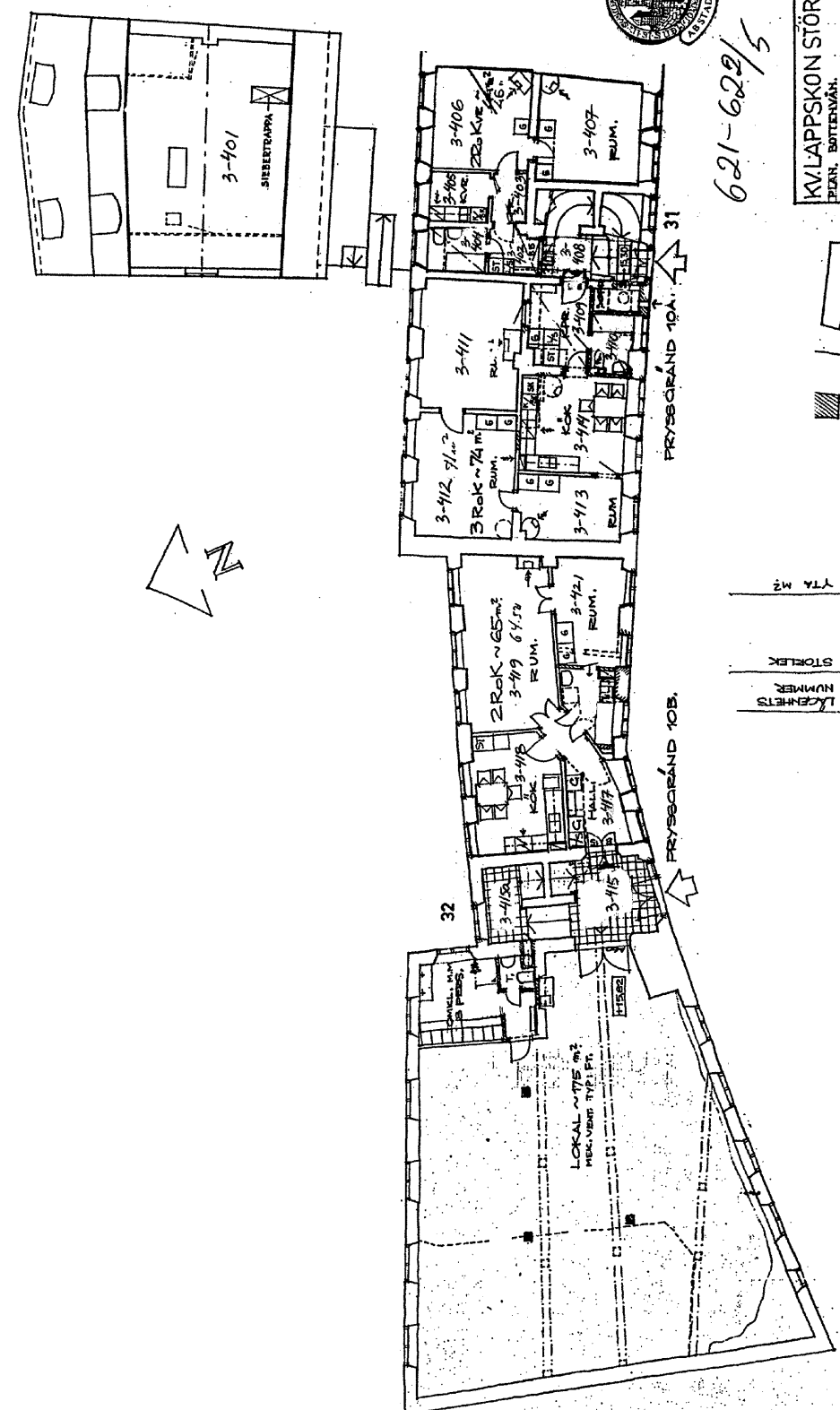
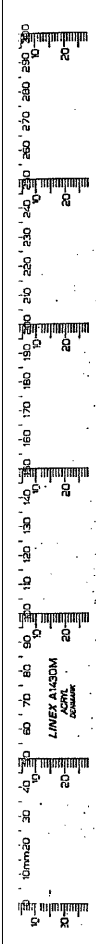
KV. LAPPSKON STÖRRE 3
 PLAN: VÅN 1 TR NED
 STOCKHOLM DEN 31 JANUARI 1969
 F.d. Byggnadsinspektör *Alf Engström*
 STOCKHOLMS STADS FASTESTYRELSE 1250 31 013

YTA m²	STORLEK	RUMNUMMERS
59-	25-26	3001
72-	27-28	3004
57-	29-30	3009
	ATELJE	3021

1:100
 10 CM = 1 M

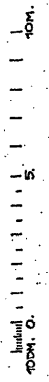
F.d. Lappskon Större 3. Prysgränd 10 A och B, Söder Malarstrand 19. Våning 1 tr. ned.

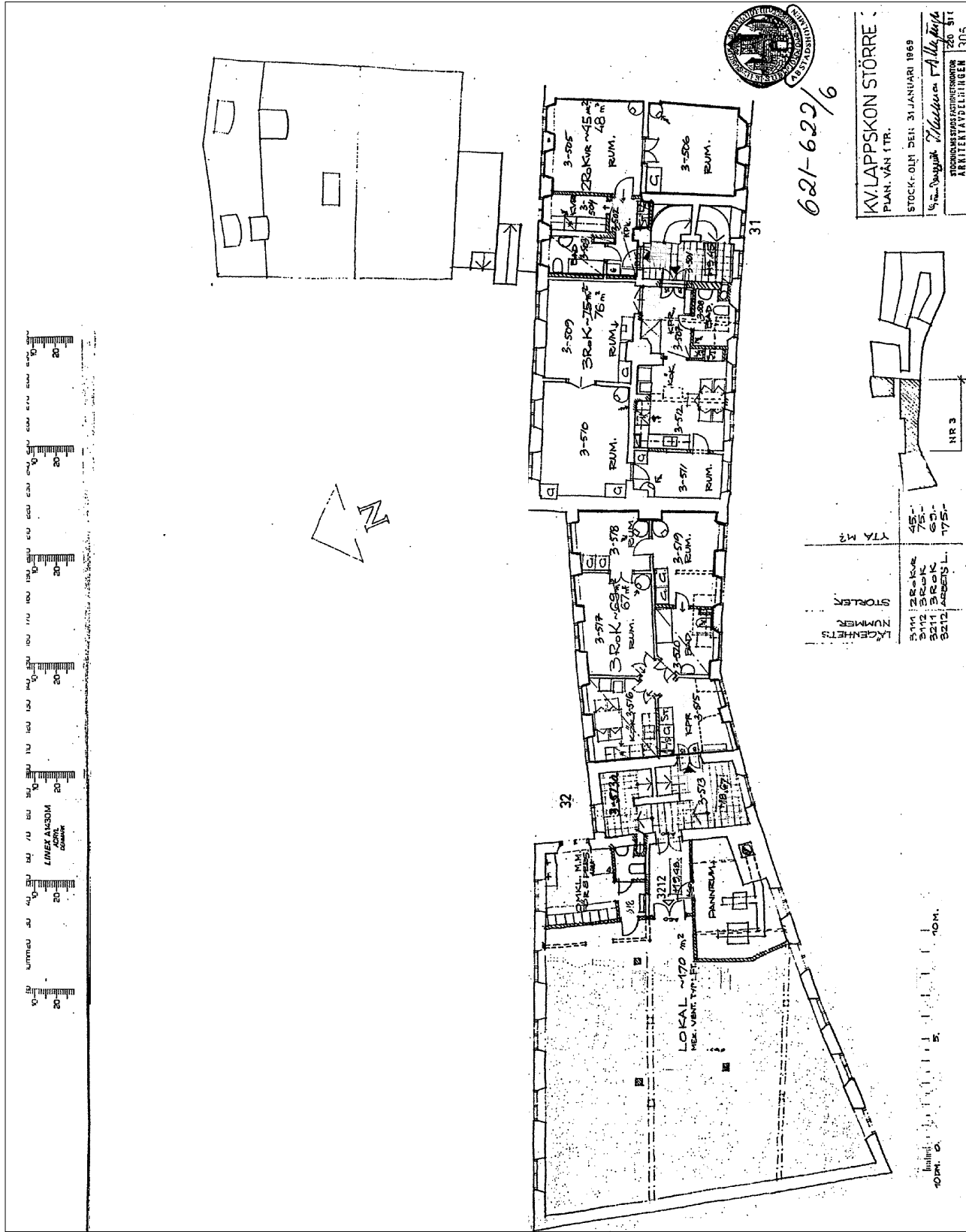
621-622/5

KVLAPPskon Större 3
 PLAN, BOTTENVÅN.
 STOCKHOLM DEN 31 JANUARI 1968
 U. S. P. Rydholm, *F. d. Lappskön*
 ARKITEKTBYRÅN
 ARKITEKTEN L. S. O. 1305

YTA M ²	STÖRLEK	LÖSNINGSNUMMER
44-	220 KVE	3104
74-	3 ROK	3102
65-	220 KVE	3201
175-	ANSATS L.	3202

F. d. Lappskön Större 3. Prysgränd 10 A och B, Söder Mälarstrand 19. Bottenvåning.

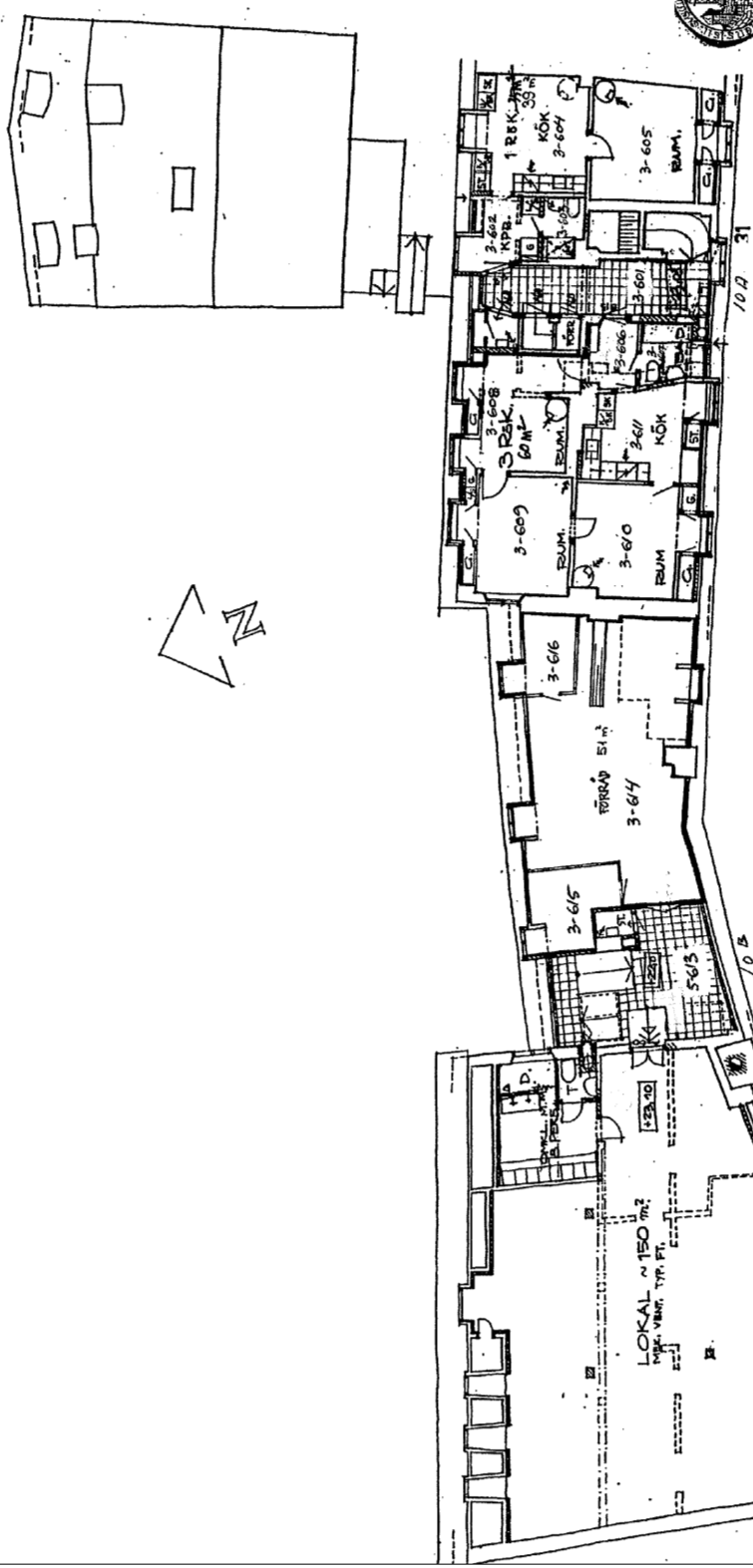
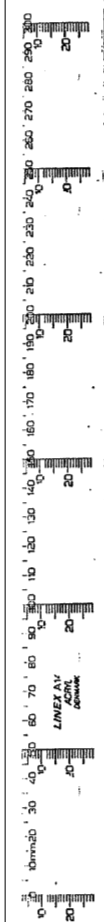
621-622/6

KV LAPPSKON STÖRRE
 PLAN VÅN 1 TR.
 STOCKHOLM DEN 31 JANUARI 1969
 Byggnadsritning av *Allyng*
 STOKHOLMS STADS FASTIGHETSÄNDOMOR
 ARKIVET N:VA 1:11:10 285 S:1

K. NUMMERS	STÖRLEK	TYL. M ²
3111	BR. KOK	45-
3112	BR. KOK	75-
3211	BR. KOK	63-
3212	ARBETS L.	175-

linjstärk. 1:1000
 10m.

F. d. Lappskon Större 3. Prysgränd 10 A och B, Söder Malarstrand 19. Våning 1 tr.

621-622/7

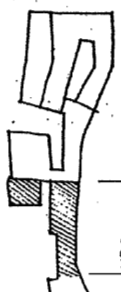
30067

KV. LAPPSKON STÖRRE 3
PLAN, VÅN 2 TR.

STOCKHOLM DEN 31 JANUARI 1963

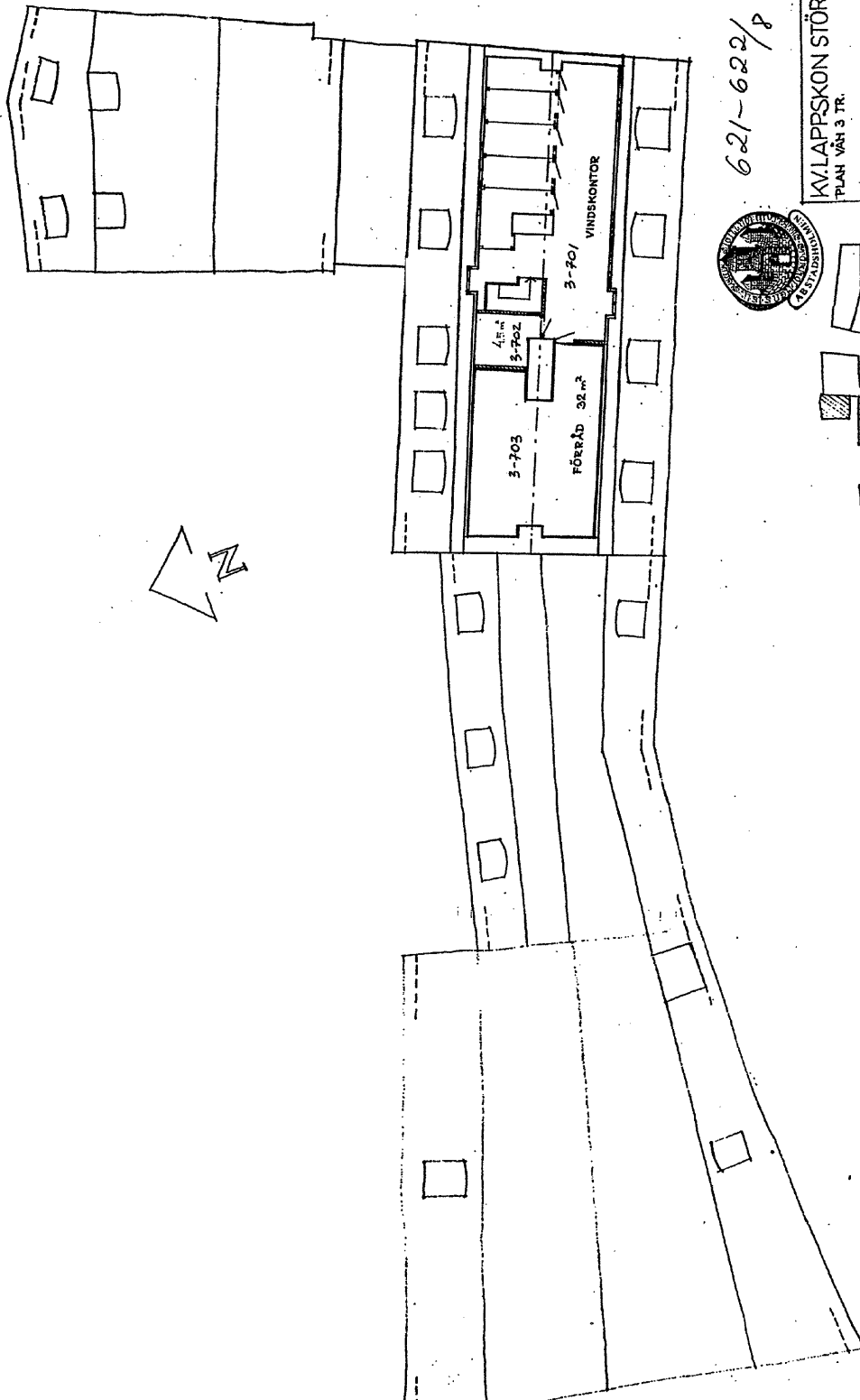
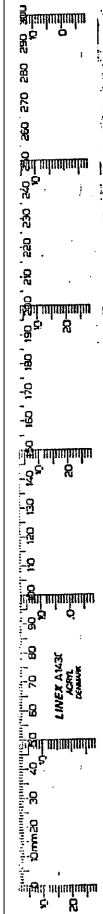
1920-000000 F. d. Lappskon Större
STOCKHOLMS STAD FÖRSTOROVEN
ARKITEKTENDELNINGEN 307

LÖKARNETS NUMMER.	STÖRLEK.	YTA M ²
B121	120K	35-
B122	90K	60-
3222	ARBETS L.	150-

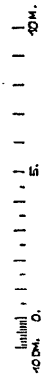
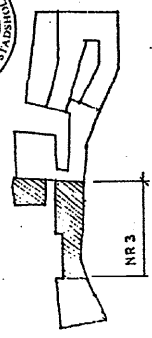
100m. 0. 10m.

F.d. Lappskon Större 3, Pryssgränd 10 A och B, Söder Malarstrand 19. Våning 2 tr.

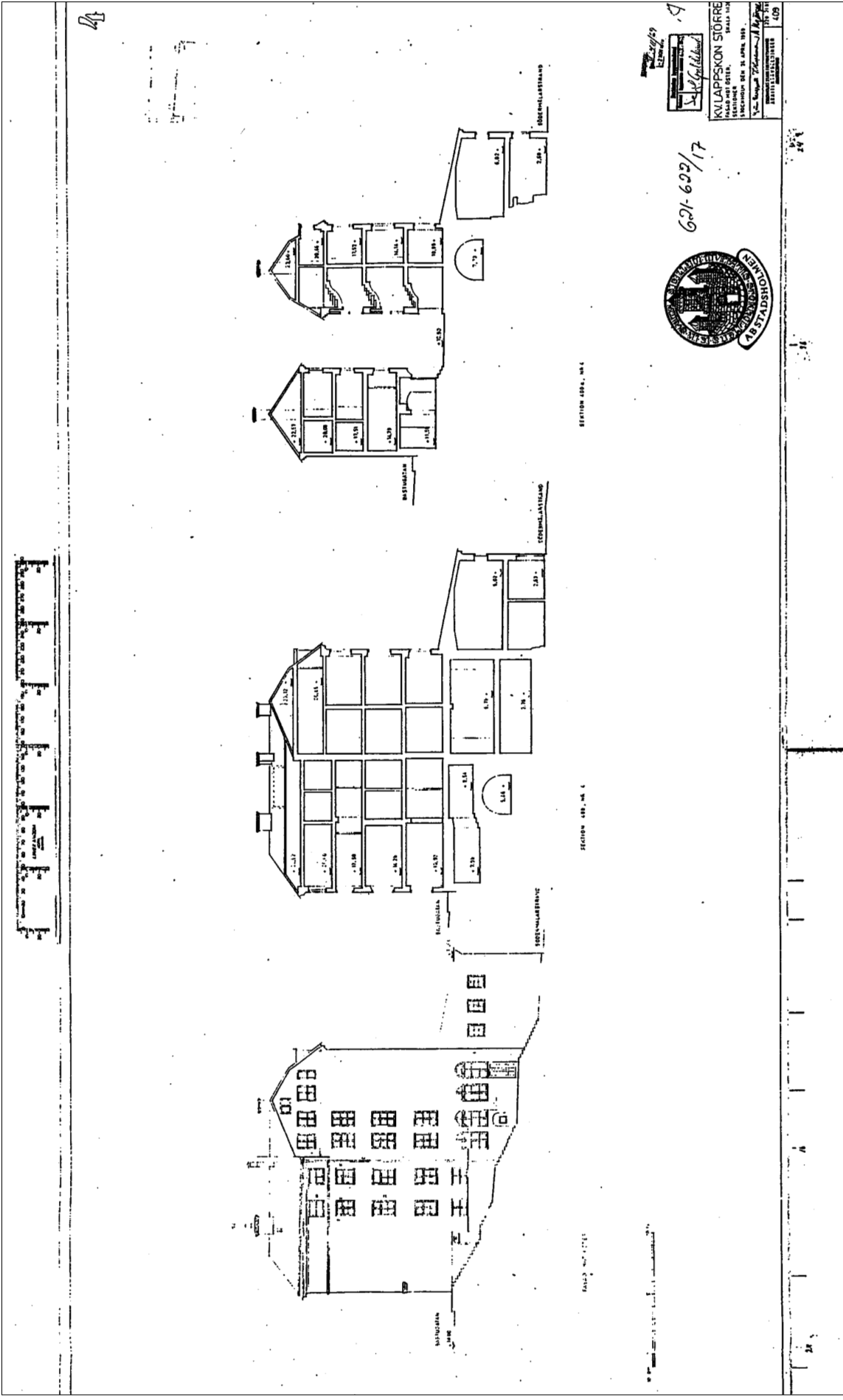

621-622/8

KV. LAPPSKON STÖRRE 3
 PLAN VÅN 3 TR.
 STOCKHOLM, DEN 31 JANUARI 1969
 F.d. Byggnadsingenjör *A. J. J. J.*
 STOCKHOLMS STADS FASTERSKATTENRÄDE 31 083
 ARKITEKTAVDELNINGEN 308

F.d. Lappskon Större 3, Pryssgränd 10 A och B, Söder Mälmarstrand 19, Våning 3 tr.

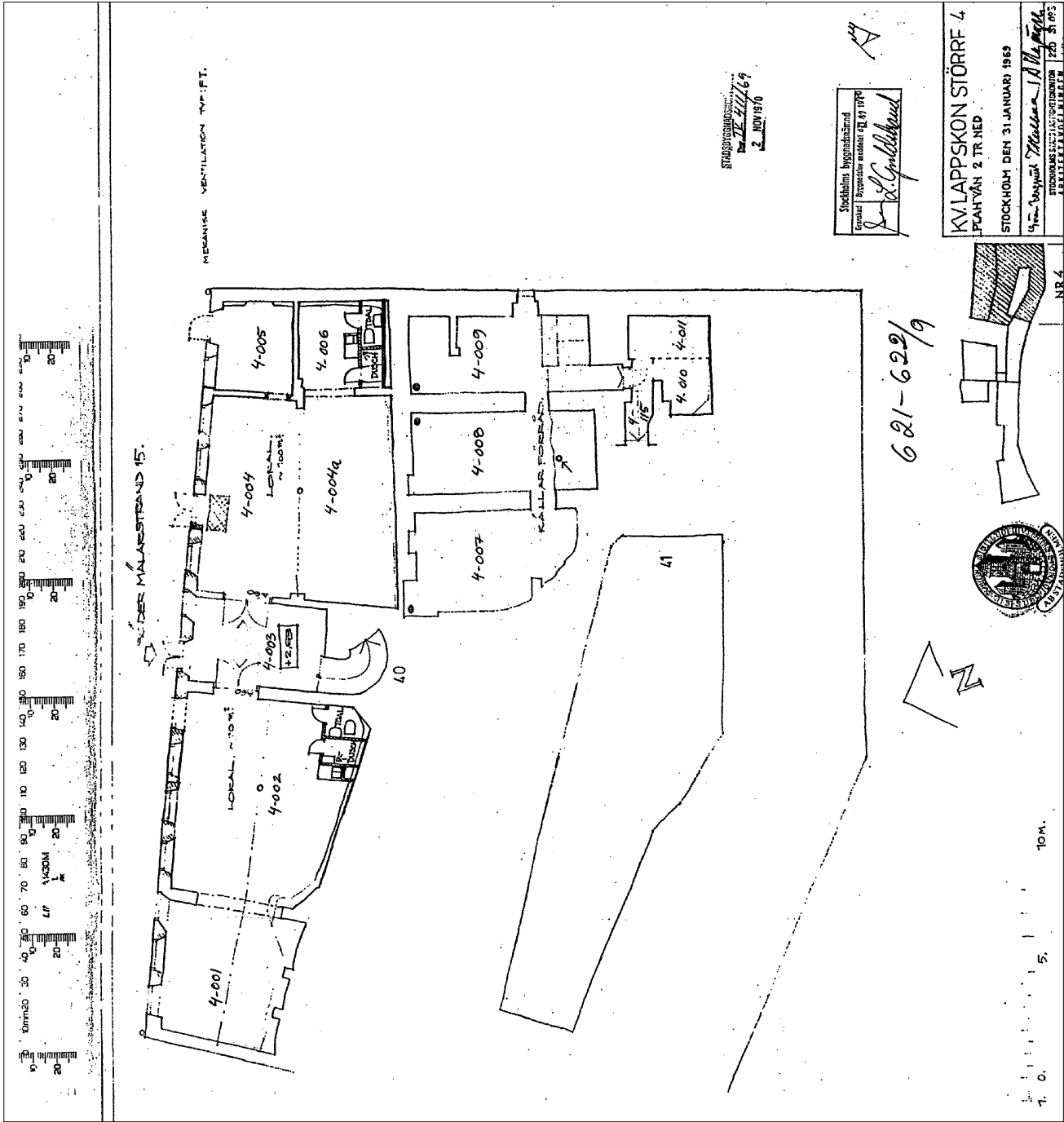

621-602/17

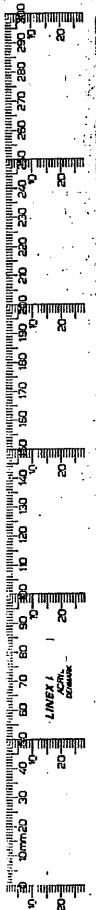
KVILAPPSKON STÖRRE
 FÖRÅGAT 10
 SÖDERMÅLARSTRAND 15
 SÖDERMÅLARSTRAND 15
 SÖDERMÅLARSTRAND 15
 SÖDERMÅLARSTRAND 15

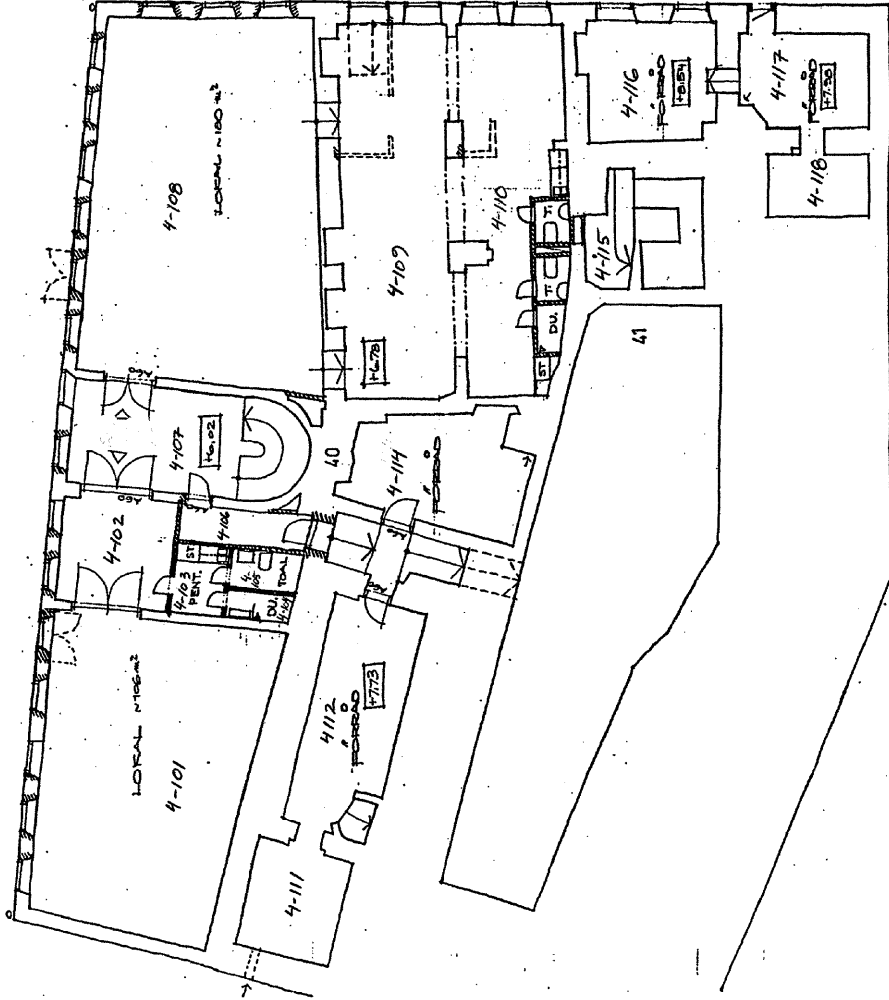
F.d. Lappsikon Större 4, Bastugatan 6, Söder Målarstrand 15. Sektionsritning.

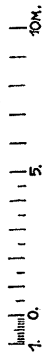
F.d. Lappskon Större 4, Bastugatan 6, Söder Målarstrand 15. Våning 2 tr. ned.

Mekanisk ventilation, typ P.T.

621-622/10

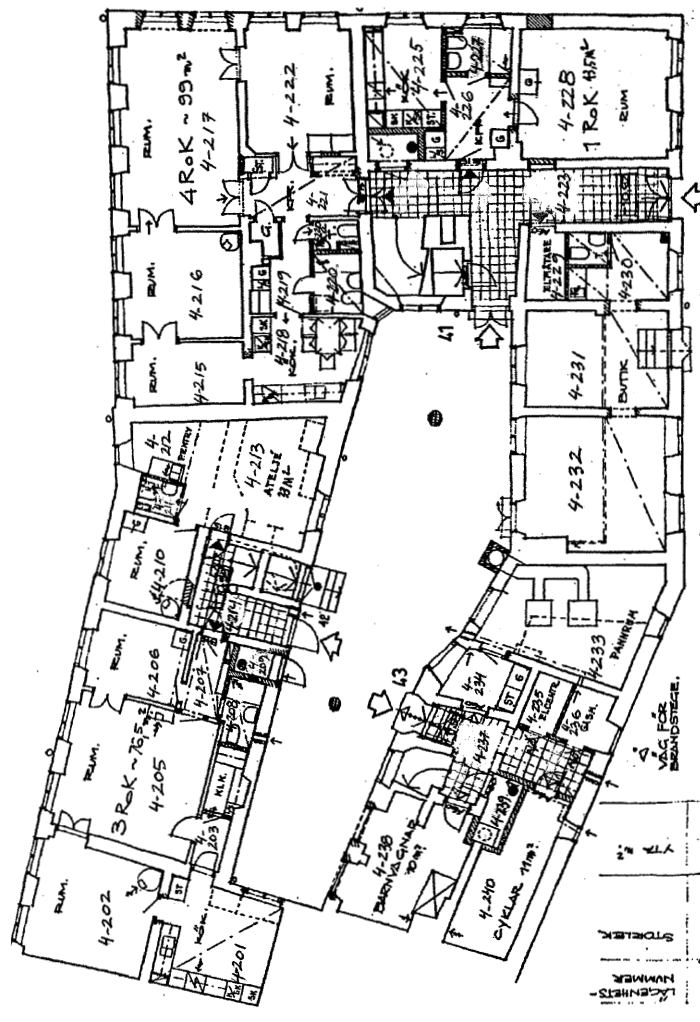

STADSBYGGNADEN
12. NOV 1970

Stockholms byggnadsnämnd
Genomt. förslaget måttat 12/11/70
Jan B. G. G. G.

KV LAPPSKON STÖRRE 4
FÖRST. VÅN. 1 TR. NED.
STOCKHOLM DEN 31 JANUARI 1969
U. R. Sjöström
STOCKHOLMS BYGGNADSNÄMNDEN 120 - 31 053

F.d. Lappskon Större 4. Bastugatan 6, Söder Mälarstrand 15. Våning 1 tr. ned.

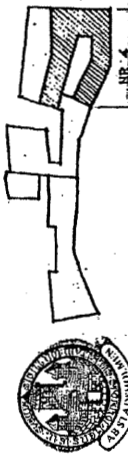

STADSBYGGNADSBYRÅN
 Nr. 777/69
 2 NOV 1970

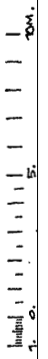
Stockholms Byggnadsnämnd
 Beslutat i Byggnadsnämndens 420 (1970)
 S. O. Gyllenbrand

KV. LAPPSKÖN STÖRRE 4
 PLAN BOTTERNAN
 STOCKHOLM DEN 31 JANUARI 1969
 F.d. Lappskön Större 4, Söder Målarstrand 15, Botternäring.
 Byggnadsritning nr. 777/69

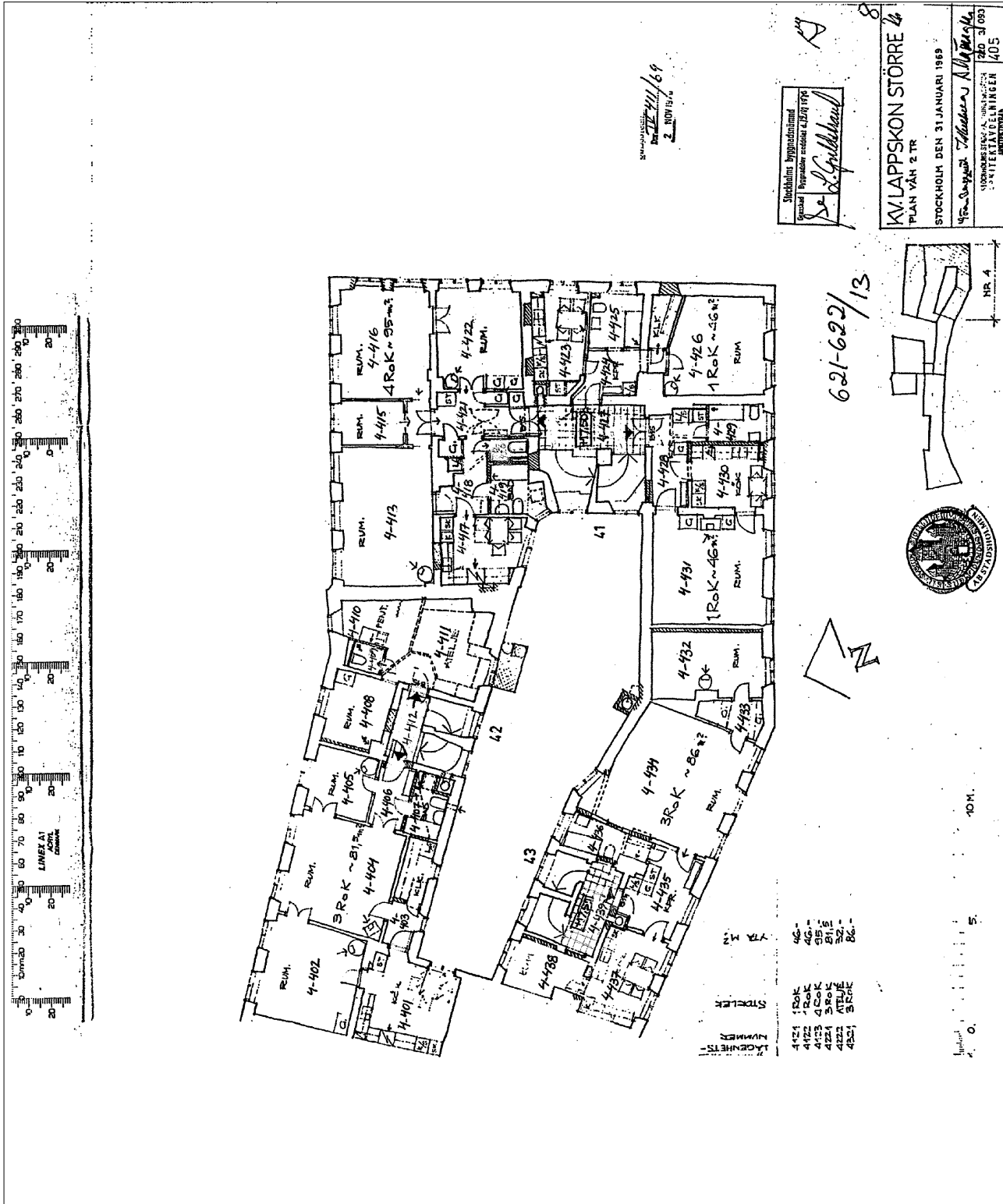
BASTUGATAN G.
 621-622/11

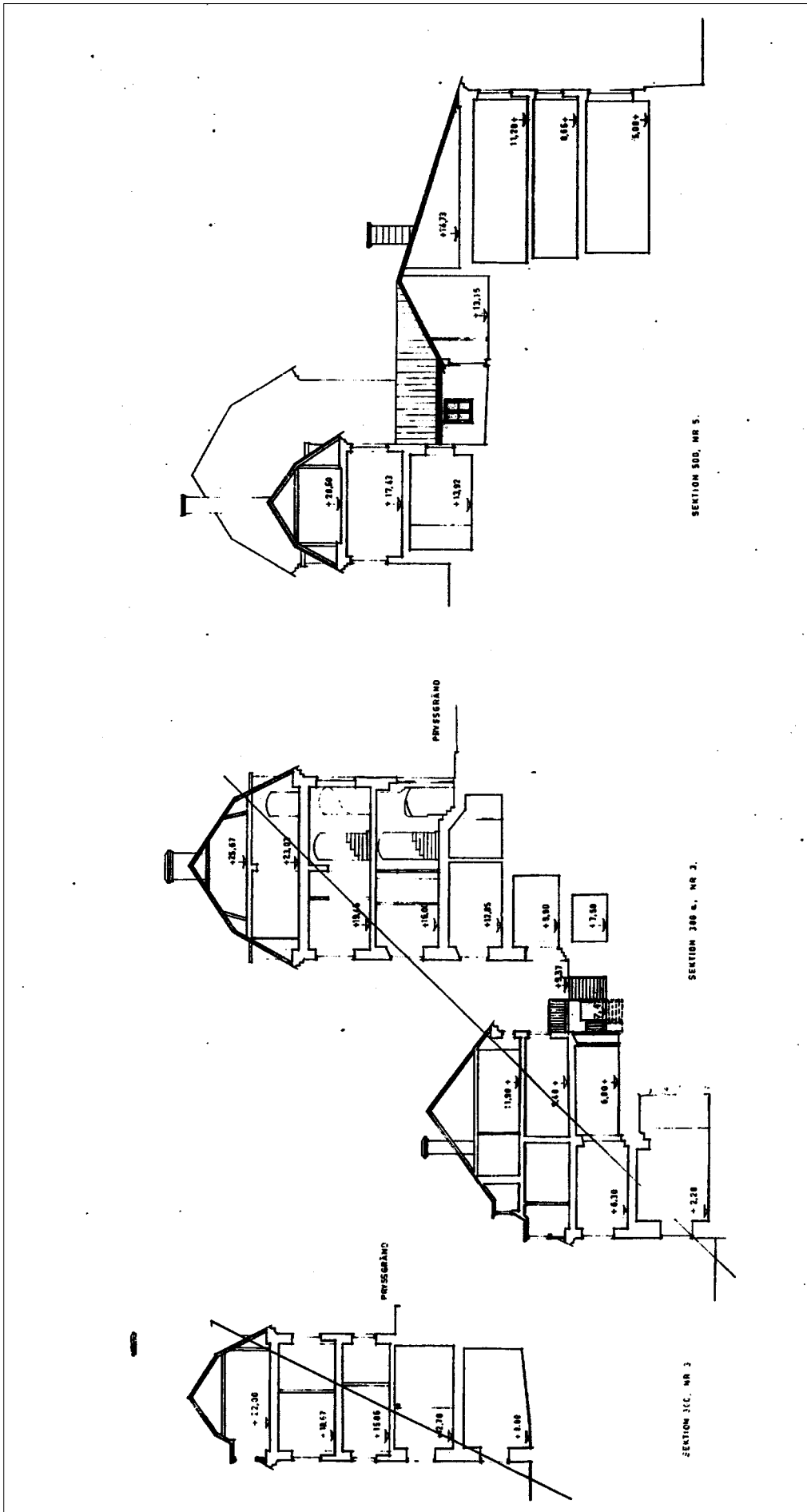
KÄNNETALSNUMMER	RUM	AREAL
4101	BUTIK	56,5
4102	1 ROK	59,1
4103	3 ROK	70,5
4104	ATELJE	33,-

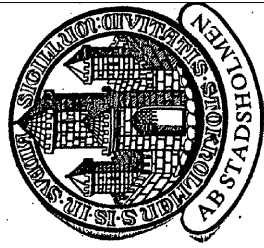
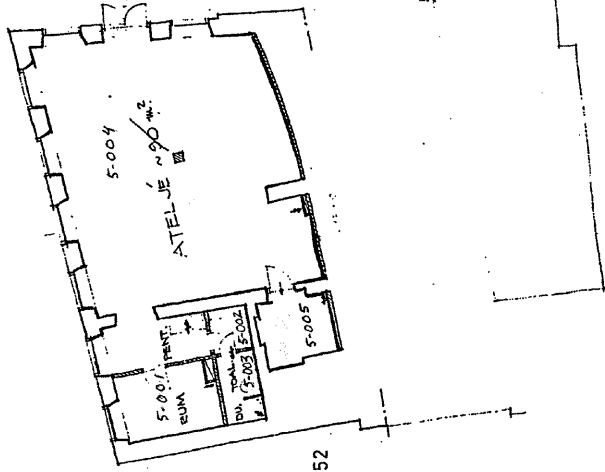
F.d. Lappskön Större 4, Bastugatan 6, Söder Målarstrand 15, Botternäring.

F. d. Lappskon Större 4, Bastugatan 6, Söder Mälarstrand 15, Våning 2 tr.

F.d. Lappskon Större 5. Pryssgränd 8. Sektionsritning.

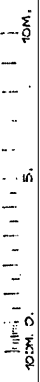
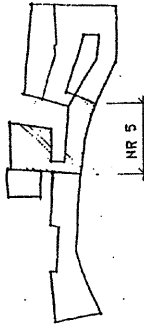

621-622/18

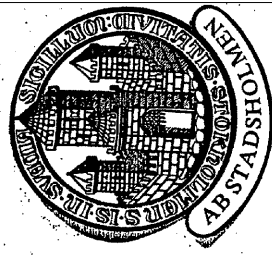
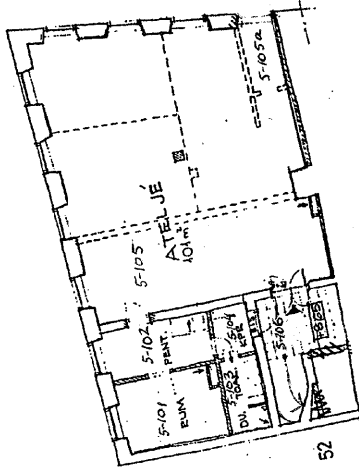
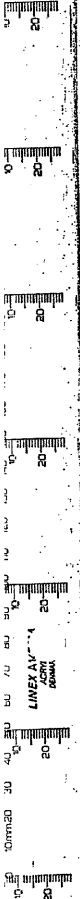
KVALAPPSKON STÖRRE. 5
PLAN. VÅN 3 TR. NED.

STOCKHOLM DEN 31 JANUARI 1969

Uppdragsledare: *Waldemar A. de Witte*
STOCKHOLMS STAD
ARBETSGRUPPEN S.O.1

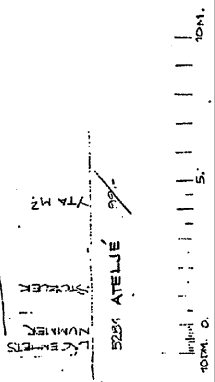
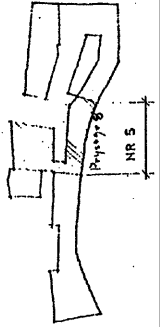

F. d. Lappskon Större 5. Pryssgränd 8, Söder Mälarstrand 17. Våning 3 tr. ned.

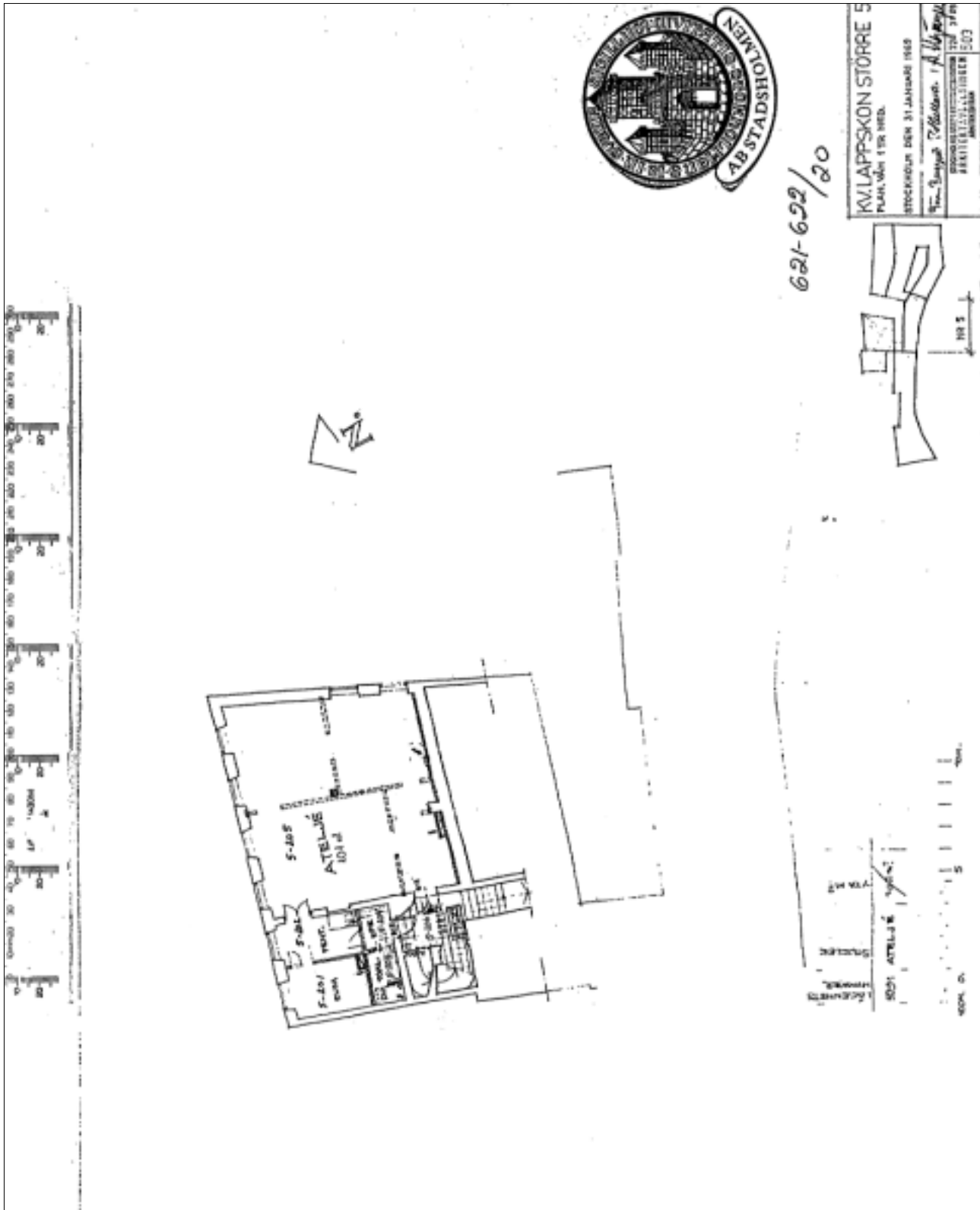

621-622/19

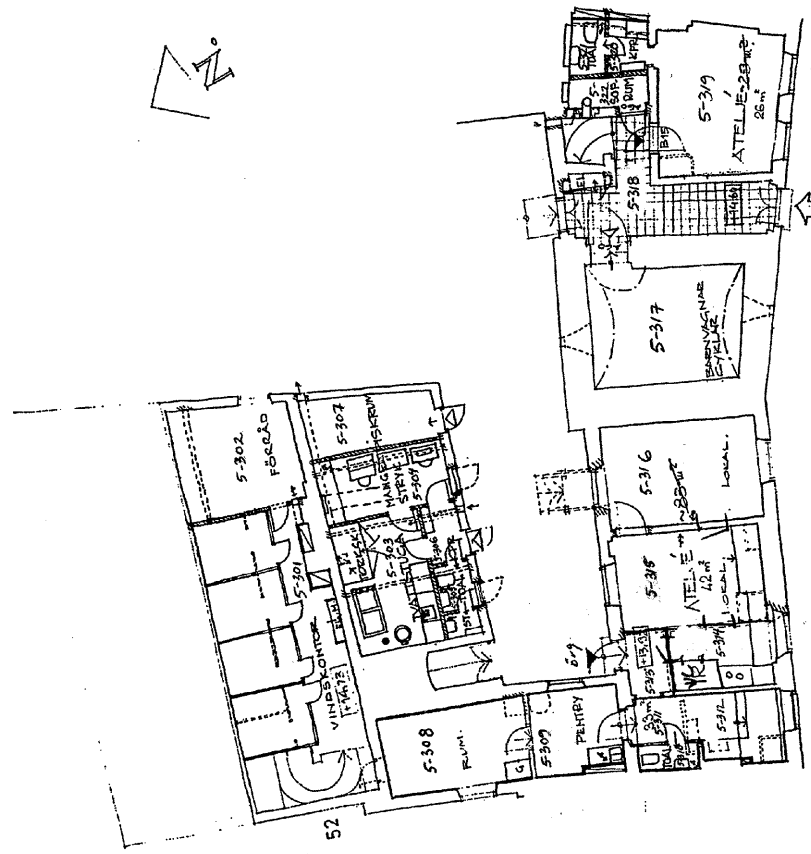
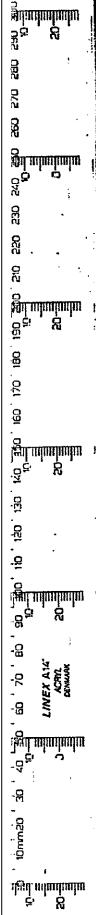
KYLAPPSKON STÖRRE 5
 PLAN, VÅN 2 TR. NED.
 STOCKHOLM DEN 31 JANUARI 1969
 S. van Rossum's Arkitektbyrå - 1814
 ARKITEKTBYRÅN 502

F. d. Lappskon Större 5, Prjysgränd 8, Söder Mälärstrand 17, Våning 2 tr. ned.

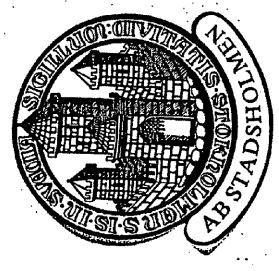
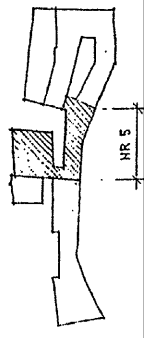
F.d. Lappskon Större 5, Pryssgränd 8, Söder Mälarstrand 17. Våning i tr. ned.

5-301 TRÄSKÅP
 5-302 KÖK
 5-303 MÅLARBUREAU
 5-304 LÖKAL
 5-305 ATELJE
 5-306
 5-307
 5-308 RUM
 5-309
 5-310
 5-311
 5-312
 5-313
 5-314
 5-315
 5-316
 5-317
 5-318
 5-319

100% O.
 1:50
 1:20
 1:10
 1:5
 1:2
 1:1

PRYSGRÄND 8.

621-622/21

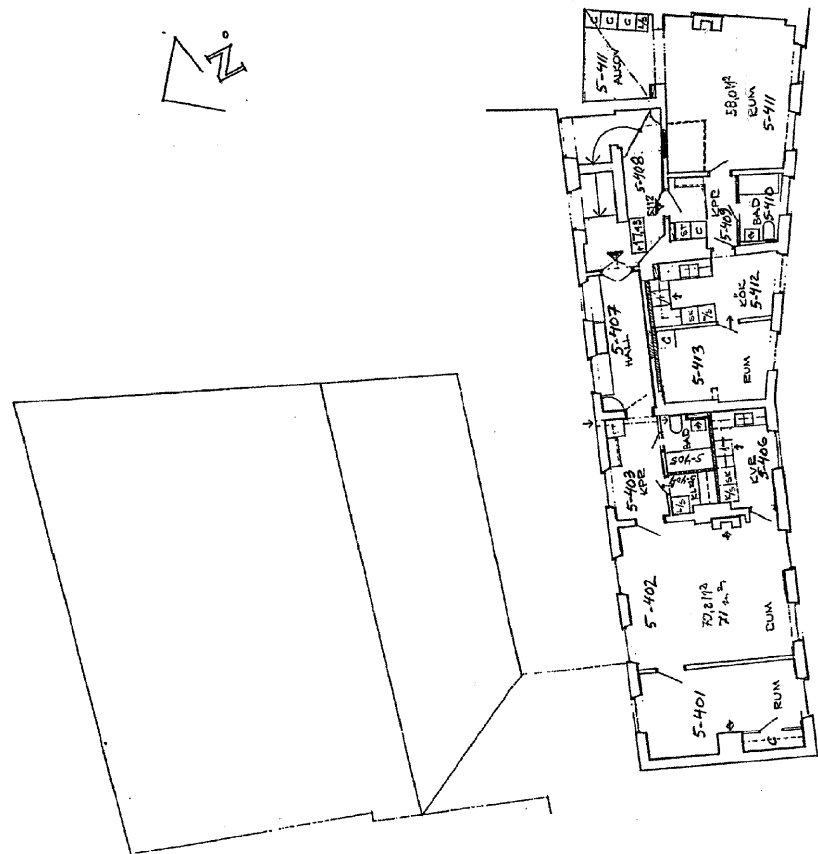
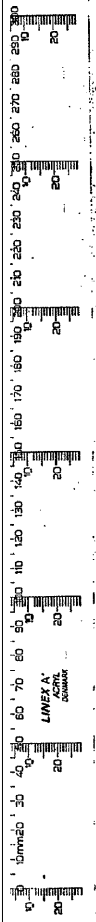
3 0067

KV. LAPPSKON STÖRRE 5
PLAN BOTTENVÅN.

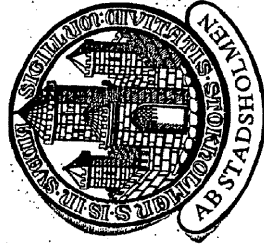
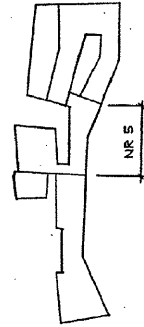
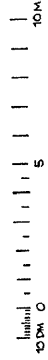
STOCKHOLM DEN 31 JANUARI 1969

15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100
 ARKITEKT: E. LUNGER 1504

F.d. Lappsokon Större 5, Prysgränd 8, Söder Mälarsstrand 17. Bottenvåning.

FÄRHETEN	STORLEK	Y	Z
5111	2200E	70,8	5,1
5112	2200E		

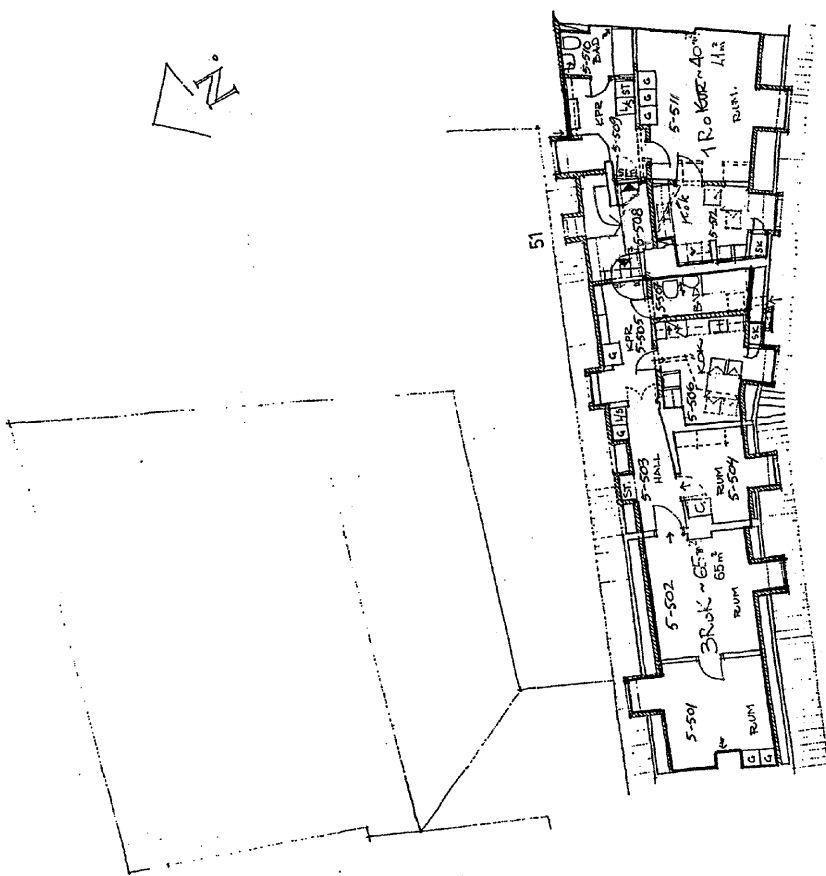

621-622/22

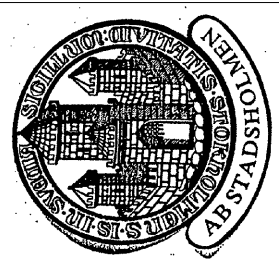
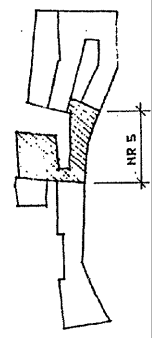
30069-

KV. LAPPKON STÖRRE 5
 PLAN VÅN 1TR
 STOCKHOLM DEN 31. JAN. 1959
 F. d. Pryssgränd 8, Söder Mälarstrand 17. Våning 1 tr.
 STOCKHOLMS STADS FASADKONTOR NR 230 3169
 ARKITEKTÄMBLINGEN E.O.S.

F. d. Lappskon Större 5, Pryssgränd 8, Söder Mälarstrand 17. Våning 1 tr.

NUMMER	STORLEK	IN	ÅR
5721	3RÖK	65	95
5722	1RÖK	40	95

621-622/23

KVALPPSKON STÖRRE 5
 PLAN VÅN 2 TR.
 STOCKHOLM DEN 31 JANUARI 1969
 Uppdragsledare: *W. Nilsson*
 Arkitekt: *F. Nyström*
 ARBETSNUMMER 26 3 08
 ARBETSSTÄLLET SÖDERSTRAND 506

F.d. Lappskon Större 5, Prysgränd 8, Söder Mälarstrand 17. Våning 2 tr.